

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra českého jazyka a literatury

Diplomová práce

Bc. Kamila Svobodová

Vztah člověka a přírody v dílech Anny Bolavé

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a v průběhu psaní jsem využívala knižní a internetové zdroje uvedené v závěru této práce.

V Olomouci

Podpis

Poděkování

Ráda bych ze srdce poděkovala vedoucímu mé diplomové práce, panu doc. Jaroslavu Valovi, Ph.D., za jeho odbornou pomoc, inspirativní rady a nápady, kterými významně přispěl k dokončení textu mé práce. Také bych chtěla poděkovat svému tátovi a sestře za emoční podporu.

Obsah

Úvod	6
1 Anna Bolavá a její literární tvorba	8
1.1 Biografie	8
1.2 Charakteristické znaky literární tvorby Anny Bolavé	10
2 Do tmy.....	12
2.1 Základní dějová linie.....	12
2.2 Postavy	14
2.3 Kompozice	21
2.3.1 Čas.....	22
2.3.2 Prostor	23
2.4 Jazyk a styl.....	26
2.5 Motivy.....	28
2.6 Vztah člověka a přírody	36
3 Ke dnu	41
3.1 Základní dějová linie.....	41
3.2 Postavy	44
3.3 Kompozice	48
3.3.1 Čas.....	49
3.3.2 Prostor	50
3.4 Jazyk a styl.....	52
3.5 Motivy.....	54
3.6 Vztah člověka a přírody	60
4 Před povodní	65
4.1 Základní dějová linie.....	65
4.2 Postavy	68

4.3	Kompozice	74
4.3.1	Čas.....	75
4.3.2	Prostor	76
4.4	Jazyk a styl.....	78
4.5	Motivy.....	81
4.6	Vztah člověka a přírody	85
	Závěr	90
	Seznam použitých zdrojů.....	92

Úvod

Česká spisovatelka Anna Bolavá je jednou z mála současných českých autorek, jež ve svém literárním díle tematizuje vztah člověka a přírody. To byl také jeden z hlavních důvodů, proč jsem si jako téma své kvalifikační práce vybrala právě interpretaci prozaických děl této autorky a následnou analýzu vztahu člověka a přírody, který Anna Bolavá ve svých prózách vyobrazuje.

Vztah člověka k přírodě je v současné době velice aktuálním a důležitým problémem, jenž se stal součástí nejen společenských, ale také politických debat. Současná česká literární scéna jej však reflektuje pouze okrajově. Vedle spisovatelů, jako jsou například Viktorie Hanišová nebo Jiří Hájíček, bychom jen těžko hledali další tvůrce, kteří se této problematice věnují. Proto je z mého pohledu důležité seznámit širokou veřejnost s jednotlivými prvky díla Anny Bolavé a přiblížit její pohled na aktuální environmentální témata. Domnívám se totiž, že čtenář prostřednictvím jejího díla může reflektovat svůj vlastní vztah k přírodě a obecně přístup k životnímu prostředí.

V první kapitole se věnuji životu Anny Bolavé a její dosavadní spisovatelské kariéře. Stručně zde popisuji autorčina studia a její dosavadní profese. Zmiňuji také její záliby a zkušenosti s prací v drůbežárně, neboť právě tyto prvky svého života tematizuje ve svých prózách. Nejvýznamnějším mezníkem dosavadního spisovatelského působení Anny Bolavé bylo nepochybně ocenění Magnesia Litera za prózu *Do tmy* v roce 2016. V rámci této kapitoly shrnuji její dosavadní literární tvorbu a definuji charakteristické rysy autorčina díla.

Ve druhé kapitole již přistupuji k interpretaci autorčiny prozaické prvotiny s názvem *Do tmy*. V první podkapitole shrnuji základní dějovou linii románu, charakterizuji postavy a kompozici díla, a to včetně definice času a prostoru. Zabývám se zde užitým jazykem a literárním stylem autorky. Přistupuji rovněž k charakterizaci stěžejních motivů románu, například *samoty*, *nemoci*, *smrti* nebo *sběru*. V rámci poslední podkapitoly analyzuji stěžejní aspekty vztahu jednotlivých postav k přírodnímu prostředí, které je obklopuje.

Třetí kapitola pojednává o druhém románu Anny Bolavé s názvem *Ke dnu*, jenž volně navazuje na předchozí prózu *Do tmy*. Opět se zde zabývám dějovou linkou díla, seznamuji čtenáře s novými postavami a definuji charakterové změny postav, s nimiž jsme se setkali už v předchozím románu. Charakterizuji také kompozici knihy, časoprostor nebo užitý styl a jazykové prostředky. Věnuji se také motivu *strachu*, *vody* a *práce*. V neposlední řadě pak opět charakterizuji způsob, jakým autorka vyobrazuje postoj místních obyvatel ke konzumaci živočišné stravy či místním tajemným močálům.

Ve čtvrté kapitole interpretuji titul *Před povodní*, který je závěrečným dílem tzv. řečovické trilogie. Naposledy se zde vracím k základní dějové linii, postavám, kompozici, ale také ke stylu a jazyku díla. Čtenářům přibližuji motivy *pasti*, *rodiny*, *lásky* a *vody*, jež je stejně jako v předchozím románu klíčovým motivem románu.

Způsob, jakým Anna Bolavá ve svých dílech pracuje s motivem člověka a jeho komplikovaného vztahu k přírodě, si jistě zaslouží pozornost široké veřejnosti. Tato autorka dokáže ve svých knihách velmi realisticky a poutavě zachytit podstatu aktuálních environmentálních otázek. Prostřednictvím fantastických prvků dodává okolnímu prostředí pozbyté mystičnosti a připomíná čtenáři, že by přírodní úkazy, na nichž bytostně závisí lidská existence, neměl vnímat jako samozřejmost.

V dílech Anny Bolavé se příroda vymaňuje ze své podřadné role a ukazuje, že člověk je stále její součástí. Ačkoliv lidstvo v současnosti prožívá hluboký pocit odcizení od své přírodní podstaty, příroda je stále plná procesů a jevů, jež nemáme a nikdy nemůžeme mít pod kontrolou. Nehledě na to, jak technicky vyspělé lidstvo je, nadále podléhá rozmarům přírody. V prózách Bolavé nenajdeme pouze charaktery, které proti přírodě brojí, autorka vystavuje jednotlivé narativy především na ženských hrdinkách, jež se rozhodly přijmout svou přirozenou podstatu a navzdory nevoli okolí obnovit zpretrhaná pouta k přírodnímu prostředí.

1 Anna Bolavá a její literární tvorba

1.1 Biografie

Česká spisovatelka a básnířka Anna Bolavá, vlastním jménem Bohumila Adamová, se narodila 22. srpna 1981 v jihočeském městě Strakonice. Absolvovala gymnázium ve Vodňanech a následně vystudovala bohemistiku na Filosofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Po dokončení studia se krátce živila jako lexikografická excerptorka v Ústavu pro jazyk český Akademie věd České republiky (Bolavá, 2022).

V současnosti Anna Bolavá vykonává zaměstnání stomické poradkyně, jazykové korektorky a recenzentky, přičemž pod pseudonymem publikuje v literárních časopisech (Bolavá, 2022). Autorka v průběhu svého života prošla řadou různorodých profesí, mezi něž patří také krátkodobá brigáda v drůbežárně. Nabyté zkušenosti pak zúročila ve svém románu s názvem *Ke dnu* – jedna z hlavních postav pracuje v právě v tomto prostředí.

Ve svém volném čase se Anna Bolavá věnuje své početné rodině, ale také koníčkům, přičemž některé z nich následně tematizuje ve své prozaické tvorbě. Jedná se například o sběr léčivých bylin či rybaření (Radio Wave, 2015).

Co se týká autorčiny literární tvorby, její prvotinou byla básnická sbírka s názvem *Černý rok* (Bolavá, 2013), která vyšla v roce 2013. Sbírka je rozdělena do čtyř částí, a to podle čtyř ročních období. Stejně jako autorčiny prózy, je i její básnická sbírka prochnuta motivem přírody, ale také prostými věcmi či situacemi z každodenního života (Databazeknih.cz, 2022).

Roku 2015 vydala Anna Bolavá svůj první román s názvem *Do tmy* (Bolavá, 2015), jenž pojednává o osudech svéhlavé sběratelky léčivých bylin, Anny Bartákové. Za tento svůj spisovatelský počín byla autorka v následujícím roce nominována na cenu Magnesia Litera, kterou nakonec za svůj románový debut získala (Magnesia litera, 2022).

Na první román volně navazuje druhá kniha autorky s názvem *Ke dnu* (Bolavá, 2017). Posledním prozaickým dílem Anny Bolavé je román *Před povodní* (Bolavá, 2020), který opět navazuje na předchozí knihu a uzavírá tzv. řečovickou trilogii, v níž se autorka věnuje příběhům obyvatel fiktivního jihočeského maloměsta Řečovice (Databazeknih.cz, 2022).

V roce 2021 přispěla Anna Bolavá svými básněmi také do sborníku českých básníků a básniček, jejichž společným tématem je život v časech pandemie. Tento sborník s přílehlavým názvem *Pandezie* (Luňáková et al., 2021) „je svědectvím českých básníků a básniček, které reflektuje nastalou pandemii, ale i to, jak nám vstoupila do každodennosti“

(Databazeknih.cz, 2022). Roku 2022 pak svojí povídkou přispěla do povídkového souboru s názvem *Jedeme na dovolenou* (Pilátová et al, 2022), který sdružuje povídky současných českých autorů o nevydařené dovolené (Databazeknih.cz, 2022).

1.2 Charakteristické znaky literární tvorby Anny Bolavé

V následujících odstavcích stručně shrneme stěžejní prvky literárního stylu Anny Bolavé, které můžeme pozorovat v jejích jednotlivých prózách. Je však nutné dodat, že styl Bolavé se v průběhu její spisovatelské kariéry stále mírně proměňuje a vyvíjí, každý román tudíž obsahuje specifické stylové prvky. Cílem této podkapitoly však není úplné zobecnění prvků autorčina stylu, nýbrž alespoň rámcové seznámení čtenářů s jeho klíčovými aspekty.

Jedním z typických prvků literární tvorby Anny Bolavé je bezesporu její úsporný styl vyjadřování. To se týká také informací ohledně jednotlivých charakterů, jež v románech vystupují. Anna Bolavá prozrazuje pouze to nejnutnější, zbylé dílky skládačky si musí čtenář pospojovat sám. Pro seznámení čtenáře s minulostí postav pak autorka využívá převážně retrospektivu.

Co se týká syntaktického hlediska, je autorčin text složený převážně z jednoduchých větných konstrukcí. Tento fakt dodává prózám Anny Bolavé potřebnou dynamiku, která udržuje čtenáře neustále v pozoru. Pro udržení napětí autorka často využívá také kondenzaci.

Autorčiny texty působí na čtenáře autentickým dojmem, neboť je Anna Bolavá zasazuje do známého prostředí maloměsta a v rámci promluv i úvah jednotlivých postav užívá jazykové prostředky obecné češtiny. Čtenář má díky tomu pocit, jako by sledoval příběhy reálně existujících osob.

Co se týká kompoziční výstavby děl, ta se v rámci jednotlivých románů výrazně proměňuje. Každá kniha však má svůj pevně stanovený rytmus, na nějž si čtenář v průběhu četby snadno přivykne. Vyvíjí se také vypravěčská perspektiva – zatímco v prvním románu vše pozorujeme z pohledu první osoby, ve druhé próze se ich forma prolíná s er formou a ve třetí knize nám veškeré informace předkládá vševědoucí vypravěč.

Klíčovým aspektem tvorby Anny Bolavé je pak precizně vystavěná atmosféra jednotlivých přírodních lokalit a situací. Autorka tak činí pomocí fantaskních prvků, barev nebo jazykových prostředků, jež jsou typické spíše pro žánr hororu. Popisy mezních situací, do nichž se některé postavy v průběhu děje dostávají, jsou pak líčeny až naturalistickým způsobem. Anna Bolavá v těchto případech nepoužívá žádné eufemismy, naopak, realitu popisuje přesně takovou, jaká je.

Z textů Anny Bolavé můžeme vycítit také určitou dávku ironie, cynismu, nebo dokonce černého humoru. Autorka některými scénami vyvolává ve čtenáři značně protichůdné pocity. V jednu chvíli neví, zda se má situaci, do níž se postavy dostaly, smát, či

nad ní spíše brečet. Tato rozporuplnost opět dodává románům na poutavosti a čtenářské atraktivitě.

2 Do tmy

„Sbírání bylin ve velkém není pro slabší povahy“ (Bolavá, 2015, s. 5).

Jak jsme již uvedli, román *Do tmy* je autorčinou první prózou, za níž v roce 2016 získala literární ocenění Magnesia Litera. Kniha vyšla v nakladatelství Odeon a je prvním dílem románové trilogie, která vypovídá o nevšedním životě obyvatel fiktivního maloměsta Řečovice.

Hlavní postavou je svobodnomyslná Anna, která celý svůj život zasvětila sběru bylin. Z její vášně se však postupně stává mamon, který hlavní hrdinku dožene až na úplné dno. Jedná se o temný příběh, který pozvolna a nenápadně vře pod povrchem úsporného literárního stylu Anny Bolavé. „*Anně Bolavé se podařilo vystavět na půdorysu jednoho lidského osudu dramatický příběh, jenž mírou užití symboliky a přímočarostí své zápletky připomíná spíše pokus o moderní mýtus*“ (Nagy, 2015).

Mimo svérázného vztahu Anny k přírodě se autorka zabývá také vyobrazením typické atmosféry maloměsta, jehož očím neunikne nikdo, kdo jen trochu vybočuje z řady.

2.1 Základní dějová linie

Hlavní protagonistkou románu je svěhlavá Anna Bartáková, jejíž životní vášní je sběr léčivých bylin. Anna žije sama v rodinném domě, izolovaná od veškerého okolního dění. Trpí také blíže nespecifikovanou chorobou, která způsobuje žaludeční potíže, vypadávání vlasů a postupné modrání končetin. Její život je prodechnutý vžitými rituály, například každý den ráno kope do bot, aby se ujistila, že se v nich neusídlil had. Vrcholem Anina týdne je pak úterý, kdy s důslednou pravidelností odevzdává svůj sběr ve výkupně.

Kromě sběru se zabývá také překládáním textů, jež jednou za čas odváží do Prahy. Pro Annu je však její práce překladatelky pouhou povinností a zůstává v ní jen proto, aby si vydělala na svůj skromný život. Tato „normální“ práce ji však také činí přijatelnější pro její okolí a ostatní obyvatele Řečovic, kteří ji, podle jejích vlastních slov, pokládají za „odepsanou existenci“ (Bolavá, 2015, str. 17). „*Překladatelka, to bylo to tajemné slovo, před kterým si kdysi ti nenechaví, všímaví sousedé, Marcelu nevyjímaje, sedli na zadek. Zavřelo jim to pusy a dali pokoj. Sociálně jsem se zavděčila*“ (Bolavá, 2015, s. 18).

Jedinou spřízněnou duší je pro Annu její druhá sestřenice Miluška, zdejší lékárnice a těhotná milenka ženatého doktora Diviše. Miluška Annu v případě potřeby zásobuje léky na předpis. I přesto, že Anna, Miluška a Marcela byly v minulosti nerozlučnou trojicí kamarádek, momentálně mezi Annou a Marcelou vládne vzájemná nevraživost.

Marcela si totiž stěžuje, že z Annina domu v noci vychází rušivé šustění a bouchání, jako by někdo sesypával byliny do pytlů. Anna však něco takového popře a pokládá to pouze za Marcelinu provokaci.

Prostřednictvím manželky doktora Diviše, místní tělocvikářky, se k Anně dostane zpráva, že se s ní chce sejít její tchán. Ten žije v místním domově důchodců, Anna s ním však nemá dobrý vztah. Tchán je totiž zdatný manipulátor a sobec, který ji podrobuje neustálým výčitkám, navíc ji nenávidí za to, že opustila jeho handicapovaného syna Vaška. Toho v mládí pokousal rozzuřený pes a v důsledku vážných zranění přišel o ruku. Anna byla přímým svědkem této události.

I přesto tchána nakonec navštíví a jako vždy si s sebou bere nůžky, aby poté mohla zahájit sběr bylin. Annin tchán je však pevně odhodlaný odejít z tohoto světa, proto si na Anně vynutí nůžky, kterými se poraní a na následky zranění vykrvácí. Při přetahované o nůžky si Anna poraní dlaň. V následném záchvatu paniky se protagonistka bezhlavě vrhá na louku před domovem a i přes hlubokou ránu v dlani zuřivě trhá přesličku. Rána v Annině dlani se v průběhu děje neléčí a hnisá stejně urputně, jako Anna sbírá bylinky. Zároveň se horší také projevy jejího onemocnění – nemůže pořádně jíst, padají jí vlasy a léky nepomáhají tak jako dříve.

Anna se následně vydává do Prahy, aby odevzdala přeložené texty. V hlavním městě však zjišťuje, že firma změnila majitele, což znamená, že její pracovní stereotyp je vážně nabourán novotami ze strany nového vedení. Protagonistka odmítá veškerý svůj volný čas věnovat překladu, proto učiní razantní rozhodnutí a ze zaměstnání odchází. Panické pocity ze ztráty příjmu peněz však záhy vystřídá euforie, a to v momentě, kdy si Anna uvědomí, že se může naplno oddat sběru bylin. Aby se Praze pomstila, na náměstí sesbírá celé záhony rozkvetlého měsíčku lékařského.

Poté, co Anna opustí své zaměstnání, se její vášeň pro byliny postupně stává i jejím prokletím. Zraněná ruka ani její zdravotní stav se nelepší, proto ji Miluška přemlouvá, aby společně s doktorem Divišem odjela do Prahy. Anna sice pobyt v nemocnici nepovažuje za nutný, ale nakonec souhlasí. Postupně však ztrácí kontakt s realitou, oddává se pouze sběru bylin a na smluvený odjezd do Prahy zapomene.

Anna dále čelí nemilému rozčarování, neboť její urputná práce a nekonečný sběr nevynáší. Ve výkupně její úsilí patřičně finančně neocení (Bolavá, 2015, s. 137): „*Ne, žádné pěkné číslo! Zase se to nevyplatilo! To přece není možné, já už nemůžu přidat! Celé dny vypouštím duši, a pak za to nemám ani dvě stovky!*“

Z lékárny navíc zmizela Miluška, Anna si její zmizení vysvětluje předporodními komplikacemi, které označuje za rodinné prokletí. Miluška totiž už dvě děti nedonosila a Marcela i Anna jsou bezdětné.

Protagonistka se čím dál častěji dostává do úzkostných, až manických nálad. Podléhá osamělosti, zoufalství a svým utkvělým představám. V jednu chvíli se zoufale vrhá do řeky, aby následně přemlouvala samu sebe, že vše bude od této chvíle už jenom lepší. V Anně také rostou sklony k agresi a paranoie. Po nocích nemůže spát a z půdy jejího domu se ozývá tajemné bouchání a šustění.

Po dalším náročném sběru tužebníku v bažinách se Anna rozhodne ostříhat si své dlouhé vlasy. Zubožená sběračka následně dochází k závěru, že veškerá její bolest byla skrytá právě ve vlasech, tudíž odted' bude její život dokonalý. „*Je to neuvěřitelný příběh, ale bolely mě vlasy a já jsem o tom nevěděla. Dokonce jsem kvůli tomu brala silné léky a zvracela. S tím je konec*“ (Bolavá, 2015, s. 203).

Při Annině posledním sběru bylin se strhne prudká bouře. Rozkvetlá louka se mění v jednu velkou kalužinu a Annu následně strhne rozvodněná řeka. Její promočené tělo najde Vašek, který ji odveze domů. Při jejich rozhovoru Anna zjišťuje, že Miluška není v nemocnici, ale byla na policii u výslechu, protože se v lékárně ztrácely léky, recepty a chyběla hotovost. Vašek jí také sdělí, že košík sedmikrásek nasbíral tchán. To Annu rozčílí a slabá a promrzlá odchází domů, kde prožívá noc plnou zlých snů a halucinací.

Je úterý, ztrápená Anna s modrými končetinami a černou dírou v dlani, která zbyla po jejím zranění, vychází ven a obouvá si boty. Poprvé po dlouhých letech je však nezkontroluje a do nohy ji kousne had. Anna z posledních sil vystoupá na půdu, kde skladuje své voňavé byliny, lehá si mezi ně a stává se tak poslední bylinou, kterou je třeba usušit.

Mezi tím se doktor Diviš společně s těhotnou Miluškou vrací z policie a oznamují Divišově manželce, že spolu chtějí žít. Divišová následně vybíhá do lesů, protože stejně jako Anna i ona cítí, že už tu pro ni není místo. „*Bez klíčů a bez bot. Rychle a daleko. Protože každou chvíli bude křičet. Taky to na ni přišlo. Utíká správným směrem, v močálech to nikdo neuslyší*“ (Bolavá, 2015, s. 222).

2.2 Postavy

Vzhledem k tomu, že autorka příběh vypráví z perspektivy první osoby, jsou naše informace o charakterech ostatních postav značně omezené pouze tím, co nám o nich sdělí sama hlavní protagonistka. Annu můžeme, stejně jako každého vypravěče, jenž hovoří sám za sebe, bez jakýchkoliv pochyb zařadit do kategorie nespolehlivého vypravěče. Lze tedy

předpokládat, že popisy postav jsou do jisté míry zkreslené. Jednotlivé charakteristiky tak spíše pouze dokreslují Anninu povahu a její vztah k okolnímu světu, nikoliv objektivní rysy ostatních obyvatel Řečovic.

Anna Bartáková

Anna je žena ve středním věku, z jejíž perspektivy sledujeme veškeré dění. Rozhodla se odejít od svého manžela a žít po svém. Většinu svého času – kromě občasné překladatelské práce – pak věnuje sběru bylin a pobytu v přírodě. Autorka ji označuje za vílu, kterou maloměstští smrtelníci nemohou nikdy pochopit. Pomocí této pohádkové charakteristiky Anna Bolavá buduje jakousi pomyslnou zeď mezi protagonistkou a okolním světem. Jedinou osobou, kterou je Anna ochotna pustit si blíže k tělu, je její sestřenice Miluška, s níž i přes svou tendenci uzavírat se do sebe stále komunikuje.

Od doby, kdy začala žít podle svých představ (poté, co opustila manžela a odešla ze zaměstnání), se snaží okolí, ale také samu sebe přesvědčit o tom, že má vše plně pod kontrolou. Přestože Anna skutečně může na první pohled působit dojmem, že přesně ví, co chce, často ji pozorujeme v situacích, kdy se projevuje spíše rozporuplně a iracionálně.

Na jednu stranu touží po klidu a kohokoliv, kdo by se jen trochu pokusil narušit její sběračský rytmus, je připravena od sebe odehnat. Na druhou stranu však velmi silně pociťuje svou odloučenost a touží po pomoci a troše pozornosti. „*Spoustu natě cestou trousím na chodník, ale já si toho nevšímám. Nechávám za sebou zoufalé stopy a možná si tajně přeju, aby po nich šel někdo, kdo mě zachrání. Je to však nepatrné, slaboučké přání, které umírá, sotva se rodí, a nikdy neproniká na povrch*“ (Bolavá, 2015, s. 52).

Rozpor můžeme pozorovat i v jejím stylu komunikace s ostatními obyvateli města. Zatímco navenek se Anna projevuje převážně pasivně a nekonfliktně, ve svém nitru často bojuje se silnými emocemi. Při jízlivých Marceliných poznámkách ohledně Annina chaotického způsobu života často uvnitř lituje, že není schopná své sestřenici tyto slovní výpady adekvátně oplatit. Totéž platí i v případě Anniny náklonnosti k pracovníkovi výkupny Rudovi. Veškerá poděkování a milá slova, která by chtěla směrem k němu vyslovit, zůstávají nevyřčena.

Již od útlého věku byl Anninou vášní, stejně tak i samotné autorky, sběr bylin. Do této nezvyklé činnosti ji, Milušku i Marcelu zasvětila babička. V nepříjemných situacích se Anna často uklidňuje myšlenkami právě na milovanou babičku a vzpomíná na časy, kdy společně sbíraly přesličku. Postupem času se však z Anniny lásky k přírodě stává závislost.

Sběr bylin pro ni mimo jiné představuje také formu úniku před nástrahami reálného světa a tlakem okolí. Anna zanedbává samu sebe, sběr a cesty do výkupny pro ni znamenají víc než vlastní zdraví. Do poslední chvíle věří, že se vše spraví. *„Začne léto a vyléčí se tělo i duše. Prázdniny jsou zázračný čas a funguje to nejen na děti. A já mám před sebou dovolenou. Budu se na ni těšit. Budu dělat věci, které mají smysl. Spolknu pět tablet, zapiju to solidním množstvím vody a jdu ven“* (Bolavá, 2015, s. 101).

I když je pravděpodobně vážně nemocná, odmítá lékařskou péči, kterou jí několikrát v průběhu děje nabízí Miluška i starostlivý lékař Diviš. I přes jasné známky pokračujícího onemocnění a tlející ránu v dlani se na kole tvrdohlavě řítí letní krajinou na rozkvetlou louku, či dokonce do bažin, aby zde sesbírala vše, co jí přijde pod ruku.

„Svrbí mě ruce, musím začít trhat. Nejprve si vybírám ta nejlepší místa, ale potom už veškeré pohyby probíhají automaticky, tělo vykonává naučené pohyby a v hlavě se začínají rojit první myšlenky. Kdybych teď plynule přešla na trhání kopřiv, možná si to ani neuvědomím. Boty a silonky nechávám pohozené daleko za sebou, vzadu uprostřed kolejí“ (Bolavá, 2015, s. 51).

Vlny nadšení a euforie z dobře odvedené práce však velice rychle střídá zmar a úzkost, a to tehdy, kdy zaměstnanec ve výkupně naváží málo a Anna za svou usilovnou píli sklídí pouhých pár stovek. Její představa o tom, že sběr ve velkém je přímou cestou k bohatství, se rozpadá. Tváří v tvář této nelítostné skutečnosti se Anna dostává do stavů paranoie a neřízené agrese.

Za pokusy doktora Divíše dostat ji do nemocnice vidí pouze úpornou snahu okolí, aby se vzdala a uznala, že její touha po životě plném bylin je pouhým snem. V zajetí těchto představ je tedy schopna pro svou obranu použít i hrubé násilí, což ostatně dokazuje v momentě, kdy se ji Diviš neúspěšně pokusí odvést z jejího domu.

Přes svůj zhoršující stav však Anna do poslední chvíle doufá v obrat k lepšímu. I když je na pokraji sil, stále z ní sálá odhodlání a v žádném případě si nehodlá připustit reálný stav svého těla. *„Pak to přijde a já na své oblíbené louce zvracím. Samozřejmě je to z leknutí, nic víc, jídlo mi dnes přece chutnalo. Nebo mám mořskou nemoc, vždyť jsem se válela jak o život. Jakmile mám žaludek prázdný, všechno je dobré“* (Bolavá, 2015, s. 211).

Marcela Bartáková

Marcela Bartáková je sousedkou a sestřenicí Anny. Společně s Miluškou a Annou tvořily v dětství nerozlučitelnou trojici, v dospělosti se však jejich cesty rozešly. Na rozdíl od Anny, která svůj život zasvětila rozkvetlým loukám a divokým bylinám, se Marcela věnuje

pěstování muškátů v truhlících. Za svůj doposud největší životní úspěch považuje vítězství v soutěži mladých pěstitelů. Z vyprávění Anny můžeme vytušit, že protagonistka aktivitami své sestřenice a jejím maloměšťáckým stylem života pohrdá.

Z Annina pohledu představuje Marcela její přesný opak. Zatímco Anna jde přírodě naproti, vnímá ji jako svou neodmyslitelnou součást a nehodlá jí žádným způsobem ustupovat, Marcela se před ní raději uzavírá ve svém domě. Místo aby během bouřky nechala letní déšť zalít své květiny, zbaběle je ukryje v domě a až následující ráno je uschlé probouzí k životu pomocí konve. Oproti rozpustilému způsobu Annina života tedy ten Marcelin působí poměrně sterilním dojmem.

Marcela a Anna bývaly nerozlučné kamarádky, jejich vztah se však změnil ve chvíli, kdy Marcela začala Annu pomlouvat a rozebírat s ostatními lidmi její přivýdělnky ve výkupně. Jejich cesty se definitivně rozešly, když Anna s Miluškou odešly na studia do Prahy, zatímco Marcela zůstala v rodném městě a přijala zde práci kuchařky ve školní jídelně. Od té doby ji v nitru svírá zášť a pocit méněcennosti. Poslední kapkou byla svatba Anny s jejím manželem Vaškem, Marcela totiž nikdy neměla štěstí v lásce, doposud také musela mít vždycky to, co měla Anna, nyní to však nebylo možné.

Marcela musí mít, na rozdíl od hlavní protagonistky, vždy pravdu, a to i za cenu toho, že na sebe při obhajobě svého názoru prozradí věci, které by si za normálních okolností měl člověk nechat spíše pro sebe. Tato její vlastnost se projeví například v situaci, kdy se snaží kritizovat Annin nezvyklý styl života a nezdráhá se při tom přiznat k tomu, že Annu při jejích aktivitách sleduje dalekohledem.

Zdánlivou jednotvárnost Marcelina života však naruší milostný vztah s opravářem kol Tondou Králem. Partnerské štěstí se v tomto momentě otáčí ve prospěch Marcely. Přestože z dřívějších náznaků je zřejmé, že Tonda v jejím domě žije již několik měsíců, pro Annu je to zcela nová informace, neboť veškerou svou pozornost doposud věnovala pouze sběru.

„Na takové novinky v rodině jsem teda rozhodně připravená nebyla a nevím, jak se mám chovat. Být suverénní jako Marcela, potouchle se smát a taky dělat, že je to jasná věc? Oba se tak chovají a zřejmě nehodlají nic vysvětlovat. Minulost právě přestala být pravda a je tu jiný svět“ (Bolavá, 2015, s. 121).

I když autorka Anninu sousedku líčí ve většině případů spíše v negativním světle, připouští také její kladné vlastnosti. Skrze úvahy hlavní postavy uznává, že Marcela je jedničkou ve svém oboru a její jídla, především oříšková bábovka, jsou vynikající. Ve chvíli, kdy Marcela odjíždí společně s Tondou na dovolenou do Itálie, Anna zjistí, že jí sestřenice chybí a ve slabých chvílích ji dokonce touží obejmout.

Miluška Bartáková

Miluška Bartáková je druhou sestřenicí Anny, pracuje ve zdejší lékárně a udržuje milenecký poměr s ženatým doktorem Divišem. S ním také následně otěhotní. Jde o jedinou osobu, kterou si Anna pustí blíže k tělu a nebojí se jí svěřit se svým trápením. Dokonce jí jako jediné ukáže poraněnou dlaň.

Postava Milušky v tomto románu plní funkci jakéhosi vyvažovacího elementu mezi Annou a Marcelou, veškeré jejich konflikty se snaží řešit spravedlivou domluvou. Miluška své nemocné sestřence tajně dává léky na předpisy, které s její přimlouvou vyhotovuje Marek Diviš. V lékárně také prodává Anniny sirupy z jitrocele, aby své sestřence pomohla vydělat nějaké peníze navíc. Miluška se zajímá o Annin zhoršující se zdravotní stav a snaží se ji přemluvit, aby změnila postoj ke svému tělu a začala co nejdříve s léčbou.

Podle autorky je Miluška tou, na kterou tzv. bartákovská kletba dopadla nejtvrději. Jedná se o přesvědčení, že všechny tři sestřenice jsou prokleté, a proto nemohou mít děti. Miluška má za sebou v tomto ohledu velice smutnou minulost, neboť otěhotněla již třikrát, ale ani v jednom případě dítě nedonosila. „*Miluška se dostala na farmacii a druhý rok otěhotněla s profesorem. Záhy potratila. Naštěstí pro ni. Podruhé to už bylo neštěstí, potřeť prokletí*“ (Bolavá, 2015, s. 209).

Jakmile Miluška bez varování odchází z lékárny, nemá již Anna přístup k potřebným lékům. V hlavě se jí začínají rojit různé úvahy ohledně Miluščina zmizení. Jediným logickým vysvětlením je pro ni rizikové těhotenství, kvůli kterému musela sestřenka odejít ze zaměstnání. Později, když Anna kvůli sběru zapomene na cestu do nemocnice, si však začíná myslet, že se na ni Miluška zlobí. Nevyvine však žádné větší úsilí pro to, aby zjistila pravou příčinu Miluščiny nepřítomnosti.

Podle Anny má na Miluščino vystupování a názory velký vliv právě doktor Diviš. V některých situacích se dokonce chovají stejně. Čím více Anně zatemňuje mysl paranoia, tím více uvažuje nad možností, že by Miluška mohla být pouhou loutkou, skrze kterou se ji Diviš snaží ovládat.

Doktor Marek Diviš

Marek Diviš je ve městě váženým doktorem, který se všemožnými prostředky pokouší Anně pomoci v boji s její nevléčitelnou chorobou. V mládí studoval v zahraničí a věřil, že dokáže zachránit celý svět, po studiích se však vrátil do svého rodného města a začal pracovat ve zdejším domově důchodců. Mimo jiné se staral také o Annina tchána.

Stejně jako v případě předešlých postav je Annin vztah k doktoru Divišovi ambivalentní. Na jednu stranu jej označuje za místního anděla strážného, který každému bez jakéhokoliv soudu podá pomocnou ruku a vyslechne si jeho trápení, vzápětí však upozorňuje na jeho početné milostné aférky a nemanželské děti, kterých má ve městě nespočet.

Annina nevraživost a podezřívavost vůči Divišovi v průběhu děje postupně roste. Nejen že byl Marek jediný, kdo ji viděl bezprostředně po záhadné smrti tchána a mohl by ji nahlásit na policii, ale navíc si ji vždy měří pronikavým pohledem a chce ji přimět k nástupu do nemocnice. Konflikt mezi Annou a doktorem graduje ve chvíli, kdy Anna zapomene na cestu do nemocnice a Diviš přichází k ní domů, aby se jí pokusil naposledy pomoci.

Anna si jeho počínání vyloží jako nepřipustný zásah do soukromí a snahu o zmaření jejího sběračského plánu, proto sebere všechny zbývající síly a na doktora zaútočí. V žádném případě nechce být jednou z jeho utěšených pacientek. *„Bere mě za nemocnou ruku a chce ji prohlédnout. Jenže teď to nejde. Nechci mu ji dát a on se se mnou chystá prát. No tak pojď, ty hajzle, bude souboj. Zatínám ruce v pěst. Zejména pravá je jako ze železa, jako bych udeřila kladivem. Vedu. Neměl sis brát ten oblek, doktore, tady se zašpiníš“* (Bolavá, 2015, s. 141).

Z jednání Marka Divíše však lze usoudit, že i přes Anniny snahy vykreslit jej jako manipulátora to s ní vždy myslel dobře. To, že je doktor Diviš lepším člověkem, než jak jej hlavní protagonistka prezentuje, dokazuje také jeho láskyplná péče o těhotnou Milušku či následné přiznání mimomanželského poměru své manželce.

Vašek

Vaška v dětství napadl rozzuřený pes a v důsledku vážných zranění přišel o ruku. Od té doby nosí dřevěnou protézu. Svědkem této tragické události byla také Anna, která již jako malá holčička chodila na zdejší louku sbírat pampelišky. V ten den se do ní Vašek zamiloval a nemohl na ni přestat myslet. Odhalil její zálibu v sušení bylin, proto se rozhodl usušit spoustu slupek od pomerančů, aby jí je následně daroval.

Jakmile Anna dokončila studium vysoké školy, vdala se za Vaška, a to i přes to, že neměli prakticky vůbec nic společného. Vašek ji však z celého srdce miloval. Anna naopak z celého srdce milovala sběr bylin. V nejedné situaci musí Anna volit mezi Vaškem a sběrem, ostatně ji k tomu nutí i rodina, včetně jízlivého tchána. Pravou povahu jejich vzájemného vztahu pochopíme ve chvíli, kdy se Vašek pokouší být Anně nápomocný a plete se do sušení divizny. Při manipulaci se skleněnou tabulkou, na níž se bylina suší, si však vážně poraní i svoji druhou ruku. *„Vaškova jediná ruka tekla do mojí divizny a já přemýšlela nad tím, co zachránit dřív“* (Bolavá, 2015, s. 102).

Z pohledu autorky šlo ze strany Vaška vždy pouze o podmíněnou lásku. On ani tchán Annu nikdy nepřijali takovou, jaká ve skutečnosti je. Vyžadovali po ní, aby se vzdala své vášně a zapadla do požadované škatulky. „*Milovali mě až do nebes, ale musela jsem sedět v kuchyni na zadku a dívat se jim oddaně do očí. Sedět doma a nedělat ostudu, chceme toho tolik?*“ (Bolavá, 2015, s. 199).

Od té doby, co od Vaška Anna odešla, ji její bývalý manžel sledoval a pokoušel se ji získat zpět. Když se Anna během svého sběračského mamonu málem utopila v rozvodněné řece, byl to právě on, kdo ji našel zničenou na promáčené lesní cestě a dopravil ji domů. Chvillemi se zdá, že by jej Anna přijala zpět, avšak v momentě, kdy se dozvídáme, že košík trhaných sedmikrásek, který Vašek tajně položil před její dveře, trhal nenáviděný tchán, veškeré naděje na urovnání vztahu se hroutí.

„*Celý život je něčí loutkou, to v tom bude pokračovat i po jeho smrti? Proč mě pevně nechytí a nikdy už nepustí? To je jeho úloha, ale on ji neumí hrát. Nebudu mu to říkat po lopatě, nebudu mu radit a pomáhat, aby měl všechno připravené a jednoduché. Potřebuju ho, ale úplně jiného. Sotva se postarám o sebe, natož o osiřelé dospělé dítě*“ (Bolavá, 2015, s. 215).

Tchán

Po rozvodu Anny a Vaška se Vaškův otec dobrovolně rozhodl odejít do místního domova důchodců. Anna se o svém tchánovi vyjadřuje jedinečně v negativním směru, tchán pro ni znamená pouze soubor těch nejhorších lidských vlastností. Považuje ho za sobce, který celý svůj život všem ubližoval.

Pro Annu nikdy neměl žádná hezká slova a po rozchodu se jejich vzájemný vztah ještě zhoršil. Tchán v ní vždy viděl pouze zdroj veškerých synových trápení, vyčítal jí, že Vaškovi zkazila život. V průběhu let proti ní pošťoval veškeré příbuzenstvo, to se však následně odvrátilo také od něj. Na sklonku svého života tedy zůstal stejně osamělý, jako jeho snacha a syn.

Tchán v domově důchodců pozvolna upadá do melancholických nálad a touží po ukončení svého trápení. Nejspíše proto k sobě pozval Annu. Doufal, že její nenávist mu pomůže k dokonání zamýšlené sebevraždy. Ještě před tím si však hodlá Annu patřičně vychutnat a všemi možnými způsoby se ji snaží vyvést z míry.

Z jejich vzájemného rozhovoru pochopíme, že tchán Annu velice dobře zná a umí se svými jízlivými slovy trefit přímo do bolavého místa. Z napětí mezi těmito postavami však cítíme, že navzdory vzájemné nenávisti jsou si tyto dva vlastně v mnohém podobní. „*Oba*

jsme stejní. Zaslepení sobci, kteří jdou za jedinou vidinou a šlapou po ostatních. On mě lákal na svého syna, kterého mi však nikdy nedokázal dát. Oba jsme se ho drželi a tahali na svou stranu, až to prasklo“ (Bolavá, 2015, s. 47).

Babička

Babička je pro Annu jejím životním vzorem. To ona ji zasvětila do magického světa divokých bylin a vždy se o ni láskyplně starala. Anna ji často označuje za čarodějku, neboť její komůrka byla vždy plná léčivých bylinných lektvarů, které měly schopnost uzdravovat. Dokud babička žila, cítila se Anna v bezpečí. *„Ona měla lék na všechno. Nevím, do jaké míry zabírala síla domácích lektvarů, ale vědomí, že je o nás postaráno, působilo spolehlivě“* (Bolavá, 2015, s. 26).

Stejně jako Anna byla i její babička jiná než ostatní. Byla také přesným opakem nerudného dědečka, který o čarodějnictví či sběru nechtěl nic slyšet. Anna ji popisuje jako éterickou a milou osobu, která měla životní energie na rozdávání. Dokud byla v dobré fyzické kondici, chodila uprostřed letních nocí na zahradu a úplně nahá ležla na statný ořešák, aby natrhala oříšky. O svatojánské noci chodívala sbírat byliny do lesa.

Ve vztahu ke sběru bylin se však babička od Anny v mnohém lišila, neboť babička byla tradiční sběračkou, které více záleželo na atmosféře okamžiku a kvalitě trhaných bylin, proto do svého sběru zařazovala i starodávné rituály. Anna však upřednostňuje spíše kvantitu a spoléhá na to, že jí sběr ve velkém přinese adekvátní výdělek. *„Sama pro sebe trhám pokud možno za denního světla a rozhodně oblečená. Nevěřím na sílu dívčí nahoty ve spojení s účinkem drog obsažených v bylinách“* (Bolavá, 2015, s. 162).

Stejně jako Anna i babička zřejmě trpěla onou záhadnou chorobou, která způsobuje modrání končetin. V den své smrti poslala Marcelu, Milušku a Annu v noci do lesa, aby natrhaly její nejoblíbenější bylinu – přesličku. Když se dívky ze svého nočního dobrodružství vrátili, babička již nežila. Tento moment se Anně velice silně vryl do paměti. *„Přeslička rolní mi to všechno připomíná. Jak si to babička poslední večer života zařídila. Jak to všechno naplánovala a nic nám neřekla. Vždycky byla o krok napřed a to jsem obdivovala“* (Bolavá, 2015, s. 41).

2.3 Kompozice

Anna Bolavá svůj román rozčlenila celkem do čtrnácti kapitol. Většina těchto kapitol je pak pojmenována po jedné z existujících bylin, tyto byliny pak hrají v konkrétní kapitole hlavní roli. Mezi tyto kapitoly autorka vložila také pět částí, ve kterých se sběračka Anna

vydává se svým zbožím do místní výkupny, aby za své úsilí sklídila adekvátní finanční odměnu. Tyto kapitoly jsou pojmenovány prostě a jednoduše „Ve výkupně“ a následují vždy po dvou klasických kapitolách.

Kniha tak na čtenáře působí dojmem, že má svůj vlastní předem stanovený rytmus. Takový styl kompozice ostatně odpovídá i samotnému životu Anny, která obětuje celý týden sběru bylin a každé úterý, ať se děje, co se děje, s železnou přesností vyjíždí na kole směr výkupna. Tento rytmus je narušen pouze na začátku knihy, kde po první kapitole následuje návštěva výkupny, a v jejím úplném závěru, kdy Anna již do výkupny nedorazí a místo toho umírá na své půdě.

I když jednotlivé kapitoly mají své názvy, čtenáři neprozrazují více, než je nutné. Víme sice, kterým bylinám se bude Anna v té či oné části věnovat nebo zda její cesty povedou do výkupny, ale pravou podstatu každé kapitoly odhalujeme až v průběhu vlastní četby.

Jak jsme již výše konstatovali, celý román je psán v ich formě, veškeré dění tedy sledujeme z pohledu Anny Bartákové. Autorka skrze vyprávění Anny propojuje události z přítomnosti a budoucnosti. V rámci románu nepřevažuje ani jeden ze stylů vyprávění, chronologické a retrospektivní části se totiž vzájemně doplňují.

Často dochází k tomu, že hlavní postava komentuje konkrétní událost v přítomnosti a následně plynule přechází do retrospektivy, neboť jí tato situace připomněla jinou, dávno minulou zkušenost. Čím více se přibližujeme k závěru knihy, tím více se v jednotlivých Anniných úvahách objevuje retrospektiva, neboť vzpomínky jsou to jediné, co jí ještě zbývá. Tento autorčin postup dodává Annině výpovědi na autentičnosti a posiluje čtenářův dojem z četby.

2.3.1 Čas

Autorka nám skrze hlavní postavu hned v úvodu knihy sděluje, že celý děj se odehrává v letním období blíže nespecifikovaného roku. Z popisovaného prostředí maloměsta lze usoudit, že se nacházíme v současnosti. Život Anny sledujeme v rámci ohraničeného časového období, a to přibližně od června do půlky července. Celým dějem nás provází také typické letní počasí se svými úmornými vedry, ale také silnými bouřkami a krupobitím.

S Annou se seznamujeme v momentě, kdy již žije sama v domě své rodiny. V prvních kapitolách pozorujeme hlavní protagonistku, jak opouští své dosavadní zaměstnání a plánuje

čas zasvětit pouze sběru bylin. Jaro se totiž pozvolna překlání do léta a to pro Annu znamená jediné – poklidný jarní sběr bylin končí a začíná nelítostný boj o každou usušenou květinu.

Podle jejích vlastních slov jde o sběr „ve velkém“, ten nemá nic společného s rituály či potěšením. Jedná se o zběsilý hon, v jehož rámci je Anna připravena sesbírat veškeré luční rostliny a získat za ně co nejvíce peněz. Brzy však zjistíme, že to není v lidských silách, tedy ani v silách nemocné Anny.

Vzhledem k tomu, že se děj odehrává v krátkém časovém úseku, čas plyne spíše pomalejším tempem. V průběhu románu se však dynamika vyprávění proměňuje. Zatímco zpočátku jsou výpovědi hlavní postavy uspořádané a chronologické s občasným vhlédem do minulosti, v závěrečných částech knihy se tempo vyprávění zrychluje. Čím více se Anna propadá do světa vlastních představ a bludů, tím zmatenější je i tok jejích myšlenek.

Autorčina práce s časem v tomto románu tedy přesně kopíruje zhoršující se psychický stav protagonistky. Tímto postupem pak Anna Bolavá ve čtenářích záměrně vyvolává pocit, že se hlavní hrdinka stále rychleji a překotněji blíží ke svému tragickému konci.

2.3.2 Prostor

Téměř celý děj románu *Do tmy* je zasazen do blíže nespecifikovaného českého maloměsta. Z navazujících románů Anny Bolavé zjistíme, že se jedná o fiktivní maloměsto Řečovice. Vzhledem k tomu, že autorka pochází z města v jihočeském kraji a sama sebe považuje za ryzí maloměšťáčku, je zřejmé, že předobrazem pro fiktivní Řečovice mohlo být právě její rodné jihočeské město Strakonice.

V rozhovoru pro pořad *Liberatura* na Rádiu Wave autorka zasazení svých románů do prostředí maloměsta komentovala těmito slovy: „*Postavy z maloměsta si možná o sobě myslí, že jsou něco víc. Není jich tolik, všichni se dobře znají, a přesto o sobě třeba neví nic. Proto vznikají nejrůznější nedorozumění. Ale maloměsto nemůžeme popsat takhle stručně, je to hlubina, do které můžete pronikat celý život*“ (Bolavá, 2017).

V průběhu děje čtenář společně s Annou navštíví několik různých lokalit, a to jak v samotném městě, tak i v jeho okolí. Jako zkušená sběratelka má skvělý přehled o místech, která se v období sběru vyplatí navštívit. Autorka nás prostřednictvím hlavní postavy s okolním prostředím seznamuje tak, jako by toto fiktivní maloměsto skutečně existovalo. Čtenář se proto velmi brzy zorientuje v rozloze města i přilehlých luk a získá poměrně konkrétní představu o podobě prostředí, ve kterém se příběh odehrává.

S ohledem na podstatu hlavní postavy a vůbec celého románu, autorka nejčastěji zasazuje děj do prostředí přírody. Jedná se o místa, která má Anna prozkoumaná do nejmenšího detailu, neboť zde tráví spoustu času už od svých čtyř let, kdy se sběrem bylin začala. Jsme tedy uvedeni do světa plného přírodních krás, jež pro Annu znamená celý její život. Projíždíme lipovou alejí, navštěvujeme přilehlé rybníky, říčky, ale také bažiny či místní hřbitov.

Anna Bolavá v jednoduchých větách vykresluje prostředí plné letních přírodních krás. Zdánlivě poklidnou atmosféru však narušuje rychlým sledem myšlenek hlavní postavy, která se zaměřuje spíše na kvantitu posbíraných rostlin než na půvab přítomného okamžiku. „Trhání lípy je vznešená a krásná věc, ale pokud to má mít švih, jsou třeba léta praxe. Harmonie a soulad větve s rukou znamená tašku plnou hnedle do půlky. Klidně do deseti minut“ (Bolavá, 2015, s. 9).

Poměrně kontrastním prostředím vůči jednotlivým sběračským lokalitám je pak zdejší domov důchodců. Zatímco venku panuje léto, hmyz se čile hemží a louky jsou plné omamné vůně rozkvetlých květín, za zdmi domova vládne chlad, pach dezinfekce a všudypřítomná osamělost. „*Je to vražedná kombinace nuceného bydlení, vaření a pojídání, trávení a vylučování, do toho zvratky, hleny a dávivé kašle, horečky, nemoci a špatné vzpomínky*“ (Bolavá, 2015, s. 43).

Pravidelně pak autorka zasazuje děj do výkupny bylinek, kam hlavní postava vozí každé úterý svůj sběr. Jedná se o prostředí, které působí velice rozporuplným dojmem. Na jednu stranu jej autorka líčí jako místo, na které se Anna těší, neboť je vrcholem jejího sběračského týdne, na druhou stranu se zde po většinu času hroutí Anniny sny o adekvátních výdělcích. Navzdory tomu však autorka výkupnu líčí jako posvátné místo, na kterém se koncentrují léčivé byliny z celého okolí. „*Vejdou dovnitř se dvěma pytlí a musím přivyknout na šero. Vzduch uvnitř se jakoby mění v jiné skupenství, síla suchých bylin je všudypřítomná*“ (Bolavá, 2015, s. 32).

Důležité prostředí představuje také Annin dům, především tajemná půda, na které suší a skladuje svůj sběr. Z počátku je půda místem, kam se Anna může vždy ukrýt před parnem letních dní. Obklopená dusivou vůní léčivých bylin a všudypřítomným šerem se zde do jisté míry cítí bezpečně, avšak čtenář i sama protagonistka cítí, že z půdy sálá jakási neuchopitelná tajemná energie. „*Půda si žije vlastním životem a sama si určuje, co vydat a co naopak pohltit. Je to zrádná oblast, která sálá a dýchá, a pokud se začne hýbat, ohromně to šustí...*“ (Bolavá, 2015, s. 80). Půda se tedy stává zdrojem bezpečí, ale také strachu, a to především během bezesných nocí, kdy se z jejích útrob ozývají podezřelé zvuky.

Dále se společně s hlavní postavou pohybujeme v lékárně, kde pracuje Miluška, zavítáme do zdejší večerky nebo projíždíme náměstím, jež je centrem města. Hlavní postava se mu raději vyhýbá, neboť kdykoliv se objeví na veřejnosti, stává se terčem pomluv.

Jediným momentem, kdy Anna opouští prostředí Řečovic, je její pracovní cesta do Prahy, kde odevzdává přeložené texty. Autorka Prahu vykresluje jako špinavé město, ve kterém sběr kvalitních bylin nepřichází v úvahu, navzdory tomu má však hlavní postava na své půdě usušený vzorek „lípy špinavé“ (Bolavá, 2015, s. 17): „*Ve velkých městech kvete lípa i o měsíc dřív než tady doma. Praha je peklo zamořené a marné, ale někdy se i v pekle dějí snesitelné věci, jak jinak by v něm mohlo existovat tolik duší?*“

2.4 Jazyk a styl

Dílo Anny Bolavé *Do tmy*, ale také její literární tvorba jako celek se vyznačuje především úsporným a jednoduchým stylem vyprávění, který nás provází po celou dobu děje. Jednotlivé myšlenky a úvahy hlavní postavy autorka předkládá čtenáři v jasné a srozumitelné podobě.

Text Anny Bolavé obsahuje převážně jednoduché věty či souvětí. Kondenzaci textu používá autorka především ve vypjatých situacích, a to k umocnění atmosféry či dramatizaci daného okamžiku. Ve výsledku se pak jedná o sled několika jednoduchých větných konstrukcí, jež značně zrychlují rytmus vyprávění. „*Jsem modrá. Už úplně celá. Jako babička kdysi.*“ „*Ted' už to i slyším. Šustění. Velmi hlasité a harmonické. Volá mě a vítá*“ (Bolavá, 2015, s. 227).

Co se týká užitého jazyka, autorčin text se skládá z kombinace prostředků spisovné a obecné češtiny. Aby tok myšlenek hlavní protagonistky nepůsobil strojeně a uměle, ale naopak odpovídal vyjadřování reálné osoby, autorka používá obecnou češtinu, nebo dokonce vulgarismy. V rámci přímé komunikace s ostatními postavami bychom však vulgarismy hledali marně, s ohledem na Anninu nekonfliktní povahu veškeré typy těchto promluv probíhají pouze v její hlavě.

Autorka používá vulgarismy přiměřeně situaci, a to například ve chvíli, kdy návštěva výkupny neproběhne podle Anniných představ: „*Celým srdcem jsem se do toho ponořila, a oni mě ve výkupně přesrali*“ (Bolavá, 2015, s. 22–23). Nebo v momentě, kdy se cítí být ohrožena: „*Ode dneška takhle vypakuju každého, kdo by mi jen náznakem bránil, abych příští úterý jela odevzdávat. Přesně to Diviš chtěl. Proto on sem chodí. Je vyslancem všech lidí z města, kteří chtějí, abych se na to konečně vysrala*“ (Bolavá, 2015, s. 143).

Pasáží, které by obsahovaly přímou rozpravu mezi jednotlivými postavami, je v knize poskrovnu. Většinu obsahu tvoří monolog hlavní postavy, její myšlenky, úvahy, domněnky nebo vzpomínky. Monotónnost, která by snad mohla vzniknout, pokud by knihu tvořily pouze vnitřní úvahy hlavní postavy, autorka narušuje poutavými pasážemi, v nichž efektivně propojuje přímou promluvu hlavní protagonistky s promluvou některé z vedlejších postav.

Děje se tak například v situaci, kdy Anna zjišťuje, že firma, pro kterou pracovala, má nového majitele, tudíž její nové pracovní povinnosti naruší její sběr. V tomto případě se její monolog prolíná s monologem paní Čihákové, zaměstnankyně společnosti, jež se stará o externí zaměstnance.

„Máte na to tři týdny. Do státního svátku. Víím, že máte ten váš červen...ale vy tu práci chcete. Já mám za úkol vám ji přidělit. Nedopadla jste nejhůř. Kdybyste tušila, na čem pracují ti noví...‘

„Právě začala přeslička. Tužebník a lípa jsou v plném proudu,‘ slyším svůj hlas odněkud z dálky.

„Dělají texty čínské a vietnamské. Prý hudba budoucnosti.‘

„Pak se v jeden moment přidá řebříček a třezalka, to je hodně náročné na čas i prostor.‘

„Nemusíte to podepisovat teď hned, nechte si to projít hlavou. Zkuste si všechno v klidu pročíst a pochopit nové pokyny...‘

„Divizna někdy zabere půlku dopoledne...‘ vybavím si babiččiny nekončící řady divizen, když jsem byla malá“ (Bolavá, 2015, s. 70).

V souvislosti s užitím přímé řeči můžeme v románu *Do tmy* pozorovat určitou zvláštnost, která spočívá v grafickém znázornění přímých promluv hlavní postavy. V některých situacích totiž autorka neužívá pro označení přímé řeči uvozovky, neboť své jednotlivé promluvy líčí čtenáři sama hlavní postava. Lze předpokládat, že autorčiným záměrem bylo donutit čtenáře pochybovat o tom, zda Anna Bartáková říká skutečně to, co nám předkládá, nebo se veškerá konverzace odehrává pouze v její hlavě.

Sama hlavní postava se ke konci knihy pozastavuje nad tím, zda vůbec k lidem ve svém okolí skutečně promlouvá, dokonce je v jednu chvíli překvapená tónem svého vlastního hlasu (Bolavá, 2015, s. 199):*„Zvednu košíček a nahlas poděkuju. Zní to zvláště a možná trochu poníženě. Bože, jak dlouho už jsem neslyšela svůj hlas? Mluvím já vůbec na někoho? Nebo si jen v hlavě představuju, co komu řeknu? Pozdravila jsem v úterý Rudu? A bylo to stejným hlasem, který jsem právě zaslechla?*

Co se týká popisu postav či okolního světa, Anna Bolavá vše líčí se značným emočním zabarvením. Nesnaží se o zachování neutrality nebo o určitý nadhled, veškeré informace čtenáři předává společně s emocemi, které v danou chvíli vypravěčka cítí. Tato skutečnost značně umocňuje dojem z četby a udržuje ve čtenáři pocit, že je Anna živá bytost z masa o kostí.

Literární styl Anny Bolavé je vesměs velice věcný a přímý. Tato přímost se často projevuje také v naturalistických popisech nepříjemných situací, do kterých se hlavní protagonistka dostává. V celém románu bychom pak marně hledali eufemismy, neboť autorka líčí realitu takovou, jaká je, a to ve všech jejích aspektech. *„Skrze ob vaz zase protekla krev a hnís, tak to zkusím vyčistit. Ze zápěstí sundám i náplast proti bolesti. Ponořím obě ruce do*

umyvadla a pozoruju, jak jsou pod vodou velké a cizí. Levá je špinavá od země a pravá je modrá. Vede to až k lokti. Mrtvé maso“ (Bolavá, 2015, s. 100).

Anna Bolavá také velice dobře pracuje s kontrasty. Jednak je zakomponovala do samotného chování hlavní postavy a jejího charakteru, můžeme je však pozorovat také vzhledem k časoprostoru. Zatímco letní prázdniny jsou obecně vnímány jako čas radovánek a bezstarostnosti, pro Annu Bartákovou naopak veškeré starosti teprve začínají. Situace plné naděje či nadšení velice rychle střídají momenty úzkosti, smutku a zmaru.

V poslední kapitole knihy autorka přistupuje ke změně vypravěčské perspektivy. Zatímco předchozích třináct kapitol vypráví z pohledu Anny, v poslední části se ich formu mění v er formu, neboť pozorujeme situace, kterých samotná protagonistka nemůže být svědkem. Sama Anna Bolavá tuto změnu považuje za přirozené vyústění příběhu. Toto vyústění následně využila pro tvorbu své druhé, volně navazující knihy s názvem *Ke dnu*, kde se příběh rozpadá na několik kousků, které již pozorujeme z pohledu třetí osoby (Bolavá, 2017).

2.5 Motivy

„Motiv. Tedy to, co se opakuje pořád dokola.“ „Motivem může být obraz, čin, slovní spojení, cokoliv, co se objevuje znovu a znovu“ (Foster, 2014, s. 50).

Knihy Anny Bolavé obsahuje hned několik základních motivů. V následujících odstavcích se budeme věnovat pěti z nich, a to motivu samoty, nemoci, sběru, smrti a rodiny. Samozřejmě vnímáme, že stěžejním motivem díla Anny Bolavé *Do tmy* je příroda, avšak vzhledem k cíli této kvalifikační práce se tomuto motivu budeme podrobněji věnovat až v poslední části této kapitoly s názvem *Vztah člověka a přírody*.

Samota

Nejspíše nejvýraznějším motivem, který pozorujeme v díle Anny Bolavé *Do tmy* opakovaně a v mnoha různých formách je samota. Podle autorky může být samota darem i prokletím. V případě Anny se bezesporu jedná o obojí. Jak jsme již uvedli v předchozích odstavcích, hlavní postava ke své samotě zaujímá spíše ambivalentní postoj. Na jednu stranu se snaží všemožně lidem ve svém okolí vyhýbat, na druhou stranu však ve slabších chvílích zatouží po spřízněné duši.

Pocit vyloučenosti hlavní postavy vyplývá nejen z jejího postavení v rámci maloměsta, ve kterém se děj románu odehrává, ale také z velkých nároků, jež na ni kladou místní obyvatelé. Na místní působí mladá sběračka bylin jako podivínka, což jí ještě více znemožňuje stát se

právoplatnou součástí zdejší společnosti. Sama postava se pak svým vyhybavým chováním staví na úplný okraj komunity.

K její odloučenosti přispívá velkým dílem právě její styl obživy. Jediným záchytným bodem, jenž Annu spojuje s „normálními“ občany, je její občasná překladatelská činnost. Toto poslední pouto však ztrácí hned v úvodu románu, kdy odchází ze zaměstnání, aby se mohla zcela ponořit do sběru a sušení bylin.

Potřeba samoty prostupuje téměř veškerými aktivitami hlavní protagonistky. Ve chvílích, kdy se věnuje sběru na svém oblíbeném místě, nechce být nikým rušena. Jejím jediným přáním je poklidný sběr bylin beze svědků, kteří ji svými nechápavými, zlostnými či dokonce chlípnými pohledy vyvádějí z míry a pevné soustředěnosti. *„Vymykám se všemu, co by se mezi slušnými lidmi mělo, a s tím se na venkově obtížně žije. Na venkově, kde znám místa, pro které by se dalo i zahynout. Jsem tu doma a už jen z toho mi buší srdce úplně jinak. Jenže ti ostatní lidé jsou tu taky doma a to je složité“* (Bolavá, 2015, s. 18).

Annina potřeba samoty je zde neodmyslitelně spojena také s prostředím, ve kterém žije. Sama autorka v rozhovoru pro Radio Wave uvádí, že dosáhnout samoty v maloměstě je velice obtížné, ne-li nemožné, neboť se zde všichni obyvatelé většinou znají. Úplné izolace lze docílit spíše ve velkých městech, kde obvykle zažíváme větší pocit anonymity.

Osamělostí však netrpí pouze hlavní protagonistka, ale také některé postavy z jejího okolí. Svým způsobem je osamělá také sestřenice Marcela nebo bývalý manžel vypravěčky Vašek. Ten si svou osamělost snaží kompenzovat tím, že Annu po celou dobu děje sleduje. Autorka záměrně do osamělých pozic stylizuje také starší obyvatele města, například „babu“ Tomanovou či Annina tchána. V rámci společnosti totiž platí, že samotou a nedostatkem sociální interakce trpí právě senioři. Prostředí, které ztělesňuje samotu a chlad je pak právě místní domov důchodců.

Anna Bolavá však ve svém románu nezobrazuje pouze samotu jednotlivých postav, ale také samotu jako obecný znak života každého z nás. Autorka upozorňuje, že i když se můžeme snažit sebevíc a pečlivě budovat vztahy s lidmi kolem sebe, stejně jsme ve výsledku vždy na všechno sami. *„Ať člověk zažije cokoliv a pozná kohokoliv, je v tom sám. Sám si večer lehá do postele a sám dá ráno pokyn nohám, aby to ještě naposledy zkusily. A pak ten celý, nekonečný den...naplnit něčím minuty z dopoledne. Zatnout zuby kolem odpolední svačiny. A večer...ten už možná nemusí existovat“* (Bolavá, 2015, s. 219).

Nemoc

Stěžejním motivem románu je také motiv nemoci. Od samého začátku až do konce protagonistku trápí zdravotní problémy spojené s blíže nespecifikovaným onemocněním. Nejspíše se jedná o dědičnou chorobu, neboť Annina babička trpěla totožnými příznaky a nakonec této nemoci podlehla. Babiččino úmrtí se tak stává jakýmsi předobrazem osudu Anny Bartákové.

Annina nemoc je jednou z věcí, které velmi intenzivně narušují její sběračskou sezónu. Motiv nemoci také přímo kontrastuje s obdobím, ve kterém se děj románu odehrává. V důsledku zdravotních potíží, jež se v průběhu knihy stupňují, Anna nemůže dosáhnout svého cíle. Poté, co se rozhodne odejít ze svého zaměstnání, sice může veškerý svůj čas věnovat sběru bylin, avšak její zdravotní stav jí to nedovoluje.

Onemocnění hlavní postavy s sebou nese spoustu různorodých příznaků – zažívací potíže, vypadávání vlasů nebo časté bolesti hlavy. Jedním z příznaků Anniny choroby je také postupné modrání končetin. V souvislosti s touto skutečností autorka ve své knize velice efektivně pracuje s modrou barvou. Stejně jako postupně modrají končetiny hlavní postavě, modrá i hnisavá rána v její dlani, jež zde zůstala po setkání s tchánem. „*Cítím to jen trochu, za řeč to nestojí. Spíš mě zaráží, co z toho teče. Ale vzhledem k tomu, že se postupně nořím do modrých odstínů existence, neměla bych se divit. Modrou krev mají králové*“ (Bolavá, 2015, s. 201).

Anna Bolavá líčí Anninu nemoc jako její přirozenou součást, se kterou se již dokonale sžila. To dokazuje také fakt, že hlavní postava všemožnými prostředky odmítá jakoukoliv léčbu, jež jí lidé v jejím okolí opakovaně nabízejí. Také modrá barva je protagonistce románu vlastní, neboť i její oči jsou blankytně modré. „*Takže tohle jsem teď já. Cizí žena na pokraji sil. Je špinavá a pohublá, ale kupodivu vůbec ne stará. Ty oči v sobě mají divné světlo. Je v tom energie, kterou nelze přehlédnout. Modrý plamen, který mrazí*“ (Bolavá, 2015, s. 201). Čím více se tedy nemoc zhoršuje, tím více se Anna cítí být sama sebou.

I co se týká motivu nemoci, autorka využívá kontrast. Zatímco protagonistka po celou dobu vyprávění odmítá jakoukoliv komplexnější léčbu a v průběhu děje se často odvolává na sílu přírody, každou chvíli užívá nadměrné množství léků, které získává od své sestřenice Milušky. Prášky jsou pak to jediné, co je Anna schopná sníst. V jednu chvíli se dokonce zdá, že autorka výpověď hlavní postavy ironicky stylizuje do formy reklamního sloganu: „*Život je krásný a výjimečný. Život je nádherný a neopakovatelný. Obzvlášť zahrnuje-li i tramal. Po dvou až třech tabletách naráz se úsměv objeví na každé tváři a bolest povolí i v ruce, která byla zlobivá*“ (Bolavá, 2015, s. 112).

Anna Bolavá však motiv nemoci neomezuje pouze na fyzické zdraví, ale zaměřuje se také na psychickou stránku věci. V úvodu se protagonistka jeví jako poměrně vyrovnaná, ale výstřední žena. Čím více se však posouváme v ději směrem k závěru knihy, tím horší Annin psychický stav je. Autorka tak upozorňuje na fakt, že fyzické a psychické zdraví spolu velice úzce souvisejí. Hlavní postavu pomalu dohání její onemocnění, zasahuje do její vidiny velkého sběru a znemožňuje jí dosáhnout adekvátního výsledku. Anna trpí úzkostmi, panickými atakami či nespavostí a její paměť se zhoršuje. V důsledku nedostatku léků dokonce čelí halucinacím.

Tváří v tvář bezvýchodné situaci pak autorka přistupuje k až absurdnímu řešení, nechává vinu za veškerou bolest na Anniných dlouhých vlasech. Ty symbolizují jakousi zbytečnou přítěž, jež je důvodem všech dosavadních nezdarů hlavní postavy. Po ostříhání dlouhých loken pak Anna Bolavá nechává vysílenou Annu i samotného čtenáře prožít poslední chvíle v naději, že se nyní vše obrátí k lepšímu. „*Bylo to v těch vlasech. Ztrpčovaly mi život a nedalo se to snést. Ještěže jsem na to přišla. Žiju nový život*“ (Bolavá, 2015, s. 203).

Sběr

Celou knihou prostupuje také motiv sběru, kterému Anna podřizuje veškerý svůj volný čas. Sběr je středobodem románu a představuje jediný smysl života hlavní protagonistky. Stejně jako samotu i sběr autorka líčí jako něco, co je pro Annu zároveň darem i životním prokletím. S motivem sběru také velice úzce souvisí motiv výkupny, kam každé úterý hlavní postava sváží své sesbírané bylinky, přičemž samotné použití slova výkupna ve čtenáři evokuje, že úterky pro Annu znamenají určitý druh vykoupení po její týdenní dřině.

Zpočátku autorka úterní návštěvy výkupny prezentuje spíše pozitivně, neboť hlavní protagonistce se její píle vyplácí a za své byliny dostává takové částky, se kterými je spokojená (Bolavá, 2015, s. 35): „*Moje srdce plesá. Že by mi tentokrát pytle vůbec nepočítal? Připočítávám si 330 korun. Bříza měla přes dvě kila, 69 korun. Celkově sečteno potvrzeno: 581 korun českých. Jsem boháč!*“ V momentě, kdy se však stane sběračkou na plný úvazek, úterky pro ni znamenají spíše okamžiky nepříjemného vystřízlivění.

Jelikož se sama autorka, stejně jako protagonistka románu, od dětství aktivně věnuje sběru bylin, veškeré popisy této činnosti působí velmi realisticky. Anna Bolavá do pasáží sběru vkládá své vlastní zkušenosti a věrně popisuje vnitřní volání, jež nutí Annu sbírat léčivé byliny, i když to v mnoha případech negativně zasahuje do jejího života.

Autorka skrze hlavní postavu prezentuje sběr jako nutkavou vnitřní potřebu, kterou nelze racionálně zdůvodnit. Je to něco uvnitř člověka, cosi velmi osobního, až intimního. Jedná se o věc, která člověkem prostupuje skrz na skrz a stává se nedílnou součástí jeho osobnosti. „*Přitom to mám jen vyslovit. Sběr léčivých bylin. A už se červenám a potím. Lidi netuší, že se ptají na tak osobní věc. Vždyť sběr jsem prostě já. Kdyby řekla cokoliv jiného, je to, jako bych se přejmenovala a vydávala za jiného člověka*“ (Bolavá, 2015, s. 65).

Sběr v mnoha případech přináší spoustu pozitivních pocitů, autorka jej však postupně mění ve zdroj Anniných úzkostí. Čím více je na sběr času a prostoru, tím spíše docházíme k závěru, že není v lidských silách sesbírat veškeré rozkvetlé byliny. Společně s protagonistkou se noříme do nekonečného koloběhu sběru a následného výkupu. Jde o začarovaný kruh, ze kterého již není úniku. Začínáme tušit, že příběh nemůže směřovat k jinému než tragickému konci.

Poslední kapitolu autorka pojmenovala *Výkupna*, a to i přes to, že protagonistka již do výkupny toto úterý nedorazí. Cítíme však, že název kapitoly je zvolen záměrně, neboť se v přeneseném slova smyslu jedná o vykoupení Anny Bartákové z onoho nelítostného koloběhu sběru. Anna Bolavá nechává hlavní postavu, stejně jako předtím léčivé byliny, ulehnout v temných zákoutích půdy, kde konečně dosáhne svého kýženého cíle: zde se Anna stává skutečně svobodnou. „*Všechno, co ještě potřebuju, mám na dosah. Připravila jsem si to předem. Na dnešní úterý, které patří mně*“ (Bolavá, 2015, s. 227).

Rodina

Kromě sběru a přírody tematizuje Anna Bolavá ve svém díle také mezilidské vztahy. V případě románu *Do tmy* se jedná především o vztahy rodinné. Jak jsme již uvedli v předešlých odstavcích, jakýchkoliv vazeb, včetně těch rodinných, se autorka snaží zbavit a dosáhnout tak úplné samoty a klidu. Navzdory tomu nám však postupně odkrývá Anninu rodinnou historii. Anna Bolavá v tomto směru postupuje velice systematicky, avšak ve čtenáři vzbuzuje dojem, že se o rodinném zázemí hlavní postavy dozvídá jen tak mimochodem.

Skrze vzpomínky na Annino dětství se tedy dozvídáme, jak došlo k osudovému zranění Vaška, co bylo příčinou rozpadu jejich manželského vztahu nebo jaká atmosféra v domě panovala, když jej obývali Annini prarodiče. Autorka zmiňuje také spory ohledně nakládání se společným majetkem. Za symbol historie rodiny Bartákovy pak označuje urostlý ořešák, který dlouhá léta roste na Marcelině pozemku. „*Starý brach už leccos pamatuje. Troufám si říct, že z naší rodinné historie všechno důležité. Ten kdyby mohl mluvit, možná by*

raději pomlčel. Kolikrát i jemu šlo o život a rachtavé zuby motorové pily už se dotýkaly jeho kůže. Pokaždé zůstal jako zázrakem ušetřen“ (Bolavá, 2015, s. 161).

Anna Bolavá se v průběhu románu několikrát vrací k momentu, kdy byl Vašek pokousán rozzuřeným psem. Jelikož toho byla Anna přímým svědkem, z autorčina vyprávění cítíme, že tento zážitek hlavní postavu velice traumatizoval. Tento pocit autorka umocňuje opakovaným zasazením podobného obrazu. Hlavní postava je opět svědkem, tentokrát však nepřímým, nepříjemného úrazu dítěte. I přesto, že se nejspíš nejedná o nic vážného, v Anně tento incident vyvolá obavy z opakování minulosti. *„Opravdu viděla Miluška, jak ten malý kluk spadl z kola? Nevymyslela si to kvůli mně? Jasně jsem viděla krev na ruce a možná i vyrytý obrys zubů...Bože, prosím, ať se historie neopakuje. Nic z toho se nesmí znovu stát (...“* (Bolavá, 2015, s. 93).

Charakteristickým prvkem rodiny Bartákových je mimo jiné také *bartákovský smích*, který je podle autorky spíše smíchem šíleného strace, nikoliv tedy smíchem v pozitivním slova smyslu. Anna Bolavá tímto čtenáři napovídá, že rodina, se kterou má tu čest, ukrývá ve svém středu tíživá tajemství, ale také minulost poznamenanou hlubokou nenávistí, pokřivenými vztahy a psychickými nemocemi. To ostatně autorka potvrzuje například vyobrazením postavy šílené tety Marie nebo Annina pradědečka. *„Dnes se i já umím z plných plic zasmát jako pomatený starý dědek, jsem přece zčásti jeho krev. Praděda Barták, bláznivý stařec, který proklel nejedny sousedy v okolí a kterého vlastní syn přestěhoval do zchátralé kolny za vysokou kamennou zeď, jednoho dne zmizel. Od té doby se umím chraplavě smát“* (Bolavá, 2015, s. 21).

Tíživou rodinnou historií pak Bolavá uzavírá mystickým motivem tzv. *bartákovské kletby*. Autorka se tak snaží ve čtenáři vzbudit dojem, že příčinou veškerého neštěstí, jež sužuje příslušníky této rodiny, není pouze jejich konání, ale také nadpozemská síla, nad kterou nemají žádnou kontrolu. Důsledkem této kletby je neschopnost Anny a jejích sester mít děti, za součást rodinného prokletí pak autorka označuje také Anninu závislost na sběru léčivých bylin.

Poměrně absurdním dojmem pak působí scéna, ve které autorka popisuje úvahy hlavní protagonistky o tom, jaké by to bylo, kdyby měla vlastní děti. Touhu po dětech zde Anna opět spojuje pouze s potřebou zvýšit množství sesbíraných bylin (Bolavá, 2015, s. 160): *„Občas mi to nedá a představuju si, kolik bylin by se dalo natrhat, kdybych měla tolik a tolik dcerek, a jestli by nás to Marcela nechala sušit u ní na půdě. Jestli by mě potkalo všechno tohle, co doposud. Která z dcer by toho vydržela nejvíce a stala se mou následnicí?“*

Smrt

V kontrastu s letním obdobím a veselou atmosférou, kterou v nás evokuje vzpomínka na velké letní prázdniny, v románu *Do tmy* Anna Bolavá pracuje také s motivem smrti. V průběhu děje tento motiv postupně graduje, a to od mírných náznaků až po chvíle, kdy se hlavní protagonistka ocitá v mezních situacích.

Do průběhu děje autorka zasazuje mnoho okamžiků, jež přímo či nepřímo na tento motiv odkazují. Již na samém počátku knihy nechává hlavní protagonistku přemítat o způsobu vlastní smrti. Anna Bolavá tedy hned v úvodu románu nenápadně nastiňuje možný tragický konec. Se smrtí jsme konfrontováni také prostřednictvím úmrtí některých vedlejších postav. Stejně jako motiv samoty i motiv smrti autorka spojuje se stářím. „*U školy je připraven autobus, který každý pátek odváží staré lidi za město na hřbitov, kde se koná něčí pohřeb. Vždycky. Každý pátek*“ (Bolavá, 2015, s. 42).

Autorka však smrt nelíčí pouze v souvislosti s lidskými jedinci, ale také v souvislosti s přírodou, kterou Anna miluje nade vše. Jednou z největších ran tedy představuje moment, kdy do Anniny staré lípy, zvané královny, uhoří při letní bouři blesk a strom tak umírá. Autorka tuto smrt připodobňuje ke smrti člena rodiny a následně nechává hlavní postavu úpěnlivě truchlit pod spadenými větvemi mohutného stromu.

Smrt staré lípy zde Anna Bolavá líčí jako nevyžádaný zásah do vnitřního světa hlavní hrdinky. Pod žalem z úmrtí milovaného stromu se totiž skrývá Annina velká vnitřní touha po neměnnosti. Smrt, která přichází nezávisle na vůli člověka, zde představuje narušení obvyklého běhu věcí, řádu, který má Anna ve své hlavě. V momentě, kdy se stará lípa skácela k zemi, již nikdy nic nebude takové jako dřív. Protagonistka truchlí nejen pro strom, který milovala, ale také pro ztracené jistoty, jež změna v podobě smrti představuje.

Motiv smrti se logicky prolíná také s motivem nemoci hlavní protagonistky. Zmodralé končetiny, vypadávající vlasy a hnisající rána v dlani jsou neúprosnými faktory, které pomalu, ale jistě odpočítávají Anniny zbývající dny. S tím, jak nepříjemné příznaky onemocnění sílí a okolí na Annu vyvíjí stále větší tlak, roste také její vnitřní touha po jakékoliv formě vysvobození. Ve chvílích úzkosti proto touží uchýlit se „do tmy“, kterou má autorka na mysli místo, na němž by se protagonistka cítila v bezpečí, izolovaná daleko od všech nechápavých pohledů.

Následně zjišťujeme, že tímto místem je půda, na níž Anna suší byliny. Tento prostor autorka líčí s určitou dávkou tajemna. Je to místo, ve kterém se koncentrují veškeré výsledky Anniny urputné práce. Temnou půdu prosycenou rozličnými vůněmi rostlin však Anna Bolavá popisuje velmi rozporuplně. Na jednu stranu půda představuje tiché a důvěrně známé

místo, na kterém se chce protagonistka skrýt před okolním světem, na stranu druhou jej však autorka líčí mnohdy až v hororovém stylu, a to jako místo, které je důvodem veškerých Anniných strachů.

Stejně tak však lze vnímat i samotnou smrt, ta pro nás totiž může představovat jak vidinu vykoupení, tak něco, čeho se velmi bojíme, neboť stejně jako temné kouty půdy pro nás představuje cosi neznámého.

2.6 Vztah člověka a přírody

Cílem této kvalifikační práce je analyzovat způsob, kterým postavy v jednotlivých románech spisovatelky Anny Bolavé vnímají přírodu, neboť vztah k přírodě je jedním z klíčových motivů beletristických, ale také básnických děl této české prozaičky. Obecně je však téma vztahu člověka a přírody ve světle současné klimatické krize vysoce aktuální. V následujících odstavcích se tedy detailněji zaměříme na vztah hlavní protagonistky, ale také ostatních postav románu *Do tmy* k přírodě.

V románu Anny Bolavé s názvem *Do tmy* vnímáme vnější prostor i jednotlivé situace skrze pohled stejnojmenné ženy Anny, jež má velmi specifický vztah k přírodě a k tomu, co jí prostředí, ve kterém žije, nabízí. Jejím životním údělem je sběr léčivých bylin. V současné době se jedná o velice ojedinělou činnost, těžko bychom se v běžném životě setkali s větším množstvím lidí, kteří se věnují něčemu podobnému. Sama autorka románu v jednom z rozhovorů přiznává, že sběrem bylin se v reálném světě živit nedá. Tuto skutečnost ostatně vyobrazuje i ve své knize. I přesto však hlavní postavu svého románu stylizovala do role vášnivě sběračky, která je pro sběr ochotna obětovat cokoli, včetně svého fyzického i duševního zdraví.

Příroda se v tomto případě stává neoddělitelnou součástí hlavní postavy románu. I z toho důvodu autorka situovala téměř veškerý děj do prostředí maloměsta, které obklopují lesy, louky, rybníky nebo bažiny. Ke změně prostoru přistupuje Anna Bolavá pouze tehdy, kdy chce poukázat na kontrast mezi velkoměstem, konkrétně Prahou, a maloměstem. Autorka konstatuje, že velkoměsto zahubilo veškerou přirozenou přírodu a zastavělo ji vysokými betonovými konstrukcemi. Chybějící zeleň pak lidé nahradili umělými ostrůvky stromů a květin.

Tyto uměle vytvořené biotopy však nemohou plnohodnotně zastoupit skutečnou přírodu, která v naší existenci hraje klíčovou roli, i když si to v současné době málokdy uvědomujeme. „*I tam si lidi vytvořili, většinou uměle a dodatečně, ta svá prostranství zeleně, kam vodí psy a své znepokojené hlavy. Koruny stromů se sice lehce kříží s dráty elektrického napětí, ale aspoň že se kříží. Někde se nekříží nic a promlouvá jen beton*“ (Bolavá, 2015, s. 17).

Autorka ve svém románu mimo jiné upozorňuje také na schopnost přírody brát si zpět to, co jí právem náleží. Tuto myšlenku rozvíjí v rámci Anniných vzpomínek na bývalého starostu městečka, jehož vztah k přírodě byl čistě vykořisťovatelský, neboť učinil rozhodnutí vykácet stoleté duby, aby místo nich mohl na pozemku vystavět novou chatářskou oblast.

Ta by znamenala příliv bohatých vrstev do maloměsta, a tudíž také zisky pro místní rozpočet. Anna Bolavá tento jeho záměr dává do přímé souvislosti s tím, že starostu později stáhla divoká voda pod jez a málem jej utopila.

Vystavením této příhody vzbuzuje ve čtenářích dojem, že i když by se do sebe zahleděnému lidstvu mohlo zdát, že má úplnou kontrolu nad přírodou, skutečnost je naprosto odlišná. Nehledě na to, jak moc jsme se již od přírody odvrátili, stále jsme její plnohodnotnou součástí a podléháme jejím zákonům. Často si neuvědomujeme, že vláda přírody je věčná, ale ta lidská je pouze zdánlivá a dočasná. To ostatně autorka dokládá závěrem tohoto drobného příběhu, neboť starosta o svůj post v dalším volebním období přichází, ale památné duby stojí u cesty dál.

Zatímco ostatní postavy tedy autorka stylizuje spíše do opozice vůči přírodě, Anna je příroda sama. Nejzřetelnější rozdíl v tomto ohledu můžeme cítit mezi hlavní protagonistkou a její sestřenicí Marcelou. Zatímco Marcela trpí až chorobným strachem z bouřek, Anna přijímá přírodu takovou, jaká je, a to se vším, co přináší. Cítí se tedy být její plnohodnotnou součástí. „*V létě je horko a z horka bývají bouřky. Bouřky jsou spojené s kroupami a přívalem deště. Kroupy jsou různých velikostí a ty velké holt leccos zničí. Doba je zkažená a nelitostná, planeta se otepluje a blíží se konec světa, ale kroupy jsou přece pořád kroupy. Nepřemýšlejí a ani si záměrně nevybírají, na koho spadnou. Já nebudu přírodě uhýbat (...)*“ (Bolavá, 2015, s. 17).

Z uvedené citace vyplývá, že autorka také velice intenzivně vnímá problematiku současné environmentální situace a prostřednictvím svého románu se na ni snaží nenásilnou formou upozornit. Ani vztah hlavní protagonistky k přírodě však není ideálem udržitelného způsobu života. Jak sama Anna uvádí, jejím cílem je nastolit tzv. sběr ve velkém, z čehož paradoxně vyplývá, že z určitého úhlu pohledu je vztah Anny k přírodě velmi praktický, až sobecký. Stejně jako většina lidské populace ji totiž považuje za zdroj něčeho, co ke svému životu nutně potřebuje – tedy byliny.

Tento Annin postoj k životnímu prostředí autorka přímo demonstruje, a to v momentě, kdy hovoří o rozdílech mezi Annou a její babičkou. Zatímco babička vnímala sběr rostlin jako něco posvátného, až mystického, Anna v tomto ohledu svou učitelku nenásleduje. Můžeme zde tedy pozorovat i jakýsi střet generačních přístupů k přírodě. Autorka se ve svém románu vymezuje vůči mystickým praktikám předchůdkyň, neboť tyto rituály snižovaly produktivitu sběru, činily ho náročnějším a méně výnosným. Postava babičky ve vztahu k přírodě představuje zašlý, až historický artefakt, který v současné uspěchané době, která je zaměřena především na produktivitu, nemá své místo.

Veškeré sesbírané rostliny, jež se dostanou do rukou hlavní protagonistky, jsou tedy hned po svém utrnutí přepočítávány na peníze. Z léčivých květů a listů stromů – darů přírody – se postupně stává pouze shluk čísel a početních operací. *„Když se mi podaří natrhat pět kilo ořešákových listů, seschne to na kilo jedno a já dostanu třicet korun. Abych obdržela stokorunu, musím natrhat přes sedmnáct kilo čerstvého lupení“* (Bolavá, 2015, s. 163).

Avšak kdybychom skončili pouze u této charakteristiky Annina vztahu k přírodě, nepopsali bychom ho v jeho úplné šíři a komplexnosti. Z výše uvedeného by se mohlo zdát, že pro hlavní protagonistku neznamena příroda víc, než cestu k finančnímu zisku. To bychom však hlavní postavě křivdili. Autorka sice Annu často staví do pozice, ve které na nás může působit jako naprosto racionální a praktická žena, jež zná svůj cíl a tvrdě si za ním jde hlava nehlava, ve skutečnosti však jde pouze o její povrchní charakterové rysy.

Jakmile tento vztah začneme zkoumat detailněji, nalezneme v románu čarokrásné pasáže, které nás přesvědčí o tom, že Annin vztah k okolnímu prostředí je stejně tak intimní a racionálně neuchopitelný jako její nutková potřeba sběru. V situaci, kdy nám autorka dává příležitost pozorovat hlavní postavu ve fázi, v níž její sběračský mamon na chvíli utichne, cítíme, že zde jde víc než o čísla nebo výdělek.

„K tomuhle momentu se musí dospět. Duševně dozrát a dostárnout. Divizny se zkrátka otvírají jen před vyvolenou duší. Dělají to sice každý den, ale zpozorovat se nenechají. Je to záhadný proces, nepatrná chvíle.“ *„Dřepím na bobku, tělo zdřevěnělé, hltám každý pohyb okvětních lístků a cítím, jak do mě vstupuje nesmrtelnost. Je zlatá a mírně hřeje. Květy divizny se přede mnou rozevřely“* (Bolavá, 2015, s. 111). I přese všechny snahy autorky vymezit se vůči nadpřirozenosti a mystičnosti sběru léčivých bylin či samotné přírody nakonec zjistíme, že takové odpoutání není prakticky možné.

Autorka také velice citlivě popisuje Anninu vnímavost vůči tajům přírody a jejím každodenním zázrakům, kterých si člověk v dnešní uspěchané době jen velice málo všímá. Tuto všední magii jsme již přijali jako samozřejmost. Anna Bolavá ji však ve svém románu popisuje jako něco, co stojí za povšimnutí, a čtenáři připomíná, že ač v čistě lidském světě zázraky považujeme spíše za pohádkovou záležitost, v přírodě k nim dochází každý den. Je však třeba se alespoň na chvíli vymanit z našeho obvyklého rytmu a zaposlouchat se do šumu rozvírajících se listů a pučících kvítků. *„Prohlížím si diviznu z blízka a žasnu, jak dokonale je stvořená. Už ta samotná žlutá kůže křehkého květu je zázrak. Z čeho je vlastně udělaná? Není to list, stonek, kořen. Z čeho jsou utkané květy? Co to je za dokonalý materiál? Proč jsem jenom nestudovala rostliny? Nemusela bych se rok od roku divit běžným věcem a znala bych*

všechny odpovědi. Možná je však dobré nevědět. Neochuzovat se a nezabýjet krásu“ (Bolavá, 2015, s. 99).

Je také zřejmé, že v tomto románu příroda nahrazuje osamělé Anně ztracené rodinné vazby. Zatímco mezilidské vztahy, včetně těch rodinných, autorka cíleně upozadňuje, na jejich místo staví přírodu, k níž naopak prostřednictvím sběru vztah utužuje. Jednu z klíčových rolí v tomto procesu hraje také stará lípa, ke které hlavní postava chová úctu a lásku. Označuje ji proto jako královnu. Autorka lípu polidšťuje a přisuzuje jí různé lidské atributy.

V záchvatu letního sběru však Anna na tuto svou příbuznou zapomíná. Veškerý svůj volný čas investuje do zběsilé honby za sesbíranými kily. Dokud královna žije a roste, je vše tak, jak má být, avšak ve chvíli, kdy do tohoto stromu uhodí blesk, hroutí se i poslední jistota, kterou Anna ve svém životě měla. Spolu se ztrátou milovaného stromu přicházejí také výčitky. *„Leží tam skolená bleskem na břehu a umírá. Volá mě a já ji neslyším. Nepřicházím si natrhat ani se rozloučit. Lezu po skalách, libuju si, kolik listů mám na půdě, a ani mě nenapadne zkontrolovat staré přátele u vody. Obzvlášť po bouřce, která odnáší lidem ze zahrad nářadí. Jak můžu být tak nevšímavá! Zahleděná do sebe. Je mi ze mě na nic“* (Bolavá, 2015, s. 160).

Pomocí vztahu hlavní protagonistky a staré lípy vytváří autorka zajímavou paralelu k mezilidským vztahům. Stejně jako se pro Annu lípa stala samozřejmou součástí jejího světa, tak se pro nás samozřejmostí stávají i naši blízcí. Žijeme své životy, naše dny mají svůj stanovený harmonogram a do chvíle, než jej naruší něco nečekaného, si nepřipouštíme, že by se kdy mohlo něco změnit. V každodenním shonu si neuvědomujeme, že existují věci, které nemůžeme nijak ovlivnit a jež se mohou kdykoliv objevit a jako blesk z čistého nebe zbortit naše plány a představy o životě.

Až tváří v tvář neovlivnitelným skutečnostem, například smrti, si uvědomujeme, jak jsou naše životy křehké a jak malou nad nimi máme ve skutečnosti kontrolu. Ze dne na den tak můžeme přijít o naše blízké a uvědomit si, že jsme s nimi nebyli tak často, jak bychom měli, či že jsme s nimi nebyli ve chvíli, kdy nás opravdu potřebovali. Stejný pocit zažívá také Anna ve vztahu ke staré lípě. *„Hlavní tělo lípy, ve kterém bilo srdce, je rozpůleno ohněm. Chudáčku, šeptám a klekám si vedle ní. Nevím, zda si tahle stará pyšná dáma vůbec přeje soucit, přesto se jí však pravou rukou dotknu a opatrně přejedu po kůře. Je vychladlá a modrá. I v těch místech uvnitř, v těch černých. Hladím ji. Nebyla jsem tady, když to přišlo, ale teď tu jsem, koušu se do rtů a hrozně si přeju, aby mě ještě zaslechla“* (Bolavá, 2015, s. 167).

Annin vztah k tomuto stromu a hluboký žal z jeho smrti také umocňuje její frustraci z měnícího se světa. Smrt královny je další z mnoha připomínek toho, že staré časy se již nevrátí. Časy, kdy na Zemi vládla příroda, rostliny se rozpínaly přirozeně a nerušeně všude tam, kde se jim zlíbilo, a to bez jakéhokoliv lidského zásahu, jsou záležitostí minulosti.

Anna Bolavá skrze nelibost hlavní protagonistky vůči změnám poukazuje na nezvratitelný proces, který ať chceme, nebo ne, mění vše kolem nás. To, co Anna znala ze svého dětství, již pozbylo svoji platnost. Nehledě na nelibost ze strany hlavní postavy už nikdy nic nebude takové jako dřív (Bolavá, 2015, s. 167): „*Trvalo to dlouho, než přestala dýchat? Ještě nejsem ani v půli cesty, a už si prokusuju tváře a zadržuju slzy. Já tohle prostě nechci! Proč se to stalo? Tohle se nemá dít! Nebo se o tom aspoň nemám dozvídat. Nechci tenhle nový divný svět, chci ten starý!*“

Hlavní postava však není jediná, která nechce přijmout tzv. nový svět. Zatímco Anna se s probíhající změnou zatím dokázala alespoň částečně vyrovnat, autorka do svého románu zasazuje také další ženu z rodiny Bartákových, jež tíhu nové skutečnosti neunesla. Jedná se o tetu Marii, matku Milušky. Marie přišla o rozum v období, kdy se kolem ní začalo veškeré zboží vyrábět z plastů. Chorobný strach z toxicity, který by mohl tento nový řád zanést do její blízkosti, vyřešila úplnou izolací od vnějšího světa.

Opět zde tedy cítíme notnou dávkou nelibosti, kterou autorka pocítuje ve vztahu ke světu, jenž narušuje přirozené přírodní prostředí a zamožuje jej umělými, v mnoha případech skutečně toxickými a mnohdy i životu nebezpečnými prostředky.

3 Ke dnu

Román Anny Bolavé s názvem *Ke dnu* volně navazuje na její předešlý beletristický debut *Do tmy*. Zatímco v předcházející knize jsme dění sledovali pouze z pohledu hlavní protagonistky, zde se vypravěčská perspektiva rozpadá hned na několik vzájemně se prolínajících částí. Opět sledujeme dění a mezilidské vztahy v maloměstském prostředí, tentokrát však autorka prozrazuje také konkrétní název obce – Řečovice. Druhý díl románové trilogie navazuje přesně tam, kde skončil ten předcházející: léto je u konce a do jihočeského fiktivního maloměsta přichází temný mlhavý podzim.

3.1 Základní dějová linie

Na rozdíl od předchozího díla Anny Bolavé, ve kterém jsme sledovali pouze jednu dějovou linii, zde se vzájemně prolínají hned tři odlišné příběhy. Zároveň tedy díky vševědoucímu vypravěči sledujeme vyšetřování záhadného úmrtí manželky doktora Diviše, život rodiny Vávrových a návrat Hany Strnadové z velkoměsta zpět do rodného maloměsta.

První dějová linie tedy zachycuje objev těla pohřešované tělocvikářky Divišové v místních bažinách a následný průběh vyšetřování. Hlavní postavou je zde úlisný a senzacechtivý novinář Málek, který přijíždí do Řečovic, aby sepsal článek, jenž z něj udělá novinářskou hvězdu. Přijíždí do bažin, přímo na místo činu a svým fotoaparátem zachytí vše, a to včetně bezvládného těla, které jej od první chvíle, kdy ho spatřil, fascinuje.

Na místo činu je paradoxně přivolán místní doktor Marek Diviš, manžel zesnulé. Shodou nešťastných okolností nebo vlivem zášti bývalého pacienta Uhlíře, se tak stane právě v den, kdy jeho partnerka Miluška předčasně porodí. Marek však nemůže být Milušce nápomocen, neboť při ohledávání těla vytrousí svůj mobil, který v zájmu novinářiny krade prohnáný Málek. Miluščino rizikové těhotenství bohužel končí porodem mrtvého dítěte, čímž se opět naplňuje již dříve zmiňovaná *bartákovská kletba*. To, že doktor nemohl být Milušce v této těžké chvíli nápomocen, velice poznamená jejich vzájemný vztah.

Maloměstem se navíc pomalu začínají šířit fámy, podporované ze strany bulvárního novináře Málka, o tom, že svoji ženu v bažinách zavraždil právě Diviš. Vyšetřovatelé by při tom nejraději okamžitě označili její úmrtí za důsledek selhání srdce, matou je však pečlivě upravené vlasy zemřelé, které někdo musel nedávno učesat.

Mladý doktor mezi tím na vlastní pěst pátrá po skutečném viníkovi manželčiny smrti a zároveň se snaží polapit i prohnaného Uhlíře, jehož podezírá, že o mrtvém těle jeho manželky věděl mnohem dříve, avšak s nahlášením vyčkal až na příhodný okamžik Miluščina končícího těhotenství. Chtěl se tak doktorovi pomstít za to, že nebral vážně jeho vidiny a bludy, se kterými do Divišovy ordinace pravidelně chodil.

Druhá dějová linie se zaměřuje na život rodiny Vávrových. Hlavní aktérkou je zde ovdovělá Milada, její jedenáctiletá dcera Anička a švagr Jarda. Rázná Milada celé dny pracuje v místní drůbežárně a nemá dostatek času na svoji dceru Annu, která chodí za školu a místo nekonečného sezení v lavici sleduje přírodovědné dokumenty či podniká výlety do místní bažiny, kde si staví svůj tajný bunkr. Ochotný švagr Jarda vypomáhá Miladě, jejíž manžel, jeho bratr, tragicky zahynul při opravě elektrického vedení na vysokých železných sloupech, které se tyčí uprostřed každého pole.

Členové této domácnosti samozřejmě také vnímají aktuální dění. Objev těla mrtvé tělocvikářky Divišové rozebírají i Miladiny kolegyně, neboť se jedná o učitelku Aničky. Více však drůbežárnou rezonuje případ vietnamských žen, které se vzájemně pobodaly kvůli ztrátě vzácných diamantů.

Milada je do svého švagra tajně zamilovaná, neboť se velice nápadně podobá svému zemřelému bratrovi. Osamělá matka doufá, že spolu jednou budou žít. Jarda Miladě dokonce nabízí místo sekretářky v jeho řezbářské firmě, avšak Milada je příliš pohodlná na to, aby opustila své dosavadní zaměstnání, byť ji nenaplnuje a neumožňuje jí trávit tolik času s dcerou, kolik by si přála.

Miladiny představy o společném životě se však rozplývají ve chvíli, kdy se do Řečovic vrací křehká Hana Strnadová se svou starou matkou. Do Hany je totiž Jarda již od studentských let zamilovaný, proto se ve chvíli jejího příjezdu veškerá jeho pozornost orientuje pouze na ni. V důsledku toho zanedbává svoji švagrovou a záměrně jí nezvedá telefony. Zatímco Milada vyráží s kamarádkami na nákupy do blízkého města, Jarda se spolu s Aničkou vydává do staré promáčené Strnadovy vily za Hanou. Společně hospodaří na zahradě a Jarda se snaží Haně všemožně projevovat náklonnost.

Ve chvíli, kdy si Milada poraní ruku a Haninu matku převezí sanitka do nemocnice kvůli infarktu, musí Jarda obě rivalky zavést do nemocnice. Když se společně vrací do Řečovic, zjistí Milada při návštěvě školy, že má Anička spoustu neomluvených absencí. Všichni proto spěchají k Vávrovým domů, aby zjistili příčinu, Anna však doma není. Začíná tedy zběsilé pátrání po ztracené dívce, které snad mohl ublížit vrah potulující se v okolí.

Anička je však mezitím ve svém úkrytu v bažinách, kde zjišťuje, že její skrýš byla vyloupena nezvaným hostem, který se tu kolem potuluje – novinářem Málkem. Dozvídáme se, že Anička celou dobu věděla o mrtvém těle Divišové. Chodila jej zkoumat a byla to právě ona, která mrtvé ženě česala rozčuchané vlasy. Smutná ze zničené skrýše probodá pneumatiky Málkova auta a utíká na pole, kde si pod elektrickým stožárem rozdělává oheň.

V tu dobu kolem pole projíždí také Jarda, Milada a Hana. Jakmile Aničku zpozorují, nadšeně a s úlevou se vydávají za ní. Vlivem narušených rodinných vazeb je však Anna přesvědčena, že ji za její záškoláctví čeká velmi přísný trest a nekonečné matčiny výčitky. Dává se proto na úprk a v zajetí paniky šplhá na stožár vysokého napětí. Jarda následně promrzlou a vystrašenou Aničku s pomocí Hany a Milady zachrání a snese dolů.

Milada následně sice předá Jardovi svůj životopis a doufá, že bude přijata jako jeho sekretářka, ale Jára toto místo nakonec přislíbí milované Hance. Věří totiž, že nové místo ji donutí zůstat v Řečovicích. Milada tedy zůstává ve svém původním zaměstnání, vše se zdánlivě vrací do původních kolejí, avšak na konci knihy Anička po cestě ze školy šťastnou náhodou nalezne ztracené diamanty.

Třetí dějová linie vypráví životní příběh členek rodiny Strnadovy. Křehká a úzkostlivá Hana se spolu se svou mlčenlivou matkou Alžbětou po dlouhých letech vrací do rodného maloměsta. O veškerém svém jednání a záměrech se předem radí se svou dlouholetou psychologkou Radkou Borskou. Hana totiž celý svůj život trpí nespecifikovanými psychickými problémy.

Veškeré své jednání si Hana zaznamenává do deníku, vedení zápisků je totiž rodinná tradice, činila tak její maminka i teta. Hanina matka s návratem do Řečovic nesouhlasí, místní prostředí a stará provlhlá vila na kraji města jí připomínají události z minulosti, které se dlouhé roky snažila vytěsnit z paměti. V tajemné studně u domu totiž přebývá mystický tvor, jenž čeká na návrat své dcery.

Hana se pozvolna sžívá s místní atmosférou, snaží se starou vilu zvelebit a vnímá i Jardovu náklonnost, přijímá také jeho nabídku na pozici sekretářky. Hanina matka však dostává infarkt, její zdravotní stav se zhoršuje a Hana je nakonec nucena matku umístit do místního pečovatelského domova.

3.2 Postavy

Milada Vávrová

Samoživitelka Milada Vávrová je ústřední postavou tohoto románu. Pracuje v místní drůbežárně a vychovává jedenáctiletou dceru Aničku. Autorka Miladu stylizuje do role rázné maloměstské ženy, která veškerý svůj volný čas investuje do směn v drůbežárně, aby zajistila chod domácnosti a uživila dceru. Jelikož Milada tráví většinu dne v práci, nemá dostatek času na výchovu Aničky, jejich vztah je proto velice povrchní. Zatímco Milada je praktická žena, jejíž život řídí směnný provoz továrny, volnomyšlenkářská Anička miluje přírodu a často se místo výuky toulá po místních močálech. Rozdílnost jejich povah tak vzájemnou komunikaci ještě stěžuje.

Autorka sice v průběhu románu uvádí, že si postava nedostatky ve svém vztahu k dceři uvědomuje, avšak i přes nové pracovní nabídky není schopná svůj zaběhnutý způsob života do poslední chvíle opustit. Anna Bolavá do knihy dokonce zasazuje situace, ve kterých se Milada ve své práci svým způsobem vyžívá. *„Ať si ženské říkají, co chtějí, játra jsou nejpříjemnější částí výroby, a vůbec opatrná práce s vnitřnostmi je pro Miladu pokaždé za odměnu. Člověk ani neví, kdy přestat, stále musí sahat na další a další kousky, opatrně je zvedat a ukládat na váhu do vysokých polystyrenových tácků“* (Bolavá, 2017, s. 109).

Stejně jako Anna Bartáková z románu *Do tmy* si i Milada zakládá na bezchybné pracovní morálce. Za dobu, kdy pracuje v drůbežárně, nevynechala jedinou směnu a odmítá si vzít volno i v případě nemoci nebo zranění. Na rozdíl od hlavní protagonistky předchozího románu se však v průběhu děje Miladin pohled na život a přístup k okolí pozvolna proměňuje.

Příliš mnoho pracovních povinností působí negativně také na Miladin osobní i společenský život. Autorka sice ve druhé části románu vytváří dojem, že Milada je mezi zdejšími ženami oblíbená, neboť má možnost jet s populární Jiřinou Vágnerovou na tradiční adventní nákupy, avšak nakonec zjišťujeme, že většina Miladiných vztahů s místními ženami je čistě účelová. Díky nim totiž Milada získává určitý status, na jehož základě je hodnocena ostatními obyvateli maloměsta.

Jedinou skutečně blízkou osobou je pro Miladu kamarádka Ilona, ale především švagr Jarďa, k němuž cítí víc než jen příbuzenskou lásku. Jejich vztah se však změní v momentě, kdy se na scéně objevuje Hana Strnadová. Tato postava rozbíjí Miladinu ideální představu o společném životě s Jarďou, ale zároveň ji motivuje ke konečnému podání životopisu na místo sekretářky. Paradoxně však o možnost stát se švagrovou spolupracovnicí přichází, neboť ten tuto pozici nabízí právě Hance.

Anička Vávrová

S postavou Aničky, dcerou Milady Vávrové, autorka čtenáře seznamuje již v poslední kapitole svého předchozího románu *Do tmy*. Dívka se příznačně jmenuje stejně jako hlavní protagonistka předchozí prózy, neboť se Anně Bartákové povahově v mnohém podobá. Autorka Aničku vyobrazuje jako rozpustilou dívku, která miluje přírodu. Místo toho, aby dodržovala vzornou školní docházku, se v době vyučování potuluje místními bažinami, staví zde tajné skryše a bez vědomí kohokoliv jiného pečuje o mrtvé tělo Heleny Divišové.

Autorka tak do děje opět zasazuje osobu, která žije ve vlastním světě a nezapadá mezi své vrstevníky. Oproti spolužákům je totiž jedenáctiletá Anna vyspělejší a problémy spolužaček ji nezajímají. I z toho důvodu místo školy často zůstává doma, dívá se na dokumenty o přírodě nebo prozkoumává zdejší tajemná zákoutí. Na rozdíl od ostatních postav, jež ji obklopují, se výrazně zajímá o přírodu kolem sebe, ale také o globální environmentální problémy.

Aniččina izolovanost a její časté útoky do bažin jsou způsobeny mimo jiné také narušeným vztahem s matkou. Nejenže spolu netráví skoro žádný společný čas, ale matčina práce dívku negativně ovlivňuje také nepříjemným zápachem masa, kterým postupem času načichlo veškeré Annino oblečení. Ve škole se proto často stává terčem posměchu. Dívka je ze své vrstevnické skupiny vyřazena také proto, že až do nedávna nechodila na školní obědy. V době oběda se totiž vždy vracela domů, aby dojedla kuřecí řízky, kterých je doma vždy přebytek.

Vzhledem k tomu, že vztah matky a dcery není ideální, Anička si postupem času vybudovala vazby k těhotné sousedce Miluše Bartákové, ale i ke svému strýci, se kterým tráví hodně času. Všeobecně je však tato postava plná nedůvěry vůči okolnímu světu, proto si vytváří svůj vlastní svět, v němž se cítí v bezpečí. Pozorujeme ji, jak v přilehlých bažinách buduje svůj tajný bunkr, ten je však později zničen senzacechtivým Málkem. V ten moment je Aniččin bezpečný prostor narušen a dívčino tajemství prozrazeno. Anna Bolavá tuto chvíli popisuje jako zlomový bod, který ukončuje Aniččino dětství. „*Sušené kytky jsou rozšlapané, kameny rozházené, mapy potrhane a zmačkané...střecha úkrytu sražena na bok a spousta věcí rozmetána do okolí. Zrada, Zkáza. Konec hry. Anička stárne*“ (Bolavá, 2017, s. 243).

Jarda Vávra

Jarda Vávra je švagr Milady a bratr jejího zesnulého manžela. Jedná se o postavu prostého maloměstského muže, který je své příbuzné ve všem nápomocen. Mimo domácnost se Miladě snaží vypomocet i s výchovou Aničky, ale také jí nabízí nové pracovní místo u sebe

na pile. Na rozdíl od Milady ke své švagrové nechová žádné hlubší city a svou pomoc vnímá spíše jako příbuzenskou povinnost.

Autorka čtenáři v průběhu děje sděluje také některé detaily z předešlého života Jardy, a to především ze sféry milostných vztahů. Jarda se totiž stal obětí útoku ze strany bývalé přítelkyně Pavlíny, která jej bodla nožem do boku. Jeho zkušenost s ženami tedy není příliš pozitivní, situace se však změní v momentě, kdy do města přijíždí Hana. Do té se Jarda bezhlavě zamiluje, neboť jej přitahuje její odlišnost. Zatímco místní ženy jsou rázné a dokážou se o sebe postarat, Hana působí zranitelně a křehce.

Jardovy problémy v osobních vztazích však nezpůsobuje pouze nešťastný výběr, ale také nezdravý vztah k vlastní matce. Ta je na svém synovi bytostně závislá a trpí až chorobným strachem o jeho bezpečí. Tento fakt je nejspíš pozůstatkem traumatu, které této rodině způsobila ztráta Jardova bratra.

V některých scénách autorka Jardu vykresluje jako poměrně vtíravého muže, jenž se až příliš plete do Haniných osobních záležitostí. V průběhu děje se však čtenářův pohled na Jardu značně proměňuje a postupně zjišťuje, že mu na Haně opravdu záleží a snaží se ji pouze chránit. Veškerý svůj volný čas následně věnuje právě Haně a zvelebování jejího pozemku. I když Jarda cítí, že žena, do které se zamiloval, v sobě skrývá jakési temné tajemství, je pevně rozhodnut zůstat s ní.

Hana Strnadová

Hana Strnadová je mladá žena, která po celý svůj život trpí záhadnými úzkostmi. Hana se vrací do Řečovic po dlouhých letech, kdy společně s matkou žila ve velkém městě. Postavu Hany Strnadové autorka staví do opozice vůči Miladě Vávrové, ale také ostatním obyvatelům maloměsta. Křehká a emočně labilní Hana přijíždí do prostředí, jež pro ni představuje neznámou a neprobádanou zónu. I přes nevoli své mlčenlivé matky a psychické obtíže přestala Hana brát léky, poslechla svůj vnitřní hlas a rozhodla se vrátit do chátrající rodinné vily, aby zde začala nový život.

Jednání místních obyvatel a specifická atmosféra maloměsta ji zaskočí hned po příjezdu. Autorka tuto skutečnost demonstruje v momentě, kdy se Hana a její matka rozhodnou nakoupit v místním obchodě. Nákup zde se však k překvapení obou příchozích nese v duchu nelítostného boje o zlevněné suroviny. *„Ta netečnost a zbabělost. Ty vybrakované regály, copak bude konec světa? Tohle snad ani nebylo nakupování, to byla přehlídka divoké zvěře, která by kvůli kořisti druhému bez rozmyšlení ublížila“* (Bolavá, 2017, s. 85).

Na rozdíl od otevřených, někdy až vtíravých povah obyvatel Řečovic, autorka Hanu popisuje jako tichou a uzavřenou osobu, která si úzkostlivě chrání svůj osobní prostor. Proto si zprvu neví rady s tím, jak naložit s otevřeným a aktivním Jardou. Ten se jí nekompromisně dere do života a snaží se stát jeho součástí.

Postava Hany podobně jako většina postav, které autorka do svých próz zasazuje, působí na čtenáře značně rozporuplně. Na jednu stranu Hana pociťuje radost a uspokojení z toho, že se odhodlala do Řečovic vrátit, na druhou stranu v ní toto místo vyvolává pocity úzkosti a strachu. Stíny minulosti zde totiž nabývají až příliš skutečných rozměrů, a to především díky řece, jež protéká nedaleko starého domu a jejíž součástí je také studna, která se nachází na pozemku Strnadových.

Se stejnou ambivalencí Anna Bolavá popisuje také vztah Hany a její matky. Matka Hany, Alžběta Strnadová, s návratem do Řečovic nesouhlasila kvůli traumatickým zážitkům z dob, kdy zde žila společně se svými rodiči a svojí sestrou – dvojčetem. Kvůli minulosti Alžběta svoji dceru po celý její život úzkostlivě izolovala od veškerých zdrojů vody. Mladá žena sice cítí kvůli matčinu rozhodnutí krivdu, avšak z určitého pohledu její činy chápe a je rozhodnuta ji bezpodmínečně chránit. V průběhu četby také postupně zjišťujeme, že Hana je na své matce závislá.

Hanu Strnadovou autorka, stejně jako místní močály a mlhavá zákoutí, opřádá značnou dávkou tajemna. Pozadí jejího příběhu předkládá čtenáři pouze v opatrných náznacích. Zjišťujeme, že tato žena trpí psychickou chorobou, kvůli níž musí navštěvovat terapeutku, její příčinu však neznáme. Anna Bolavá postupně odhaluje charakter Haniných potíží a pomocí střípků vzpomínek utváří mlhavý obraz rodinné historie, jež je příčinou nevyrovnanosti a vnitřní potřeby postavy nalézt samu sebe.

Petr Málek

Petr Málek je začínající novinář, jehož autorka zobrazuje jako člověka, který nectí žádné etické zásady a touží pouze po vlastní slávě. Jeho charakter se tak velmi vzdaluje všeobecné představě o ideálním novináři, který by měl být nestranný a objektivní. Málek přijíždí do Řečovic, aby zdokumentoval případ úmrtí tělocvikářky Divišové.

Díky své tetě, která je vědmou, ví o mrtvém těle dříve než všichni ostatní, vydává se proto na místo a vše dokumentuje, přičemž se do mrtvé ženy zamiluje. Ta jej následně každou noc pronásleduje ve snech. Málek je přesvědčený, že svoji manželku zabil právě lékař Diviš, proto jej i ve svých pochybných článcích označuje jako možného pachatele. Obyvatelstvo maloměsta pak toto jeho přesvědčení pozvolna přebírá.

Anna Bolavá v postavě Málka koncentruje veškeré vlastnosti bezpátečního žurnalisty. Vyobrazuje ho jako zdatného manipulátora, který se vyzná v uvažování maloměstských občanů a dokáže je přimět k tomu, aby mu sdělili to, co zrovna potřebuje.

S tím souvisí také jeho dovednost účelového jednání a vtíravé komunikace. „*Mohl by vyšetřovatele učit, jak se chovat k lidem, aby jim byli užiteční! K čemu jsou jim všechny ty nelidské výsledky pod lampou, stačí se šikovně posadit v hospodě, zaplatit pár piv a i k nejobtížnějším případům se samy připojují vyřešené konce*“ (Bolavá, 2017, s. 80).

Pro Málka se však případ mrtvé Divišové postupně stává osobním prokletím. Novinářem zmítá jakési nadpřirozené vnitřní pnutí, které jej nutí znovu a znovu navštěvovat místo, kde tělocvikářku našel. Málkova fascinace mrtvou kráskou dosáhne bodu, kdy s ženou ve svých představách komunikuje a plánuje s ní navždy zůstat v bažinách. Momenty, kdy se Málek prodírá zdejšími hustými porosty a temnou mlhou, boří tajnou skryš Aničky Vávrové a lační po zemřelé ženě, autorka přirovnává k počínání divoké zvěře.

3.3 Kompozice

Anna Bolavá svůj druhý román *Ke dnu* rozdělila do čtyř částí, které dále dělí do mnoha krátkých kapitol. Jednotlivé krátké kapitoly jsou pouze očíslovány a nenesou žádný název. Čtenář tedy nemá možnost předvídat obsah textu a jeho pravou povahu odhaluje až během samotné četby.

Před první ze čtyř částí Anna Bolavá vložila střípek z poslední kapitoly předešlého románu. Autorka pomocí tohoto útržku čtenáři připomíná, ve které části příběh skončil, čímž umocňuje provázanost obou knih. Čtenář má následně pocit, jako by mezi četbou první a druhé prózy nebyla žádná prodleva. Přechod mezi knihami tak skutečně působí přirozeně, z jednoho narativu totiž plynule přecházíme do druhého.

V první části knihy s názvem *Mrtvá z močálů* místní obyvatelé objevují tělo mrtvé manželky doktora Divíše. Autorka čtenáře následně seznamujeme s novými postavami, ale připomíná také ty stávající, které si můžeme pamatovat z předchozí knihy. Anna Bolavá nás postupně nechává nahlédnout do životů místních obyvatel a tím nás uvádí do nového příběhu, jehož středobodem je právě záhadná smrt tělocvikářky. V rámci této části nám autorka dává prostor k tomu, abychom získali přehled o aktuální situaci vyobrazených charakterů a ponořili se do útrob maloměstských vztahů.

Druhá část plní funkci jakéhosi intermezza, proto ji také autorka označila názvem *Vikendová mezihra*. Sledujeme jeden den, kdy Milada se svými kamarádkami navštěvuje nákupní centrum. Zde máme možnost hlouběji nahlédnout do spíše účelových přátelských

vztahů Milady, která s těmito ženami tráví čas z velké části pouze proto, že jí vztah s místními oblíbenkyněmi zajistí jakýsi společenský statut a pocit významnosti.

Třetí část autorka pojmenovala stejně jako samotný román, tedy *Ke dnu*. Již z tohoto označení můžeme vytušit, že jde o část, kdy zápleтка dospěje ke svému vrcholu. Román je pak zakončen částí s názvem *Další dny*, jež slouží jako epilog k celému příběhu, v jehož rámci autorka jednotlivé příběhy uzavírá.

Na rozdíl od předešlého románu většinu děje nyní autorka vypráví prostřednictvím er formy, tedy z pohledu vypravěče, který není součástí samotného děje. Jedinou výjimkou je postava Hany Strnadové, jejíž myšlenky autorka graficky znázorňuje kurzívou a pasuje ji do role vypravěčky, která své pocity čtenáři předkládá prostřednictvím ich formy. Je to tedy jediná postava, skrze jejíž pohled můžeme přímo proniknout do příběhu a sledovat její úvahy.

Stejně jako v próze *Do tmy*, tak i zde Anna Bolavá velice efektivně propojuje chronologické vyprávění s retrospektivním. Můžeme tedy jednání postav a jejich osudy sledovat v přítomnosti, zároveň však máme možnost nahlédnout i do minulosti. To platí především v případě Hany, která často vzpomíná na doby, kdy jako malá žila s rodinou v Řečovicích.

3.3.1 Čas

Do prostředí maloměsta Řečovice se společně s některými původními postavami vracíme zhruba dva měsíce po tom, co jsme je opustili na konci předchozí prózy. Zatímco děj první knihy se odehrával v letních měsících, nyní jej autorka situuje do poměrně kontrastního, podzimního období. Oba romány Anny Bolavé na sebe tedy přirozeně a chronologicky navazují.

Téměř veškeré události, které sledujeme, se pak odehrávají souběžně se samotným vyprávěním. Výjimkou jsou pouze situace, v nichž se některá z postav vrací do minulosti prostřednictvím svých vzpomínek a líčí událost, která se již stala. Anna Bolavá tak činí především v případě Hany, která nás prostřednictvím retrospektivy seznamuje s pohnutou historií své rodiny.

Podle vyjádření autorky je časový rámec románu velmi úzký, neboť se celý příběh odehrává v rámci dvou týdnů. Jedná se nejspíše o poslední týden listopadu a začátek adventu. Tomuto faktu autorka přizpůsobuje nejen atmosféru příběhu a okolní prostředí, ale také situace, ve kterých jednotlivé postavy sledujeme. Pozorujeme například Miladu Vávrovou, jak

s přítelkyněmi odjíždí na vánoční nákupy do obchodního centra, nebo společný adventní oběd, který každoročně pořádá místní zámožná žena Jiřina Vágnerová.

Jak jsme již uvedli, kromě vypravěče ve třetí osobě autorka do příběhu zasazuje také vypravěčku v ich formě – Hanu Strnadovou. Do jejího života vstupujeme v klíčovém momentě, kdy se tato emočně labilní žena rozhodne od základu změnit vše, na co byla doposud zvyklá, a vrátit se ke svým kořenům, do rodné vily v Řečovicích. Následně autorka popisuje proces, kdy se Hana postupně adaptuje na místní podmínky a odhaluje jednotlivé střípky minulosti své rodiny.

3.3.2 Prostor

Zatímco příběh prvního románu *Do tmy* Anna Bolavá vystavuje v poměrně izolovaném a konzistentním prostředí, v případě prózy *Ke dnu* vystřídáme v závislosti na postavě, kterou zrovna pozorujeme, nespočet lokalit.

Na rozdíl od autorčiny prvotiny je tedy tento román, alespoň co se prostoru týká, velmi různorodý. Vyobrazení pestré palety lokalit samozřejmě přímo souvisí se změnou vypravěčské perspektivy. V závislosti na tom, kterou postavu zrovna pozorujeme, se totiž přemisťujeme z jedné lokality do druhé. Každá postava se pohybuje ve specifickém prostředí. V následujících odstavcích popíšeme několik lokalit, které ve svém románu Anna Bolavá vyobrazuje a které se nějakým způsobem přímo vážou k příběhům jednotlivých postav.

Hlavní postavou této prózy je Milada Vávrová. Společně s Miladou čtenář navštěvuje hned několik různorodých prostorů. Postavu autorka zasazuje především do prostředí zdejší drůbežárny, kde tráví většinu svého času. Toto prostředí autorka ve své knize zobrazuje velmi realisticky, neboť sama kdysi v drůbežárně pracovala jako brigádnice. Jedná se o odosobněný prostor, plný pachu nadrcené celerové směsi do polévky a všudypřítomného syrového masa.

Autorka zdařile popisuje jednotlivé části této továrny a chladnou atmosféru dokresluje pomocí místních zaměstnankyň, které zde proměňují v pouhé stroje na skládání masa do plastových vaniček. „*U sousedního pásu zrovna postávají tři dělnice, a když pomalý stroj jednou za čas vyplivne dvě kuřecí stehna, všechny po nich rychle hmátnou, aby je umístily právě na svůj rozdělaný tácek*“ (Bolavá, 2017, s. 75–76).

Prostřednictvím Miladiny dcery Aničky nás autorka seznamuje s místní školou, ve které se dívka necítí dobře, neboť nezapadá do třídního kolektivu. Škola je zde vyobrazena jako prostředí, kterým nález mrtvého těla tělocvikářky otrásl nejvíce. Tento fakt se odráží především na místní atmosféře. „*Nikdo se nesoustředí na výuku. Ve třídách vládne zvláštní,*

slavnostní atmosféra. Výchovné uzdy učitelek povolují, ale ani největší sígři si dnes netroufnou toho zneužít. V kabinetech převládá překvapení a smutek“ (Bolavá, 2017, s. 52).

Zatímco škola pro Annu představuje pouze nelibou povinnost, místem, na němž ráda tráví svůj čas, jsou místní bažiny. Ty ve většině obyvatel Řečovic vyvolávají spíše obavy a strach, tudíž se zde Anička může v klidu pohybovat a stavět tajné skrýše, aniž by ji kdokoliv vyrušoval. Anna Bolavá zde velice umně vykresluje mlhavá přírodní zákoutí, jež jsou netknutá člověkem a žijí svým vlastním životem.

Bažina, ve které bylo objeveno tělo Divišové, je zarostlá rákosím, plná spleťtých uliček, které nikam nevedou, a zrádná mlha je připravena pohltnout každého nezvaného hosta. O tom se každopádně přesvědčí bezohledný pisálek Málek, jenž do bažin přichází omámen krásou mrtvé tělocvikářky. V ten moment jako by zdejší bažiny obžily: *„Minuty ubíhají. Málek neví kudy kam a zdá se mu, že se mlha pohybuje zároveň s ním. Kdyby si lehl na zem, okamžitě by ho zakryla v několika vrstvách, zatímco na jiných místech by nebyla vůbec. Jeho tělo je pro ni jako magnet...jako by tušila jeho teplý dech a sápla se ho zchladit“* (Bolavá, 2017, s. 221).

S postavou Hany Strnadové autorka spojuje prostředí zchátralé rodinné vily, jež se nachází mimo maloměsto. Anna Bolavá toto prostředí popisuje takovým způsobem, že na čtenáře působí až hororovým dojem. Vila Strnadových skrývá plno stínů z dávné minulosti, které v nás často vyvolávají pocit strachu a úzkosti. Dům se vlivem všudypřítomné hniloby a plísňe pomalu rozpadá a my jsme toho svědky.

Součástí pozemku je také místní řeka, již stejně jako přilehlé bažiny autorka personifikuje a představuje ji čtenáři jako živý nezkrotitelný organismus. *„Obtéká město ze dvou stran a přímo do něj zapouští nejsilnější kořen, tedy městský náhon, a pak se svíjí dál mezi břízy a rozvětňuje se. Vylévá svá ramena do bažin, nekontrolovatelně se rozprostírá svými podivnými územími, že to ani na žádnou z map překreslit nejde“* (Bolavá, 2017, s. 57).

Společně s těhotnou Miluškou Bartákovou a doktorem Divišem nás pak autorka bere také mimo prostředí maloměsta do přilehlých městeček či Jindřichova Hradce. Anna Bolavá při té příležitosti ve svém románu vyobrazuje prostředí lokálních porodnic a jejich specifické prvky. Opět se jedná o prostor, který autorka velmi dobře zná, neboť sama má čtyři děti.

Autorka do textu zasazuje dvě nemocnice, hradeckou a strachovickou. Prostřednictvím názvu druhé obce v nás Anna Bolavá vyvolává jasnou představu o tom, jak zde vypadá lékařská péče. Následně tuto porodnici vykresluje jako místo, které je negativně zapsáno v paměti řečovických žen. O tom, že jsou tyto obavy opodstatněné, se utvrzujeme na dalších stranách románu, kde pozorujeme chování místních sester a doktorů.

Celý děj se tedy odehrává na přelomu podzimu a zimy. Tento fakt samozřejmě ovlivňuje celkovou atmosféru jednotlivých míst, na která spolu s postavami čtenář zavítá. Mimo výše popsané lokality autorka vyobrazuje také prostředí velkého obchodního centra, řečovického obchůdku, místní policejní stanice, bytu Málkovy tety Irmý nebo rodinných domů obyvatel Řečovic.

3.4 Jazyk a styl

Užitý jazyk a styl se v druhém románu Anny Bolavé nijak výrazně neliší od toho, na co jsou čtenáři zvyklí z jejího předchozího románu *Do tmy*. Autorka zde opět sází především na úsporné a jasné vyjadřování, které bez zbytečných emocí nebo složitých větných konstrukcí předkládá čtenáři jen to nejnutnější. Kouzlo tohoto přístupu pak spočívá především v tom, že čtenáři jsou nuceni číst mezi řádky a svépomocí pospojovat jednotlivé střípky příběhu, jež je jim autorka ochotna prozradit.

Zásadně se však proměnila forma vyprávění, neboť autorka vyměnila ich formu za er formu. Tuto modifikaci jsme však mohli tušit již na konci románu *Do tmy*, v jehož poslední kapitole se vypravěčská perspektiva rozpadá na několik oddělených částí. Tyto části však čtenáři nezprostředkuje vypravěčka Anna Bartáková, protože není jejích přímým svědkem. Na scéně se tedy objevuje vševídnoucí vypravěč, který stojí nad celým příběhem a nezaujatě jej pozoruje.

Co se týká jazykových prostředků, které v rámci svého druhého románu Anna Bolavá využívá, i zde došlo k mírnému posunu. V závislosti na četnějších změnách prostředí a postav, je i paleta použitých vyjadřovacích prostředků pestřejší. V případě, že je děj situován například do nemocničního prostředí, autorka v rámci promluv jednotlivých postav používá také typické profesionalismy, což působí autenticky. Konkrétním příkladem může být rozmluva mezi místní sestrou a doktorem ohledně požadovaného typu krevní skupiny.

„*Vezou sem béčko, můžeme ho pustit, ‘ oznámí pak otráveně a doktor vzhledne.*

„Mají béčko?“

„Jo, našli ho, úplně vzadu, tohohle nebudeme potřebovat.““ (Bolavá, 2017, s. 46).

Stejně tak autorka promluvy postav i vypravěče přizpůsobuje prostředí policejní stanice, školy nebo drůbežárny. V rámci svého textu Anna Bolavá používá především kombinaci spisovné a obecné češtiny. Právě díky prostředkům obecné češtiny, slangu, nářečí či vulgarismů působí jednotlivé charaktery na čtenáře velmi reálným dojmem.

Ve své prozaické prvotině autorka náznakem pracovala také s barvami. Tento prvek se výrazněji projevil právě v románu *Ke dnu*. Anna Bolavá barvy zakomponovala do deníkových

zápisků Hany Strnadové, která jednotlivé barvy používá pro vyobrazení své aktuální nálady, ale také pro dokreslení atmosféry místa, o němž konkrétní záznam pojednává. Autorka použitím psychologie barev ve čtenáři velmi účinně vyvolává požadované emoce a prohlubuje tak jeho čtenářský zážitek. „*Bílá. Čistě bílá, jako dnešní studený vzduch, jen po okrajích modravé šmouhy, snad zbytky oblohy z dětství. Blížíme se k Řečovicím a spouští se první pláč*“ (Bolavá, 2017, s. 56). „*Hnědá. Ostrá, s červenými středy. Venku fouká prudký vítr. Dole v kuchyni neustále bouchá jedno okno, zkoušela jsem to zatěžkat truhlíkem a starým hrncem, ale je to marné, stejně se to hýbe a dělá hrozné zvuky*“ (Bolavá, s. 98).

Charakteristickým prvkem tvorby Anny Bolavé je také rozsáhlá personifikace přírodních prvků či lokalit. Zatímco v předchozím románu *Do tmy* autorka stylizovala do role osoby například starou lípu, tentokrát oživila celý systém místních bažin, jenž Řečovice obklopuje. Jednotlivé přírodní prvky, které tento biotop zahrnuje, jako jsou mlha, větve keřů a bříz nebo řeka, tak v knize doslova ožívají. „*Vodní hladinu už nevidím, jen tuším, že si stále klidně pluje a myslí na své věci*“ (Bolavá, 2017, s. 59). Tento přístup ve vyobrazování přírodních prvků umocňuje čtenářův pocit, že přírodu autorka vnímá nejen jako všudypřítomnou skutečnost, která utváří prostor vystavěného příběhu, ale jako svébytnou entitu, která do okolního dění přímo zasahuje.

Po celou dobu četby nás pak provází opakující se mantra *dobře to dopadne*. Autorka toto spojení používá v různých místech knihy, a to především v situacích, kdy před použitím fráze popíše aktuální trápení některé z postav. Stejně jako my, tak i postavy tohoto románu se v těžkých chvílích snaží samy sebe vnitřně přesvědčit, že nakonec vždy vše dobře dopadne. V tomto románu však daná replika působí i jako určitá předzvěst šťastného konce, neboť autorka knihu skutečně zakončuje spíše v pozitivním duchu.

Anna Bolavá ve svém románu *Ke dnu* také velice efektivně pracuje s napětím, a to zejména prostřednictvím systematického střídání linek jednotlivých postav. Čtenáře tímto způsobem stále udržuje ve střehu a motivuje jej, aby pokračoval v četbě, dokud nedojde k vyústění zápletky. Ovšem ani po dočtení poslední stránky knihy Anny Bolavé není čtenář spokojen, neboť tuší, že ještě nebylo řečeno vše podstatné.

3.5 Motivy

V románu *Ke dnu*, stejně jako v případě předchozího díla *Do tmy*, autorka pracuje s motivem smrti či rodinných vztahů. Podobně je zde silný také motiv přírody, ten však z výčtu motivů opět vynecháme, neboť, jak jsme již naznačili v předešlé kapitole, cílem práce je zhodnotit vztah člověka a přírody tak, jak jej ve svých dílech vyobrazuje Anna Bolavá. Motiv přírody se tedy budeme věnovat v samostatné podkapitole.

Na rozdíl od své prozaické prvotiny nyní autorka ve své knize akcentuje také motiv strachu, vody nebo rodinných vztahů. Také zde výrazněji pojednává o smyslu lidské práce. Těmito pěti motivy se tedy v následujících odstavcích budeme detailněji zabývat.

Strach

Anna Bolavá obecně považuje strach za přirozenou součást lidského života. Ve svém díle zobrazuje jak úzkostné strachy, které jsou iracionální a nemají žádný reálný podklad, tak strach, jenž vychází z neprobádaných přírodních lokalit či pomluv. V knize *Ke dnu* Anna Bolavá tematizuje také obavy z toho, zda člověk dokáže uživit sebe i svou rodinu, nebo strach z narušení zajetého pracovního stereotypu.

Jedním z hlavních zdrojů strachu pro většinu obyvatel Řečovic jsou právě místní močály, jež pro zdejší obyvatele představují neprobádané končiny, do kterých se jen tak někdo neodvážá vstoupit. Atmosféru strachu z neznámého autorka umocňuje jednak obdobím, do něhož je děj románu zasazen, ale také záhadným úmrtím tělocvikářky Divišové, jejíž bezvládné tělo je zde nalezeno. „*V listopadu se tu prý převaluje hustá mlha. Je tak těžká, že se dá rukama chytat, a dokáže ohýbat rostoucí kmeny do stran. Proto je jich tu tolik. Splétají se a rozpojují a vzájemně se podpírají. Dvnitř málokoho pustí. Podivné, ztuhlé místo samo pro sebe. Čarovná oblast strašidelného ticha a zapadajícího bahna...*“ (Bolavá, 2017, s. 14).

Nález mrtvé ženy však probudí v místních nový strach, tentokrát z pachatele vraždy, který se volně pohybuje v jejich blízkosti. Tak autorka uvádí své postavy do zajetí nových obav o své životy, ale také o životy svých dětí. Tento strach přiživuje také prostřednictvím pokřiveného charakteru mladého novináře Málka, který tento všeobecný strach využívá ve svůj prospěch. Staví na něm své bulvární články, v nichž za vraha Heleny Divišové označuje jejího manžela. Tyto články mají pochopitelně přímý dopad na to, jakým způsobem zdejší obyvatelé doktora Divíše vnímají.

Úzkostlivý, iracionální strach pak autorka koncentruje především v postavě Hany Strnadové, která na rozdíl od ostatních postav dlouhodobě trpí záhadnými psychickými

potížemi. V jejím případě se jedná o patologický strach, jenž ji nepříznivě ovlivňuje po celý život. Anna Bolavá charakter tohoto strachu blíže nespecifikuje, avšak skrze rodinnou minulost čtenář později dokáže vytušit, že jeho příčinou zřejmě bylo vytržení Hany z jejího rodného prostředí. Jako by Hana tímto činem své matky přišla o kus sebe samé. Skrze postavu Hany autorka demonstruje také další typ strachu, a to strach obyvatel Řečovic z cizince, který přichází z neosobního prostředí velkoměsta a narušuje běžný chod místního života.

Na rozdíl od předchozího románu však v knize *Ke dnu* některé postavy naleznou odvahu postavit se svým strachům čelem a nastolit změnu, jež jejich strachy alespoň částečně odstraní. Křehká Hana se i proti nevěli matky rozhodne vrátit do Řečovic, poslechne svůj vnitřní hlas a doufá, že návrat jí přinese uzdravení. Milada Vávrová i přes prvotní nechuť vystupuje ze svého pracovního stereotypu a sepisuje životopis na nové místo, jež by jí zajistilo lepší platové podmínky i více času pro péči o dceru Aničku.

Voda

Anna Bolavá ve svém druhém románu pracuje také s motivem vody, a to v podobě řeky, která obklopuje maloměsto Řečovice, jež má dokonce řeku ve svém vlastním názvu. Řeku v tomto případě propojuje s motivem strachu a dodává jí nádech tajemna. Především pro starší generaci obyvatel maloměsta tato řeka symbolizuje nevyzpytatelnou přírodní sílu, která ve svých temných hloubkách ukrývá mytického tvora. Autorka strach z tajemného přírodního živlu zachycuje například v situaci, kdy se pomatená matka Milušky, Marie Bartáková, bojí přejít most přes řeku. *„Začíná se třást. Zatím jí není zima, ale při pomyšlení, že vodní stíny viděly, jak tu stojí, ji ochromuje vnitřní nekontrolovatelná hrůza. Jakmile si uvědomila jejich přítomnost, okamžitě se položila na zem, ale nejspíš bylo pozdě. Stíny nelze přelstít“* (Bolavá, 2017, s. 24).

Řeka je tedy jedním ze zdrojů všeobecného strachu, který v maloměstě panuje. Autorka také naznačuje, že právě strach z řeky stojí za nerozhodnutím Haniny matky opustit rodinnou vilu a spolu s malou dcerou odejít do maloměsta. Prostřednictvím Haniných zápisků zjišťujeme, že ji posléze matka celá léta od vody naprosto izolovala.

Zatímco v místních obyvatelích vzbuzuje řeka pouze negativní pocity, Hana ji vnímá jako jeden z mála pozůstatků svého dětství. Když přijíždí do Řečovic, zjišťuje, že řeka se nijak nezměnila, jako by tu poklidně čekala na její návrat. I když si tato křehká žena ze zvyku drží od veškeré vody spíše odstup, místní řeka jako by ji volala k sobě. Autorka později odhaluje pravou podstatu tohoto tajemného pouta mezi úzkostlivou Hanou a vodou, jež tiše

protéká kolem opuštěné vily a ústí do pumpy, která se nachází přímo na pozemku Strnadových.

Stejně jako bažiny i voda v tomto románu reprezentuje nevyzpytatelný a nezkrotný přírodní prvek, jenž pod zdánlivě klidnou hladinou skrývá netušená tajemství. Anna Bolavá prostřednictvím protékající řeky vytváří paralelu k mezilidským vztahům v maloměstě. Při letmém zkoumání se sice může zdát, že se místní obyvatelé dokonale znají, avšak při hlubším ponoření do vzájemných vztahů zjišťujeme, že o sobě ve skutečnosti neví vůbec nic. Většina jejich osobních dramat totiž zůstává skrytá pod povrchem a objevují se až ve chvíli, kdy se některý z charakterů rozhodne vydat směrem ke dnu.

Práce

Jedním z motivů románu *Do tmy* byl sběr léčivých bylin, který hlavní protagonistka považovala za jedinou náplň svého života a dokázala pro něj obětovat vše, včetně svého fyzického i duševního zdraví. Autorka se k tomuto motivu vrací i ve své druhé knize, avšak v trochu odlišné formě. O sběru zde sice již nepadne ani slovo, přesto do svého druhého románu zasazuje motiv lidské práce.

Na rozdíl od předešlé prózy nyní pozorujeme hlavní protagonistku Miladu, jak veškerý svůj čas věnuje směnám v místní drůbežárně. Všechny své osobní potřeby, stejně jako Anna Bartáková, podřizuje řádu pracovní doby a ve svém snažení se nenechá nikým zastavit, a to i navzdory skutečnosti, že toto zaměstnání má negativní vliv především na její vztah s dcerou Aničkou.

Anna Bolavá v rozhovoru pro týdeník *Respekt* uvedla, že jak postava Anny Bartákové, tak Milada používají svou nekončící pracovní dobu k tomu, aby zamaskovaly skutečnost, že v rovině mezilidské komunikace a navazování vzájemných vztahů zklamaly (Bolavá, 2017). Zatímco protagonistka předešlé prózy se od své posedlosti sběrem nedokázala odpoutat ani v případě zhoubných důsledků, Milada se nakonec rozhodne, i přes svou původní nevoli, učinit krok správným směrem. Toto rozhodnutí je projevem jakési osobní revolty proti neudržitelnému pracovnímu tempu, které z člověka postupně vysaje veškerou vůli k životu.

Autorka v rámci románu často přemítá nad tím, jaký má vlastně lidská práce smysl. Často pak hlavní hrdinku sledujeme, jak nad tímto problémem uvažuje a porovnává svou profesi s těmi ostatními. Dokonce přemýšlí nad budoucím povoláním své dcery a v drtivé většině případů dochází k závěru, že její povolání je nejsmysluplnější. Anna Bolavá tuto skutečnost zachycuje například v situaci, kdy Milada práci v drůbežárně porovnává s prací asistentek prodeje: „*Jsou to jen služby, pomyslí si Milada, tohle bych já dělat nemohla. A Áňa*

taky ne. Žádný úklid po nafrněných Jiřinách. V drůbežárně to je, jaké je, těžká práce, ale potřebná. Bez ní by ani tady nahoře v bufetu nepřipravili řízky“ (Bolavá, 2017, s. 141).

I přesto, že svoji práci hlavní postava často před čtenářem obhájí, sama si posléze uvědomuje, že kromě práce jí v životě nic nezbylo. Během týdne se totiž může těšit na nadcházející víkend, ale ve dnech kýženého volna Milada zjišťuje, že její posedlost prací ji naprosto izolovala od ostatních a ona musí volné večery trávit o samotě (Bolavá, 2017, s. 158); „*Není pak nakonec lepší víkendová služba? Na co se vlastně těší, když se žene rovnou domů, na tvrdou kuchyňskou židli? Na vyleštěné hrnce nebo hromadu mraženého masa, které samy ve dvou nemůžou nikdy sníst?*“

Rodina

Anna Bolavá i do svého druhého románu zasazuje motiv rodiny a různorodých rodinných vztahů, jež do jisté míry formují charaktery jednotlivých postav a ovlivňují jejich jednání. Hned v prvních kapitolách prózy *Ke dnu* se opět setkáváme s příslušníky rodiny Bartákových a sledujeme jejich další vývoj. Zatímco těhotná Miluška každým dnem očekává příchod nového potomka, její matka Marie se částečně dostává ze svých psychických potíží a Marcela je stále v partnerském vztahu s opravářem Tondou.

V případě Milušky Bartákové však Anna Bolavá navazuje přesně tam, kde skončila a nechává zde opět působit tajemnou *bartákovskou kletbu*, v jejímž důsledku Miluška přivede na svět mrtvé dítě. Tento fakt velmi výrazně poznamená vztah s Markem Divišem, ale také duševní zdraví její matky. Miluška i její bratr musí v zájmu její psychické pohody o tom, co se stalo, lhát. Miluška a Marek se následně sice pokoušejí na vše zapomenout a odejít z Řečovic do Hradce, ale Miluška nakonec stěhování odmítá.

V tomto případě Anna Bolavá opět tematizuje problematiku opuštěných seniorů, o něž jejich příbuzní nejeví zájem. Autorka zdůrazňuje Miluščinu svázanost s rodným maloměstem, ale především s její matkou, o kterou je rozhodnuta pečovat. Anna Bolavá tak Milušku staví do kontrastu vůči jejímu bratrovi, který se o matku nedokázal adekvátně postarat ani v době, kdy byla jeho sestra v nemocnici.

K téže situaci dochází v momentě, kdy nás autorka blíže seznamuje s rodinnými poměry zámožné Jiřiny Vágnerové. Ta bydlí ve dvougeneračním domě spolu s rodiči svého manžela, ale místo toho, aby o nějevila zájem a alespoň částečně se o ně postarala, zve k nim pečovatelku. Pokud však pečovatelka není zrovna k dispozici a nastane problém, předstírá, že není doma. „*Kdyby se však hnula, dole by poznali, že tu je, a hned by ji zaúkolovali. Ona ale není od toho, aby někomu denně umývala zadek. Přivdala se do bohaté rodiny a porodila jim*

krásnou dceru. Tchán na tom zatím špatně není, nemá žádnou nemoc, je jen starý, a pokud mu dají příležitost, obstarat svou ženu zvládne. Kdyby mu teď začala snacha pomáhat, ušila by si na sebe bič“ (Bolavá, 2017, s. 210–211).

Anna Bolavá se ve své knize dotýká také problematiky matek, které se staly samoživitelkami. Právě skutečnost, že Milada zůstala po smrti manžela na vše sama a veškerý svůj čas zasvětila vydělávání peněz, výrazně poznamenala její vztah s dcerou. Symbolem rozpadu této rodiny a stálou připomínkou tragické smrti milovaného manžela jsou sloupy elektrického vedení, které v dnešní době stojí uprostřed každého pole. Ke sloupům vysokého napětí pak vedou Aniččiny kroky ve chvíli, kdy se cítí být zrazena svým okolím.

Stejně jako ve svém předchozím románu i zde Anna Bolavá v případě vztahů příslušníků rodiny Strnadových odhaluje historii střípek po střípku. Především se zaměřuje na rozpad sesterského vztahu Haniny matky Alžběty a jejího dvojčete, sestry Amálie. Z charakteristik obou sester postupně zjišťujeme, že byly jako oheň a voda. Zatímco Amálie byla vždy veselá a pečlivá hospodyňka, Alžběta byla spíše mlčenlivá a vážná. Jejich vztah narušilo především setkání s vodní bytostí, s níž měly obě sestry poměr. Alžběta však následně otěhotněla a svou sestru, jejíž čin považovala za zradu, začala nenávidět.

Smrt

Anna Bolavá se motivu smrti věnovala již ve svém předchozím románu, tento motiv následně použila jako most, jenž spojuje první a druhý díl trilogie. Spojujícím prvkem obou knih je totiž postava Heleny Divišové. Tu na konci románu *Do tmy* pozorujeme, jak zdrcená rozpadem svého manželství odbíhá ho lesů. Motiv smrti pak otevírá příběh druhé prózy, kterou autorka zahajuje právě nálezem bezvládného těla místní tělocvikářky.

Prostřednictvím této události autorka narušuje poklidný a stereotypní život místních obyvatel. Nález mrtvého těla se stává ústředním bodem, kolem kterého se točí životní příběhy okolních postav. Jednotlivé osudy obyvatel maloměsta se následně vzájemně proplétají a ovlivňují. Smrt tak zasahuje do živobytí téměř veškerých vyobrazených postav.

Publicistu Petra Málka, který dorazí na místo činu jako první, dokonce smrt Heleny zasáhne natolik, že se jeho prvotní touha po novinářské senzaci mění v podivnou posedlost mrtvou ženou. „*Jak popsát tlukot srdce, za kterým možná nestojí jen strach? A jak to prudké vzrušení nenazvat strachem, aby to nevyznělo zvráceně? Tělo neznámé ženy zní tak cize a vůči ní i urážlivě. Málek se podívá na své velké ruce, stačilo málo a mohl se jí i dotknout...*“ (Bolavá, 2017, s. 14).

Anna Bolavá tedy ve svém románu smrt nepředstavuje pouze jako neodvratnou skutečnost, ze které mají mnozí lidé strach, ale také jako aspekt života, jenž může být zdrojem zvláštní fascinace. Ostatně podobnou fascinaci můžeme tušit i v případě Aničky, která mrtvou ženu vnímá jako součást svého tajemného dětského světa a pravidelně češe její vlasy.

Smrt autorka tematizuje také v poměrně paradoxní situaci, a to tehdy, kdy očekáváme příchod nového života. Děje se tak konkrétně v rámci příběhu Milušky Bartákové, když hned v úvodu románu sledujeme počátek jejího porodu. Anna Bolavá líčí průběh porodu velmi expresivně, a to za použití až hororových prvků. Čtenáři tak mají možnost už z těchto počátečních náznaků vytušit, že příběh Miluščina těhotenství nebude mít šťastný konec. „*Porod je jako smrt, před kterou na poslední chvíli uhneš, řekla jí v létě do očí Milada Vávrová*“ (Bolavá, 2017, s. 24).

Anna Bolavá ve svém románu smrt nevyobrazuje pouze jako záležitost určitého období života, převážně stáří, ale jako všudypřítomnou a poměrně nevyzpytatelnou sílu, která se týká každého. Zároveň tento motiv používá jako prostředek pro naplnění mystické kletby, jež po dlouhá léta sužuje rod Bartákových. Ve spojitosti s úmrtím novorozence pak tematizuje také problematiku milosrdných lží. Činí tak v případě Miluščiny matky, které její rodina lže, aby tak zamezila jejímu případnému psychickému zhroucení.

Motiv smrti autorka akcentuje také v rámci životního příběhu Milady Vávrové. Tuto ženu i její dceru smrt manžela velmi zasáhla a doposud výrazně ovlivňuje jejich životy, a to jak po emoční, tak i po sociální stránce. Anna Bolavá v tomto případě zdůrazňuje především fakt, že zkušenost smrti někoho blízkého je nepřenositelná a pro člověka, který si ničím podobným neprošel, nepochopitelná. S tímto faktem je spojen také proces, kdy se z běžných věcí stávají neustálé připomínky této traumatické zkušenosti. „*Na nástěnce u šaten visí parte vousaté Koptýšové. Milada na ni do konce života nezapomene. Zatlačí ji u srdce pokaždé, když bude v akci savo. Podobným způsobem, jako když vidí v dálce stožár elektrického napětí, nebo když si prohlíží fotky, jak byla Áňa malá a chodili s ní na hřiště dělat kotrmelce přes zábradlí. Jedná se o tichý, neřešitelný smutek, jenž se nedá sdílet s lidmi, kteří ho nezažili*“ (Bolavá, 2017, s. 281–282).

Autorka pak tuto postavu konstantně obklopuje prostředím, v němž je smrt každodenní realitou. Drůbežárna je plná mrtvých těl naporcovaných kuřat a vnitřně mrtvé se zdají být také zaměstnankyně, které zde pracují. Smrt však nevisí ve vzduchu pouze v abstraktním slova smyslu, ale vybírá si svou reálnou oběť – Miladinu spolupracovnici Koptýšovou. Ta v průběhu směny dostává infarkt a následně umírá v obávané strachovické nemocnici.

3.6 Vztah člověka a přírody

Zatímco v prvním románu Anny Bolavé sledujeme osudy protagonistky Anny Bartákové, jež je pevně spjatá s přírodou, která se nachází v okolí maloměsta, a cítí se být její přirozenou součástí, v díle *Ke dnu* se jednotlivé postavy od přilehlých přírodních lokalit, jež v nich vzbuzují strach, spíše distancují. Autorka tedy prostředí maloměsta a místní močály líčí jako dvě naprosto odlišné a vzájemně izolované lokality.

Zdejší močály a rašeliniště tedy představují pro obyvatele Řečovic cizí území, které sice tolerují, ale rozhodně jej nevnímají nijak pozitivně. Tento pohled místních na zdejší přírodní bohatství umocní také fakt, že mrtvé tělo Heleny Divišové se našlo právě v útrobách tohoto tajemného biotopu. Příchozí se tváří v tvář pokrouceným větvím, zrádnému terénu nebo neprostupné mlze cítí nesví, neboť vědí, že tyto končiny nelze zkrotit. Mlhavé bažiny se řídí svými vlastními pravidly a na jejich vnitřní procesy nemají vliv žádné člověkem stanovené normy.

Prostřednictvím této skutečnosti Anna Bolavá ve svém textu opět rozvíjí myšlenku, že člověk obecně ve vztahu k přírodě trpí neutuchající potřebou podrobit ji své vlastní kontrole a využít její plody ke svému vlastnímu prospěchu. Sama autorka v jednom z rozhovorů přiznává, že nezkrotné přírodní prostředí tak, jak jej čtenáři předkládá ve svém románu, již v reálném světě prakticky neexistuje. Většinu netknutých lokalit buď pohltila města, nebo je prochodili turisté a zarostlé pěšiny prořezaly křovinořezy (Bolavá, 2017).

Mezi postavami, které v románu vystupují, je však jedna dívka, která z maloměsta spoutaného lidským řádem často utíká do bažin, kde se cítí být skutečně svobodnou. Jedná se o postavu Aničky Vávrové, která jako by svým kladným vztahem ke zdejší přírodě a tendencí ztrácet se v tajemných zákoutích močálů pokračovala v cestě, již autorka nastolila v předchozím románu prostřednictvím její jmenovkyně Anny Bartákové.

Anička se stejně jako její předchůdkyně cítí být osamělá a vyloučená z kolektivu osob, jež jí obklopují. Její vztah s matkou trpí nedostatkem vzájemné komunikace, proto svou pozornost a veškerou energii věnuje zkoumání přírody. Problematikou přírody a jejího stavu se však Anička nezabývá pouze na lokální úrovni, ale přemýšlí také nad širšími dopady lidského jednání na kvalitu životního prostředí. Prostřednictvím této postavy autorka ve své próze otevírá některé environmentální problémy současnosti.

Konkrétně se jedná o problematiku kácení deštných pralesů. Zatímco dospělí kolem Aničky se k těmto problémům staví poměrně laxe, dívka projevuje obavy z toho, že kácení lesů se nevyhne ani jejímu bydlišti a místním bažinám, které jsou jejím jediným útočištěm.

*„Járo, tys věděl, že vysekali už polovinu deštných pralesů? ‘
 ,Ty ses včera dívala na Afriku, co? ‘ pousměje se strýc. ,V kolik jsi šla spát? ‘
 ,Prý nás to teď zavalí i tady. ‘
 ,Co nás zavalí? ‘zamračí se Jarda.
 ,Ty bouřky, všechno to půjde na Evropu. ‘
 ,Ale prosím tě. Vždyť oni tam ty stromy znovu vysadí. Pralesy zase vyrostou... ‘
 ,Nelži, nezasadí, ‘ Anička vypadá opravdu znepokojeně. Proplete si ruce na bříše
 a dívá se z okna na druhou stranu.
 ,Co když budou kácet i u nás? ‘
 ,Kdo? ‘
 ,No dřevorubci v těch strojích, jsou hrozně rychlí. Co když se dostanou až k nám?
 A posekají močály? ‘ Jarda se na Aničku podívá. Asi si z něj nedělá srandu, uprostřed čela má
 hlubokou vrásku.*

*,Kdyby chtěl někdo kácet stromy v močálech, už by to dávno udělal, ‘ jde na to strýc
 logicky. ,Ale myslím si, že těch našich pár břízek nikoho nezajímá ‘“(Bolavá, 2017, s. 130).*

Bezprostředně po tomto rozhovoru se autorka vrací k mohutnému ořešáku, který stále
 stojí na zahradě Marcely Bartákové. Marcela však nadále trvá na pokácení tohoto symbolu
 rodinné historie Bartákových a přemlouvá svého partnera Tonda, aby strom pokácel. Pro
 Aničku, která je svědkem jejich rozpravy, to znamená smutné potvrzení jejích obav ohledně
 kácení místních porostů. Přes Marcelinu vehementní snahu zbavit se stromu však ořešák
 pokácení unikne i tentokrát.

Anička však není jedinou postavou, která se cítí být součástí zdejší přírody. Podobný,
 ale poměrně komplikovanější je vztah Hany Strnadové k místní řece, jež se vine v blízkosti
 rodinné vily. Přilehlá příroda v ní vyvolává zároveň úzkostné, ale také důvěrně známé pocity.
 Jako by část její osobnosti patřila do vodního světa, který se rozprostírá za zchátralým
 domem.

Zjišťujeme, že Hana projevovala zvláštní zájem o vodu již v útlém dětském věku.
 Dokud ji její matka držela v domě, daleko od vodní hladiny, malá Hanička neustále brečela.
 Jakmile ji však Alžběta odnesla k řece, Haniččin usedavý pláč okamžitě ustal. Těmito
 nepatrnými náznaky autorka čtenáře postupně informuje o tom, že zrození Hany předcházelo
 spojení suchozemského světa s tím vodním. Její matka totiž navázala vztah s mytickým
 tvorem – vodníkem, který žije ve zdejší řece.

I když Hanu její vodnický původ děsí, v hloubi duše ví, že voda je její
 neodmyslitelnou součástí, byť se ji matka snažila od veškerých vodních toků izolovat, což jí

způsobovalo nekonečné psychické potíže. Po celý život trpěla tím, že nezapadala do suchozemského světa...*„Něco hrozného ve mně klíčí, něco mě volá a roste uvnitř. Celá léta jsem to v sobě měla. A potlačovala. Trápila se, že nikam nepatřím. Že mi nikde není dobře. A že je to normální a má to tak každý druhý, a jen já nejsem schopná se s tím sžít“* (Bolavá, 2017, s. 57).

Anna Bolavá v románu *Ke dnu* naráží také na problematiku konzumu a stejně jako v předchozí próze upozorňuje na některé vykořisťovatelské tendence lidstva. Symbolem této lidské tendence se nyní stává řečovická drůbežárna, která veškerá živá stvoření degraduje na pouhé předměty konzumu, a to se týká jak nebohých kuřat, tak lidí, kteří zde každý den pracují. Autorka popisuje nelítostné procesy potravinářského průmyslu, jenž hodlá proměnit ve finanční zisk vše, co má ze svého nadřazeného postavení k dispozici. V rámci tvorby jednotlivých balených produktů se tedy využijí veškeré části nebohého kuřete. *„Stojí v porcovní masu až u zadního pásu, na samém konci výrobní linky, kam putují poslední součástky ze světa kdysi opeřených tvorů. Dál už není nic. Hotovo. Rozsekáno, roztríděno, zváženo. Ani kousek kuřete nepříjde nazmar“* (Bolavá, 2017, s. 74).

Nejen že zdejší firma využívá k navýšení zisku těla těchto živočichů, ale autorka zmiňuje také proces tvorby reklamy, která je schopna k nalákání nových zákazníků využít i nevinný pohled malého kuřátka. *„Občas se využije i jeho zasněný pohled, to když je potřeba nafotit nové plakáty na boční směny firemních dodávek. Všechno je zpracováno do poslední mrtě“* (Bolavá, 2017, s. 74).

Pohled lidstva na konzumaci a velkou spotřebu masa reprezentuje jednak postava Milady Vávrové, která si nedokáže představit potravinu, jež by byla schopna adekvátně nahradit maso, které denně kompletuje a následně jej servíruje své dceři. Nedokáže si to představit ani zámožná Jiřina Vágnerová, jež se neštitila usmažit řízků z kradených kuřat a servírovat je na slavnostním adventním obědě místo avizovaných ryb.

Prostřednictvím postavy Jiřiny Vágnerové autorka čtenáři předkládá způsob, jakým se široká veřejnost staví k otázce konzumace živočišné potravy. Většina lidí totiž za hlavní, v mnoha případech dokonce jediný smysl existence zvířat považuje jejich následnou přeměnu na lidskou potravu. Lidé obecně, včetně většiny postav, jež v průběhu románu sledujeme, vnímají zvířata jako něco podřadného, jako stvoření, která se zrodila jen proto, aby byla co nejdříve naporcována a spotřebována hladovými zákazníky supermarketu.

Proti mainstreamovému postoji ke konzumaci živých tvorů pak autorka staví mladou Aničku, která má kladný vztah k přírodě a z dlouhodobé konzumace masa má zkažený

žaludek, a Miladinu kamarádku Ilonu. V případě Ilonina vztahu k zvířatům zachází Anna Bolavá ještě dál, neboť tato žena je vegetariánka Bolavá, 2017, s. 169):

„Tak na, ‘ nandá ji kamarádka obrovský kus brokolice, ‘kdo se v tobě má vyznat. Minule ti kuře nevadilo... ‘

„No ale od té doby jsem přece úplně jinde! ‘

„Jo, a kde, prosím tě? ‘

„O hodně dál! Vždyť ty taky na sobě pracuješ, taky se vyvíjíš. A já už to nechci vracet, já nebudu zvířatům ubližovat... ‘

„Ale vždyť jim neubližuješ, Ilo, pochop to, kuřata jsou k jídlu. ‘

„Ty myslíš, že je to nebolí? Že chtějí umřít? ‘

„Ale oni to tak neberou, narodily se jako potrava! ‘“

Autorka tedy ve své knize otevírá také aktuální environmentální otázky, jež definují nejen vztah člověka k přírodě, ale také k celé živočišné říši. Zachycuje tak nové myšlenkové proudy současné společnosti, která si snad postupně začíná uvědomovat, že její spotřebitelský přístup k přírodě a způsob nakládání s živými tvory bude mít přímé negativní důsledky na život budoucích generací.

Autorka v rámci své literární tvorby také často stylizuje přírodní úkazy či prvky do role reálných osob, čímž přírodu, jež obklopuje maloměsto, polidšťuje. Stejně tak se děje i v případě močálů, které přemýšlejí, mají emoce a vnímají veškeré pohyby, jež provádí bezohlední lidští vetřelci. Byť se obyvatelé Řečovicsnaží od okolní přírody izolovat a uzavřít se před její mystickou mocí, jež nepodléhá racionálním zákonitostem světa lidí, stále jsou její součástí.

Lidé sice mohou žít své životy ve městech, obklopeni betonem, a předstírat, že příroda pro ně znamená cosi dávného či překonaného, ale v okamžiku smrti se jejich těla stejně opět promění v zeminu. Anna Bolavá tuto skutečnost demonstruje prostřednictvím mrtvého těla Heleny Divišové, které s okolním prostředím splynulo tak dokonale, že i kdyby do bažin po jejím zmizení někdo náhodou zavítal, stejně by bezvládné tělo mladé tělocvikářky snadno přehlédl. *„Na záběrech z dálky ji nejde ani rozeznat. Lidské tělo se někdy opravdu podobá kusu padlého stromu. Jeho kůže je stejná jako kůra břízy. Samý bílý flek a místy černý kráter“* (Bolavá, 2017, s. 14).

Také svým jednáním se lidé často neliší od zvěře žijící v neprobádaných končinách exotických pralesů. V rámci vzájemných vztahů se mnohdy chovají dokonce hůře než divá zvěř, jdou si vzájemně po krku, přičemž vždy vyhrává ten silnější. Do role divokého zvířete Anna Bolavá stylizuje bezcharakterního novináře Málka, kterého zvrácená touha po setkání

s mrtvou Helenou znovu a znovu přivádí do močálů. Zde se dravě vrhá na Aniččinu tajnou skrýš, kterou bezohledně drancuje. „*Něco není v pořádku. V zemi jsou nové, hluboké stopy a okolní keře mají polámané konce větví. Jako když se tudy dralo těžké zvíře*“ (Bolavá, 2017, s. 242).

Stejně divoce se pak mladý pisálek chytá každé zprávy, ať už smyšlené či reálné, jež má tu sílu učinit z něj oslavovaného novináře. Tuto zvířecí podobu Petra Málka později paradoxně potvrzují také bulvární novinové články, které varují místní obyvatele před záhadnou dravou šelmou, jež se pohybuje v přílehlých mlhavých končinách.

Anna Bolavá ve svém prvním díle, ale také v díle *Ke dnu* ukazuje, že příroda a její nevyzpytatelné procesy často velmi razantním způsobem ovlivňují náš život. Současný člověk si však odmítá připustit, že v době nebývalého technického pokroku nemá vždy vše pod svou kontrolou. Autorka tuto skutečnost prezentuje mimo jiné také prostřednictvím osudu Milušky Bartákové.

Hned v první části románu jsme svědky Miluščina začínajícího porodu, který bohužel nastává v momentě, kdy je žena sama doma a poblíž není nikdo, kdo by ji urychleně dopravil do porodnice. Porod je v tomto případě vyobrazován jako něco, co má příroda plně ve své moci a k čemuž může dojít kdykoliv. Jedná se pouze o jeden z mnoha faktorů, jež člověk nemůže přímo ovlivnit. Je tak vydán všanc přirozeným pochodům lidského těla a jeho nevyzpytatelnému rytmu, který určuje sama příroda.

4 Před povodní

„Teče voda mezi domy, teče voda z hor“ (Bolavá, 2020, s. 27).

Román *Před povodní* vydala Anna Bolavá v roce 2020. Stejně jako předešlé romány i tento vyšel v českém nakladatelství Odeon. Autorčina třetí próza přímo navazuje na předchozí román *Ke dnu* a uzavírá tzv. řečovickou trilogii, která pojednává o nevšedních osudech obyvatel fiktivního jihočeského maloměsta Řečovice.

Anna Bolavá se tentokrát zaměřuje především na osudy Hany Strnadové a Jardy Vávry. Do středu dění se dostává také motiv vody nebo mytické bytosti, kterou je vodník, jejímž prostřednictvím autorka do svého románu zakomponovala pohádkové prvky. Třetí próza se tak podle Anny Bolavé stává kombinací mnoha různých žánrů. *„Je to zvláštní žánrový úkaz, který nepatří nikam – a je v něm všechno. Čtenáři mají právo si s tím nevědět rady. Vždyť je to dílo věnované řece a jejím bytostem, jak se píše v úvodu. A řeka přetéká nezaměnitelnou fantazií, která snad vodní příběh, ať už hororový, nebo panoptikální, po svém docení“ (Bolavá, 2021).*

4.1 Základní dějová linie

Na pozvání Jardy Vávry do Řečovic přijíždí doktorka Radka Borská, psychiatrická, která již dlouhé roky spolupracuje s Hanou Strnadovou. Jardova milovaná Hana totiž nesnesla běžný život v maloměstě a tíhu závislého vztahu, jenž Jardova matka chová ke svému synovi. Po nepříjemně prožitých vánočních svátcích Hana utíká zpět do polorozpadlé vily na břehu řeky a naprosto se uzavírá před okolním světem. Dokonce si kvůli své bezpečnosti pořídí hlídací psy. Jarda je však pevně rozhodnut svou lásku získat zpět, proto kontaktuje doktorku a doufá, že jejich vztahu dokáže pomoci.

Mezi tím pozorujeme počínání Jardovy matky Hedviky Vávrové, která citlivou Hanou opovrhne a je ráda, že se synovi ve vztazích nedaří. Heda je ředitelkou místní pily a na svém synovi je bytostně závislá. O jednoho syna již přišla, proto se toho druhého snaží všemi možnými způsoby chránit, i když mu tím spíše ubližuje. Jedinou její zálibou je kladení pastí a chytání malých živočichů.

Hedvika obdrží několik záhadných anonymních dopisů, ve kterých ji pisatel varuje před Hanou a záhadným tvorem, jenž žije v místní řece. Anonym jí v dopisech dává pokyny k tomu, aby si pořídila provaz a bednu, které Heda bez rozmyslu plní a v průběhu děje se připravuje na zneškodnění nezvaného hosta, jenž v noci vylézá ze studny na pozemku Strnadových.

Doktorka Borská a Jarda se společně vydávají za Hanou, ta je však ze svého pozemku vyžene. Jardu pokousají hlídací psi a doktorka si poraní nohu. Oba cítí, že se Hana změnila. Z tiché a jemné ženy se stala podivínská zanedbaná existence, která se podobá spíše zvířeti než lidské bytosti. Borská je přesvědčená, že Haně pomůže jedině umístění na specializované klinice, a je rozhodnuta ji tam za každou cenu dostat. Jarda postupně začíná litovat toho, že doktorku pozval, neboť Radka Borská problému Hany nerozumí a nemá zájem jej skutečně řešit.

Hanka živoří a chodí kolem vily jako tělo bez duše, nakonec se rozhodne skočit do řeky a ukončit tak svůj život. Svědkem této události je pracovník pily Srostlík, jenž má velice blízký vztah s Hedvikou Vávrovou. O pár dní později ji informuje o tom, že je Hana nejspíš mrtvá. Hana však při skoku nezemře, naopak, voda ji dodá chybějící sílu. Ze slabé, emočně labilní ženy se stává mrštný vodní tvor. Postupně pak objevuje nově nabyté nadpřirozené schopnosti, jež zdědila po svém otci – vodníkovi.

Jakmile se Jarda dozví o Hanině činu, vydává se k vile, aby se přesvědčil o pravdivosti Srostlíkových tvrzení. Když zjistí, že se Hana sice od základu změnila, ale je živá a plná sil, definitivně se rozhodne, že s ní chce strávit zbytek života, i kdyby to mělo znamenat, že kvůli své odlišnosti budou žít v izolaci od okolního světa, který se snaží nezapadající Hanku uvěznit v ústavu. Ve své dílně jí vlastnoručně vyrobí speciální dárek, malou loď, která bude pojítkem mezi ním a Hanou. Jarda se na své lodi plaví po řece až k vile Strnadů, kde na něj Hana čeká.

Mezi tím se doktorka Borská rozhodne opustit maloměsto, ve kterém se již necítí bezpečně, neboť jsou vůči ní zdejší obyvatelé velmi nepřátelští a místní podvodníci ji obrali o peníze i osobní věci. Před odjezdem je však odhodlaná pomstít se lidem, kteří ji ublížili, a dostat Hanu na kliniku. Vybavená injekcemi s uspávacími látkami se vydává k vile, avšak než tam stačí dorazit, vodník vycítí, že pro jeho dceru představuje nebezpečí, a Borskou utopí.

Hedvika Vávrová se dozvídá, že tajemným anonymem je Jardova bývalá přítelkyně Pavlína, která sice má nového přítele, místního policistu Davida, avšak stále touží po tom, získat Jardu zpět, a to za každou cenu. Jardově matce proto namluví, že šílená Hana drží jejího syna ve vile proti jeho vůli. Společně s Hedvikou pak zosnují plán na zneškodnění osob, které jim překáží, každá však chce zneškodnit někoho jiného: Pavlína bytostně nenávidí Hanu, která jí stojí v cestě za štěstím, a Hedvika touží po polapení cizího tvora, jehož viděla v noci vylézat ze studny.

Hedvika však z plánované akce postupně vycouvá, záštiplná Pavlína se tedy rozhodne vzít vše do vlastních rukou. Za pomoci nic netušícího Srostlíka dopraví připravenou bednu do sklepa staré vily a ukradne svému příteli služební pistoli. Sama se pak při začínající povodni vrací do plísni prolezlého domu pevně rozhodnuta svoji sokyni v lásce zastřelit. To se jí nakonec také povede.

Jardova matka si později uvědomí, že je třeba fanatickou Pavlínu zastavit. Společně se Srostlíkem přijíždějí k vile, aby zjistili, zda je v ní Jarda skutečně držen násilím. Sledují Hanu a Jardu, jak plují na lodi, déšť sílí, řeka se rozvodňuje a záchranné složky postupně uzavírají přilehlé oblasti. Hana stahuje Jardu pod vodu a Hedvika, která je přesvědčena, že tato žena – na půl člověk, na půl ryba – jejího syna zabila, upadá do bezvědomí. Zničenou ředitelku pily odvázejí záchranáři do nemocnice a Srostlík se odhodlává zastavit Pavlínu sám.

Jardova matka však nehodlá v nemocnici zůstat. Okamžitě po svém probuzení podepisuje příslušné dokumenty a vydává se zpět, aby pomstila smrt svého syna. Již nemá co ztratit, navíc ji Srostlík informoval o tom, že se mu podařilo ženu uvěznit v připravené bedně. Zhrzená matka přichází do sklepa v domněnání, že uvězněnou je Hana, Srostlík však svázal a uzavřel do bedny nebezpečnou Pavlínu. Hedvika bezmyšlenkovitě polévá zatopený sklep benzínem a zapaluje hladinu. Voda je však silnější než oheň – i když je stará vila velmi poničená, stále stojí na svých pevných základech.

Ve sklepe se následně v objetí vody objevuje postřelená Hana, která pomocí svých nadpřirozených schopností vyvolá rozsáhlé povodně. Přichází také Jarda, jenž je úplně v pořádku, neboť jej Hana díky své síle uchránila před utopením. Nakonec vchází Srostlík, jemuž se podaří překvapenou a vyčerpanou Hedviku odvést z domu, který nakonec voda zcela zaplaví.

Po povodni Jarda a Hana zůstávají ve vile, postupně ji opravují a připravují se na příchod potomka. Zákeřná Pavlína utrpěla rozsáhlá poranění, a proto je hospitalizována na klinice. Popáleniny navíc zničily její dokonalý vzhled, který ji umožňoval manipulovat s lidmi. Společně s jejím přítelem Davidem proto chtějí emigrovat do Vídně. Milada Vávrová, Miluška Bartáková i její sestřenice Marcela se budou vdávat. Po odtoku velké vody se prohnilé ovzduší maloměsta pročistilo. Alespoň na chvíli je veškerá lidská nenávist a zášť pryč.

4.2 Postavy

Hlavními postavami závěrečného románu trilogie Anny Bolavé jsou Hana Strnadová a Jarda Vávra. S těmito postavami jsme se měli možnost setkat také v románu *Ke dnu*, avšak na rozdíl od ostatních postav zde jejich příběh nebyl zcela uzavřen. Autorka se tedy k tomuto nevšednímu páru vrací, aby čtenářům jeho příběh dovyprávěla.

V průběhu četby se setkáváme také s původními postavami – s Miladou Vávrovou a její dcerou Aničkou nebo s ženami z rodiny Bartákových. Těmto postavám však autorka v jednotlivých kapitolách přikládá pouze epizodní role. Ve čtenáři tak vzbuzuje pocit, že i v posledním románu trilogie vkračuje na velmi známé území. I když jsou čtenáři postavy již známé, nejsou středobodem knihy, ale stále jsou součástí maloměstského dění.

Anna Bolavá do svého díla zakomponovala i charaktery, které reprezentují typické maloměstské nešvary. Takovými postavami jsou například vetešník Grulich či samozvaný obchodník a příležitostný taxikář, jehož autorka označuje jako Tlust'ocha. Zatímco vetešník na zdejších trzích profituje z prodeje předmětů, jež po sobě zanechali zemřelí spoluobčané, Tlust'och se přizívuje na lidech, kteří si dostatečně nepřečtou podmínky nákupu na jeho e-shopu.

Oba muži zde představují pokřivené charaktery, které podle autorky realisticky zachycují povahu některých obyvatel současného prostředí maloměsta. „*Na maloměstě, které znám, pijou lidi své převařené sliny, aby si posílili imunitu před koronavirem. Není tohle fascinující? Nebo tajně házejí sousedům na dvůr vlastní výkaly. Nebo oběsí na stromě labuť. Nikdy se vám tu nepodaří zasadit v přírodě nový strom, pokaždé ho někdo zlomí, uřízne nebo na něj vysype kamení či zaparkuje auto. Pořád se děje něco, nad čím zůstává rozum stát, není tu nikdy klid*“ (Bolavá, 2021).

Hana Strnadová

Za ústřední postavu svého třetího románu *Před povodní* si Anna Bolavá zvolila Hanu Strnadovou, jejíž příběh jsme sledovali již v předcházející knize. Vzhledem k tomu, že se autorka více než kdy dříve ve své próze věnuje motivu vody a zasazuje do ní pohádkové postavy, bylo vyobrazení Hany jako hlavní protagonistky logickou volbou. Mnohé o charakteru postavy prozrazuje její jméno.

V průběhu románu ji autorka začíná označovat dokonce zdvojnásobeným tvarem – Hanička. Tímto pojmenováním hlavní postavy v mnohých z nás autorka evokuje vzpomínky na

známou pohádku s názvem *Vodníkova Hanička*. Samotné jméno postavy má tedy pohádkový základ, jenž jí dodává na hloubce a obohacuje ji o pohádkový, až mytický rozměr.

Zatímco v předešlém románu autorka postavu Hany vyobrazuje jako nesmělou a velmi jemnou mladou ženu, která se ze všech sil snaží vymanit z dlouhodobých psychických problémů a zapadnout do společnosti, v próze *Před povodní* prochází Hanin charakter výraznou proměnou. Navzdory původní touze pracovat a být Jardovou přítelkyní Hana nakonec neunesla společenské nároky „normálního“ života a utíká do zchátralé vily, kde postupně chřadne. „*Rozpuštěné vlasy, plné knotů, nití, a prachu, nepůjdou rozčesat. Rýhy v obličejí a také na všech končetinách, jako by ji kdysi někdo rozkrájel nožem, ale její kůže se ubránila a vše zacelila. Zjizvila. Vyschlé tělo, kterému chybí voda. Přežívající dny s minimem potravy. Pohrdající potřebami lidského světa. Bez důvodu se vzpamatovat*“ (Bolavá, 2020, s. 36).

Tuto proměnu Hanina původního postoje klade autorka za vinu jednak smrti její matky, ale také hyperprotektivní povaze Hedviky Vávrové, jež je rozhodnuta zbavit se všech žen, které by mohly jen nepatrně narušit její výsadní postavení v Jardově životě. Hana je však s řekou a rodinným domem spjata také jakýmsi pevným vnitřním poutem, díky němuž nedokáže odolat hlasu, který ji volá zpět do světa obklopeného řekou a jejími mystickými vodními živočichy.

Hana se ve vile ukrývá před záští a zlobou vnějšího světa ponoří se do vzpomínek na své dětství, jejichž prostřednictvím autorka odhaluje celou minulost rodiny Strnadových, včetně faktu, že její matka Hanu počala s vodníkem, jenž žije v řečovické řece. Zoufalá Hana se následně celá odevzdává vodnímu živlu a proměňuje se ve vodního tvora, který však plně nezapadá do suchozemského ani do vodního světa. Díky této transformaci a setkání s doposud skrývajícím se otcem se z Hany stává šťastná žena, plná životní energie. Získala také nové nadpřirozené schopnosti, kterými dokáže ovládat vodu. „*Co patřilo vodě, bylo potopeno. Hanička v nemocné lidské schránce se uzdravila. Ted' může cokoliv*“ (Bolavá, 2020, s. 123).

Hančino procitnutí však děsí některé obyvatele Řečovic natolik, že jsou pevně rozhodnuti s touto rybí ženou definitivně skoncovat. Podivínská Hanka totiž narušuje jejich „spořádaný“ způsob života a představuje neznámé nebezpečí, jež je třeba odstranit. Autorka Hanu následně stylizuje do role samotné řeky, která postupně vystupuje ze svého koryta a chystá se ze zemského povrchu smýt veškerou lidskou zlobu a nenávist.

Radka Borská

Doktorka Borská přijíždí do Řečovic na pozvání Jardy, který v ní vidí poslední šanci, jak Haně pomoci. Stejně jako Hana v předešlé knize také doktorka Borská představuje jakýsi velkoměstský faktor, jenž autorka staví do opozice vůči specifickému prostředí maloměsta i jeho zdejšími obyvateli. Jedná se o lékařku, špičku ve svém oboru, která dlouhodobě spolupracuje s Hanou, vede její terapie a je pro ni „druhou matkou“. *„Radku musí mít každý rád. Má v sobě zvláštní kouzlo, přirozeně vzbuzuje důvěru, aniž by se jakkoliv snažila, přisvojuje si sympatie okolí“* (Bolavá, 2020, s. 12). Psychiatricka z velkoměsta však Řečovice navštěvuje spíše za účelem vlastní rekreace a pomoc dlouholeté pacientce Haně pokládá za vedlejší produkt tohoto výletu za betonové hranice velkoměsta.

Naivní Radka však velice rychle zjišťuje, že její zidealizované představy o životě v maloměstě neodpovídají realitě. Okolní přírodu a její blahodárné účinky na lidskou duši sice doktorka oceňuje, ale povaha zdejšího obyvatelstva či místní zvyklosti a zvláštnosti ji nepřestávají udivovat. Autorčin popis rozporuplných pocitů, které se Borské honí hlavou, když maloměstem prochází, nám velmi připomíná moment návratu Hany Strnadové do rodného maloměsta.

Maloměstské prostředí doktorku spíše traumatizuje, než aby jí přinášelo kýžený klid. Během svého pobytu v Řečovicích je obelhána a napadena místním prodejcem potravin a příležitostným taxikářem. Žebravé děti z náměstí jí odcizily platební kartu a ztratila také občanský průkaz, který Srostlík později odkoupí za tři tisíce na místním bleším trhu.

Ve světle těchto událostí došla k závěru, že se ji zdejší prostředí pokouší zničit, musí tedy toto prokleté město opustit dříve, než se mu to povede. *„Já vám dám, šmejdi!‘zavrčí nahlas do prázdného pokoje a odklopí víko svého obrovského kufru. Než odpoledne došli do banky zablokovat ztracenou kreditní kartu, někdo z ní v řečovickém bankomatu vybral patnáct tisíc korun. Celý její denní limit“* (Bolavá, 2020, s. 129). *„Připadá si, jako kdyby odjela někam do Rumunska, a ne do malebného údolí jedné z nejkrásnějších českých říček* (Bolavá, 2020, s. 129).

Před svým odjezdem se však rozhodne pomstít Tlustěochovi, který se na ní dopustil největšího příkoří. Vyzbrojená injekčními stříkačkami se taxíkem vydává do blízkosti vily. Nejprve zde zneškodní tlustého řidiče a poslední injekci hodlá použít na usnutí Hany. Vodník však vycítí její zlé úmysly a rozhodne se ji stáhnout pod vodu a utopit, aby svou dceru ochránil.

V průběhu děje se charakter této postavy velmi významně proměňuje. Zatímco ze začátku doktorka Borská reprezentuje jedinou Haninu naději na uzdravení, ke konci

představuje reálné ohrožení jejího nově nalezeného způsobu života. Borská je totiž přesvědčena, že podivnou ženu, která podle ní trpí schizofrenií, je třeba umístit do psychiatrického zařízení a izolovat ji tak od „normálního“ světa. Tímto svým postojem představuje Borská kontrast vůči Jardovi, který se naopak snaží jeho a Hančin svět vzájemně propojit. *„Ona vidí situaci jinak. Netuší, o co jde. Nebo si to odmítá připustit. Nevěří ničemu nelogickému či pohádkovému. Roky brala od rodiny Strnadových peníze za terapie a nevšimla si toho, co Jarda pochopil během dvou měsíců. Že se nejedná o běžnou diagnózu a nefunguje na to žádná medicína“* (Bolavá, 2020, s. 66).

Autorka Radku Borskou vykresluje jako osobu, která je bytostně závislá na psychologických poučkách a nedokáže se od nich odpoutat, proto za jediné řešení Haniny situace považuje právě psychiatrii. Svou tvrdohlavou neochotou vnímat Haninu odlišnost a změnu nikoliv jako faktor ohrožující okolí, ale jako pozitivní jev, se doktorka sama odsuzuje k smrti.

Jarda Vávra

Stejně jako v předešlém díle románové trilogie i nyní autorka Jardu vyobrazuje jako bezelstného a nápomocného maloměstského muže, který trpí především nezdravým ochranářstvím své traumatizované matky. *„Jaroušek. Svobodný. Nezadaný. Jako vždy tajemný. V bílé košili s jemným proužkem. Jistota našeho města s koulí na noze v podobě vlastní matky“* (Bolavá, 2020, s. 133). Trápí ho také situace jeho životní lásky Hany, s níž si neví rady, proto pozve psychiatricku Radku Borskou a doufá, že jeho vyvolené pomůže. Avšak v momentě, kdy zjistí, že pozvat do maloměsta psychiatricku byla chyba, bere „záchranu“ Hanky do vlastních rukou.

Anna Bolavá dobrosrdečného Jardu staví do role jakéhosi „prostředníka“ mezi suchozemským a vodním světem. Jako jediný se Hance snaží plně porozumět a neodsuzuje ji. Její vodnický původ nevnímá jako něco, co je třeba izolovat od okolního světa, ale jako Hančinu přirozenou součást, která může existovat v souladu se světem na souši. Na důkaz jeho čistých úmyslů a snahy spojit zdánlivě nespojitelné ve své dílně sestavuje loď, dárek pro milovanou Hanu, která má být místem, na jehož půdě se dva odlišné světy setkají. *„Hanička v dlouhé noční košili zlehka nastoupí na loď a oba pocítí tíhu hranice dvou světů. Paluba je však čarovné místo, které respektuje všechna skupenství“* (Bolavá, 2020, s. 171).

Dřívější mamánek se tak po dlouhých letech vymaňuje ze zlaté klece, jež pro něj ukovala jeho vlastní matka, a učiní radikální rozhodnutí. Opustí prostředí maloměsta a trvale se usadí ve vile Strnadů. Jarda není jako ostatní obyvatelé Řečovic, nemá potřebu zavděčit se

a splynout s okolím. S hrdostí přijímá Haninu podstatu a sám je spokojený s tím, že oni dva nikdy nebudou jako ostatní.

Hedvika Vávrová

Hedvika Vávrová je Jardova matka a ředitelka řečovické pily. Její život negativně ovlivnila tragická smrt jejího syna Tomáše, manžela Milady Vávrové. V důsledku této události upnula veškerou svou pozornost na svého druhého syna Jardu, jehož život chce mít naprosto pod kontrolou. Důsledkem jejích hyperprotektivních tendencí je Jardova osamělost a izolovanost, neboť Hedvika je připravena jakoukoliv synovu potenciální partnerku vypudit. Žádná žena totiž neodpovídá jejím představám o dokonalé manželce pro jediného syna.

Tento její přístup byl také jednou z příčin Hanina útěku. „*Když si holt chce člověk s někým něco začít, musí počítat i s jeho rodinou. A Jaroušek rovná se Hedvika. Tohle každá neunese. Vlastně to nedokázala zatím žádná, dokonce ani despotická Pavlína, která každý měsíc předstírala buď těhotenství, nebo falešnou březost. Nána nevěrná*“ (Bolavá, 2020, s. 20). Ve chvíli, kdy do maloměsta přijíždí doktorka Borská a ubytovává se v Jardově bytě, začíná dokonce Hedvika žárlit i na ni.

Za jakýsi symbol Hedvičina negativního postoje, jenž zaujímá vůči všem ženám v Jardově okolí, v současné chvíli vůči Haně, považuje autorka drahý růžový svetr, který je však vyroben z velmi nepříjemného kousavého materiálu. Tento svetr Hedvika darovala Haně k Vánocům.

Jedinou zálibou této stárnoucí ženy je kladení pastí, do kterých chytá menší i větší živočichy. Do jejího života proto velice dobře zapadnou příchozí anonymy, které v ní probouzí adrenalin a podporují její vášeň v kladení pastí. Nadšeně plní stanovené pokyny a těší se na moment, kdy její kořistí nebude pouze drobné zvíře, ale vodník, který v noci navštěvuje vilu Strnadových. „*Chycená zvířata pouští po čase na svobodu, nechce přece nikoho trápit. Baví ji však pocit, co by to tentokrát kromě myši a potkanů mohlo být. Co všechno si samo dobrovolně vleze do pasti a kdy se ona rozhodne otevřít dvířka a stanovit okamžik volnosti. Neopakovatelný a zvláštním způsobem naplňující pocit*“ (Bolavá, 2020, s. 22).

V momentě, kdy se Hedvika domnívá, že její druhý syn je po smrti, její posedlost dosahuje vrcholu, rozhodne se dokonce pro pokus o sebevraždu, neboť bez syna její život již nemá žádný smysl. V záchvatu nespoutaného žalu je také schopná zavraždit Hanu, které klade za vinu smrt Jardy. Po povodni se však i její charakter mění k lepšímu, Hedvika si uvědomí,

že její syn je již dospělý a její přehnaná péče není tudíž potřeba. Zároveň se mění i její postoj k pastem, které považuje za nebezpečné a zbytečné.

Pavlína

V osobnosti Pavlíny, vedoucí místní drůbežárny, autorka koncentruje veškeré negativní vlastnosti lidí, kteří obývají souš. Pavlína je bývalou přítelkyní Jardy, která mu při rozchodu zapíchla služební nůž do břicha, Tímto „kouskem“ je známá po celém maloměstě. Následně navázala milostný vztah s místním policistou Davidem, ale její zájem o Jardu neustál, naopak, Pavlína znovu začíná usilovat o to, aby ho získala zpět. Neustále Jardu pozoruje a snaží se ho nalákat do svého bytu, aby jí opravil rozbitý kotel.

Jarda však veškerou svou pozornost upírá pouze na Hanu, což Pavlíně maří plány. V průběhu děje její nenávist vůči nově příchozí ženě roste a později nám autorka prozrazuje, že anonymy, jež se objevovaly ve schránce Hedviky Vávrové, psala právě záštiplná Pavlína. Ta se chce Hany zbavit, a to pomocí jakýchkoliv dostupných prostředků.

Anna Bolavá Pavlínu vyobrazuje jako zdatnou manipulátorku, která si kolem prstu omotala nejen policistu Davida, ale také Hedviku. Pavlína využívá Hedvičina pevného mateřského pouta ve svůj prospěch a rozdmýchává v ní obavy o synovo bezpečí. Vůči Davidovi zase využívá své „ženské zbraně“ a nepozorovaně tak získává jeho služební pistoli. Hedvika však její nečestnou hru brzy prohlédne a od jejich plánů na zničení vily ustupuje. Pavlína se tak na místo vydává na vlastní pěst a svou sokyni v lásce bez většího váhání postřelí.

Prostřednictvím postavy Pavlíny autorka čtenáři představuje mix lidské zášti a nenávisti, kterého je na rozdíl od přírody schopen pouze člověk, jenž vždy zaútočí jako první. Když únosnost negativních vlastností a skutků suchozemských tvorů překročí únosnou hranici, příroda se začne bránit a spláchne vše, co jí přijde do cesty. Pavlína je tedy nakonec chycena do své vlastní pasti a za svou zlobu je spravedlivě potrestána na své kráse.

Vodník

Do svého posledního románu Anna Bolavá zasazuje nejen fantastické prvky, ale také pohádkovou bytost, kterou máme snad všichni odjakživa spojenou s vodním prostředím – vodníka. Poté, co autorka čtenáři konečně prozrazuje pravou povahu Haniných psychických problémů, přichází na scénu také Hanin otec, který žije v místní řece a volá svou dceru zpět do rodinné vily, aby ji mohl zasvětit do tajů vodnického původu.

Autorka ustupuje od dřívějších tajemných náznaků, které si čtenář mohl vyložit různými způsoby, a činí vodníka reálným aktérem děje. Vodník je již ze své přirozenosti bezelstný tvor. Lstivou a násilnou stránku vodník projevuje pouze tehdy, pokud jemu či jeho dceři hrozí ze strany lidí nebezpečí. Jinak se skrývá v místní řece před zraky všetečných obyvatel Řečovic a čeká na chvíli, kdy opět spatří Hanu, která je plodem lásky mezi vodní a suchozemskou bytostí.

Vodník a jeho vztah s Alžbětou je však také příčinou rozvrácených vztahů mezi příslušníky rodiny Strnadových. V momentě, kdy omylem zaměnil Alžbetu za její dvojče Amálii, se Haniny matky zmocňuje nenávist vůči sestře, ale také vůči prostředí, ve kterém žije. Proto následně spolu s malou dcerkou Haničkou odchází z Řečovic a snaží se zapomenout na minulost. Vodník však nikam nezmizel, stejně jako říčka, jež protéká maloměstem. Pouze dlouhá léta tiše vyčkával, až se jeho dcera vrátí zpět.

4.3 Kompozice

Kompozice třetího románu trilogie se opět liší od toho předchozího. Z dosavadních děl Anny Bolavé se jedná o nejsložitější kompozici, jež je důkladně promyšlená a sestavená tak, aby čtenáře udržovala v neustálém napětí. V úvodu románu opět nalezneme krátký úryvek z předchozí knihy, kterým autorka připomíná klíčový moment, na nějž v knize *Před povodní* přímo navazuje.

Autorka svůj román rozdělila do čtyř hlavních částí, které obsahují několik krátkých kapitol. Každá kapitola má tentokrát svůj název, jenž čtenáři poměrně dost napovídá, o čem kapitola pojednává.

V první části se seznamujeme s novými postavami, sledujeme příjezd doktorky Borské a to, jak zoufalá Hana skáče z mostu do řeky, aby ukončila svůj život. Vzápětí však zjišťujeme, že voda jí neublížila, ale naopak dodala chybějící životní energii. Druhá část pojednává o negativních zkušenostech doktorky Borské se zdejšími obyvateli nebo o Hančině proměně, která se snaží zvelebit starou vilu. V třetí části dochází k utopení doktorky Borské a konečnému shledání Jardy s Hankou. Poslední část obsahuje vyvrcholení vystavěné zápletky. Pavlína s Hedvikou se sice pokusí Hanu zneškodnit, ale nepodaří se jim to. Vila Strnadových přes pokus o zapálení nebo i přes následné prudké povodně stále stojí a Hana s Jardu v ní spokojeně hospodáří.

Každé jednotlivé části pak předchází stručný úryvek s názvem *Závěr I, II, III, IV a V*, který čtenáři odhaluje část zamýšleného konce románu. Autorka tak činí s velkou opatrností.

Veškerý děj prozrazuje pouze v nepatrných náznacích, neuvádí ani jména konkrétních aktérů. Čtenář tak do poslední chvíle netuší, jak vše dopadne.

Do této kompozice Anna Bolavá vkládá také dvě samostatné části s názvem *Léto u Strnadů* a *Po povodni*. V první jmenované části autorka čtenářům odhaluje minulost rodiny Strnadů. Dozvídáme se detaily z Hanina dětství, ale také povahu vztahu mezi její matkou a vodníkem. Autorka také konečně prozrazuje, kdo je Haniným otcem, a uvádí příčinu Alžbětiny nenávisti vůči své sestře Amálii. Část *Po povodni* pak v románu funguje jako epilog, v němž Anna Bolavá shrnuje osudy jednotlivých postav poté, co ustaly prudké povodně.

V románu *Před povodní* již autorka k vyprávění používá pouze *er* formu, která ji nepoutá k jediné postavě či prostředí, ale jako vševídnoucí vypravěčce ji umožňuje předat čtenáři ucelený pohled na aktuální maloměstské dění. V průběhu románu pak společně s jednotlivými postavami sledujeme nejen současné dění, ale prostřednictvím retrospektivy nahlížíme také do jejich minulosti.

4.3.1 Čas

Ve své třetí knize Anna Bolavá posouvá děj románu z podzimu do jarního období. Vynechává tedy období vánočních svátků, které v knize *Před povodní* stručně popisuje pouze pomocí retrospektivy. Autorka tedy opět téměř plynule navazuje tam, kde před tím skončila, pouze o několik týdnů později. Tento fakt nemusí čtenáři složitě vyvozovat z popisu prostředí, autorka jej totiž explicitně zmiňuje přímo v textu.

Do prostředí Řečovic se vracíme chvíli poté, co hlavní protagonistka Hana utekla z „běžného“ života a ukryla se před světem ve své rodinné vile. Začíná jaro a jeho typickou atmosféru Anna Bolavá dotváří mimo jiné také prostřednictvím různých tradičních jarních událostí, jež obyvatelé maloměsta každoročně pořádají. Jedná se například o týden jara či prvomájový koncert dětí z domova mládeže. Veškeré restaurační podniky jsou pak v tomto období plné pokrmů, jež jsou vyrobeny výhradně ze surovin zelené barvy.

Anna Bolavá popisuje jaro jako období, ve kterém se vše mění. „*Když začíná jaro, začíná všem. Zdravým, nemocným, opilý i střízlivým. Sluneční paprsky pronikají skrz zavřená okna do nepřístupných, zabeďněných domů, světlo v místnostech se mění a vzduch je slyšet jinak*“ (Bolavá, 2020, s. 35). Nedochází však pouze k pozitivním změnám, roztátý sníh totiž mimo jiné odhalí také škody, které lidé v přírodě napáchali. V průběhu jarních festivalů

navíc odpadků v přírodě rychle přibývá. Autorka zde například vyobrazuje tradici, kdy místní občané vhadzují lyže do řeky jako symbol odcházející zimy.

Jaro si kromě velkých změn tradičně spojujeme se symbolikou znovuzrození. Čas, v němž se děj románu odehrává, tedy koresponduje s událostmi, kterých jsme svědky. Hlavní protagonistka Hana se totiž stejně jako okolní příroda při skoku z mostu znovu zrodí a započne tak novou kapitolu svého života. Procesem očištění od starého a shnilého, jenž je pro jarní období stejně příznačný jako všudypřítomná změna, projde ostatně celá oblast kolem maloměsta, neboť ji zasáhnou silné povodně.

Autorka v rámci svého díla využívá také retrospektivu, a to především v momentě, kdy Hana vzpomíná na doby, ve kterých žila ve vile společně se svojí matkou, její sestrou a prarodičí. Anna Bolavá tedy události, jež se odehrávají souběžně s vyprávěním, kombinuje také s částmi, ve kterých nás některé postavy seznamují s událostmi z dávné minulosti.

Autorka ve svém románu sice neuvádí konkrétní časový rámec, během nějž se děj odehrává, avšak lze předpokládat, že se opět jedná spíše o velmi krátký úsek. Sledování krátkého časového období je totiž typickým rysem literární tvorby Anny Bolavé. Odhadem lze říct, že příběh se odehrává během jednoho až dvou týdnů na přelomu měsíce dubna a května.

4.3.2 Prostor

Anna Bolavá děj svého třetího románu *Před povodní* vystavěla v prostředí, které čtenáři již velmi dobře znají z jejích předchozích děl. Opět se ocitáme ve fiktivním jihočeském maloměstě Řečovice, v němž se odehrává veškerý děj.

V průběhu příběhu pak společně s jednotlivými postavami navštěvujeme známe i nové lokality. Mezi prostory, které jsme měli možnost navštívit již v minulých dílech, patří vila rodiny Strnadových, okolí místní řeky nebo zdejší drůbežárna. Nově pak Anna Bolavá do svého románu zakomponovala řečovickou bulgurárnu, trhy či záhadný podvodní svět.

Hlavním dějištěm třetí prózy této autorky se stává vila Strnadových. V tomto prostředí sledujeme dění, jež probíhá současně s vyprávěním, ale skrze Hančiny vzpomínky nahlédneme také do událostí dávno minulých. Tento starý dům představuje především jakousi hranici mezi vodním a suchozemským světem. V jeho útrobách plných plísní se oslabená Hana schovává před okolním světem, který chce co nejrychleji skoncovat s každým, jenž nezapadá do stanovených škatulek.

Jedná se o prostor plný nevyřčených tajemství, temných zákoutí a skřípajících vodních trubek. Skrze studnu, jež je součástí pozemku, se na zahradu dostává vodník, který k sobě volá svou dceru. Součástí vily je také rozsáhlá zahrada, o kterou dlouhá léta nikdo nepečoval, a sad. Anna Bolavá při vyobrazení této lokality používá téměř hororové prvky, kterými vilu vykresluje jako nehostinné místo, od něhož si ostatní obyvatelé Řečovic drží raději odstup.

Pokud se nějaký zarputilec skutečně rozhodne probojovat přes zrádné bahnité cestičky až na dohled staré vily, tajně ji pozoruje ukrytý v bezpečí zdejších houštin. *„Šplouchnutí vody. Je blízko, je cítit v nose jako hořké kapky proti rýmě. Jen pojď dál. Hedvika pokračuje už bez světla a cítí, jak nohama rozhrnuje hladinu. Když však dupne, okolní zem je tvrdá. Halucinace? Břeh je daleko, ale nejspíš je nepevný, chlad vody narušil jeho hranice a natéká při tom do bot“* (Bolavá, 2020, s. 49). Trestem za jeho nezvanou návštěvu mu pak bude neutuchající pachut' žabince v ústech, kterou nepřebije ani silná káva nebo cigareta.

Spolu s postavou Hany také přicházíme na místní hřbitov, který se stal místem odpočinku všech členů rodiny Strnadových. Hřbitov v tomto případě představuje prostředí, jež rozhádané členy této rodiny nakonec opět přivedlo dohromady. Hana se na toto místo vydává s vypětím posledních sil v momentě, kdy cítí, že její dosavadní život se blíží ke konci.

Poté, co Hana projde proměnou, se povaha vily mění, jako by se i ona znovuzrodila a začala vzkvétat. V zahradě roste nová tráva a semínka, která Hana zasadila, již klíčí v zemi. *„Dům začíná žít. Dům se začíná veselit. Tráva na zahradě houstne a zem na záhonech se rozehřívá a odpařuje. Kvetou pampelišky“* (Bolavá, 2020, s. 89). K vyvrcholení celého příběhu pak dochází v prostředí sklepa vily, neboť zákeřná Pavlína právě tam umístila bednu, do níž chtěla Hanu uvěznit. Sklep je ještě v horším stavu než samotný dům. Jakmile se začne zvedat voda v místní řece, sklep se zatopí jako první. *„Na schodišti do sklepa se dlouhé roky nezměnilo nic. Kapky vody se zde stékají v jakoukoliv roční dobu a i v největších vedrech tu běhá mráz po zádech“* (Bolavá, 2020, s. 146).

Neodmyslitelnou součástí pozemku Strnadových je také protékající řeka, jež v tomto románu Anny Bolavé hraje klíčovou roli. Zdejší řeka si stejně jako příroda žije vlastním životem, který však velmi výrazně narušují lidé na břehu. Neustále ji totiž všemožně znečišťují a nerespektují její hranice. Vzhledem k Hanině proměně v živočicha, který žije jak na souši, tak ve vodě, společně s touto postavou nahlédneme pod hladinu řeky a zavítáme až na její temné dno. Jedná se o prostředí, v němž se Hana cítí být konečně sama sebou.

Anna Bolavá toto prostředí popisuje nápaditě a realisticky, z čehož lze usuzovat, že je jí okolí řek a přírodních rybníků velmi blízké. Společně s hlavní protagonistkou prozkoumáváme říční dno a hledáme jejího otce, který je blízko, ale ostýchá se své dceři

ukázat. Autorka dno a říční procesy vyobrazuje tak, jako by snad sama žila pod vodou. Stejně jako ve svých předchozích románech při popisu jednotlivých lokalit pracuje především s atmosférou. „*U dna je jiný svět. Uklidňující, a přitom tolik hlasitý. Každý pohyb tu zaduní a rozvlní tekuté vidění do stran. Voda je hustá a zpomalená a v tomto ročním období nepoddajná. Brzy se to však změní. Sluneční paprsky proniknou do hloubky a všem říčním tvorům se rozproudí krev rychleji*“ (Bolavá, 2020, s. 73). Neodmyslitelnou složkou románu jsou také popisy probouzející se jarní přírody a přírodních procesů, jež jsou pro toto roční období typické.

Místem, na kterém dochází ke konečnému propojení suchozemského a vodního světa, se stává loď, kterou Jarda postavil jako dárek pro milovanou Hanu. Loď zde představuje prostředí, které je kouskem lidského světa vydaným na pospas tomu říčnímu. Na povrchu lodi se Hanin a Jardův životní prostor střetnou, aby vytvořily prostor nový, na kterém budou moct bez předsudků místních obyvatel společně žít. „*Z pravoboku i levoboku vedou nočním stříbrem vydlážděné cesty do vodní říše, na jejíž střeše spolu ti dva proplouvají jako kdysi dávno Hančini rodiče. Jenže tihle dva mají loď. Dárek, jenž byl přijat*“ (Bolavá, 2020, s. 172).

Pro dotvoření autentické atmosféry maloměsta autorka tentokrát využila prostředí řečovického trhu, jež velmi nápadně připomíná maloměstský obchůdek, který jsme měli možnost navštívit v předešlém díle trilogie. V dopoledních hodinách je náměstí plné místních obyvatel, kteří touží sehnat požadované zboží za co nejvýhodnější cenu. Trh se tudíž opět proměňuje v bojiště. Neřízené masy zdivočelých maloměšťáků jsou schopny rozdrtit každého slabšího jedince a skrze ústrky či přímé rány jej poslat k zemi. Při návštěvě tržiště doktorka Borská poprvé zjišťuje, že dravá povaha maloměsta je jejím idylickým představám skutečně velmi vzdálená. „*Přichází další náraz a drahé brýle letí na zem, kde jsou do vteřiny rozšlápnuty, aniž by byl spatřen konkrétní viník. Borská ječí, jako by byla místní. Nikdo si z toho nic nedělá, se ztrátami je třeba počítat. Nedaleko zahouká sanitka. Možnost neštěstí přitahuje okolní davy k sobě jako rozsvícená lampa můry*“ (Bolavá, 2020, s. 34).

4.4 Jazyk a styl

Anna Bolavá dokázala v průběhu své dosavadní spisovatelské kariéry dovést svůj literární styl k vytríbenosti. Jak jsme již uvedli v předešlých kapitolách, hlavním znakem její tvorby je především úsporný a jednoduchý styl psaní, který je srozumitelný většině čtenářů. Ve svých románech navíc zpracovává aktuální témata a různorodé motivy, jež jsou pro

současného čtenáře atraktivní. Také maloměstské prostředí, do něhož zasadila své tři romány, může být čtenářům v lecčem povědomé.

Stejně jako v předešlých románech i nyní bychom v knize Anny Bolavé marně hledali složitější větné konstrukce nebo spleť souvětí, plná různorodých slovních druhů. Autorka jako vždy sází na jednoduchost a stručnost, která její knize dodává potřebnou dynamiku a udržuje čtenáře neustále v pozoru. Svůj text proto Anna Bolavá často sestavuje užitím větných ekvivalentů, jednočlenných vět nebo fragmentů vět. Čtenáři však cítí, že pod povrchem střízlivého textu bují a vře magma plné dávných křivd a lidské nenávisti, které v závěru prózy bouřlivě pronikne na povrch.

Tón vyprávění je sice ve většině případů věcný a na první pohled může vypravěč působit nezaujatě, avšak v některých pasážích Anna Bolavá pracuje také s ironií nebo černým humorem. „*Po chladném květnu nadešel svatební červen, dveře radnice se otevíraly možným i nemožným párům (...)*“ (Bolavá, 2020, s. 238). „*Nové boty mají všichni zaměstnanci pily a nejvíce si je pochvaluje Srostlík, jenž dostal i indispoziční volno a doporučení na laserovou dermatologickou kliniku v krajském městě. Do něho občas po službě zajede i nejlepší policista z města, jehož přítelkyně je zde hospitalizována. Vzhledem ke změně jejího zevnějšku oba vážně uvažují o emigraci do Vídně*“ (Bolavá, 2020, s. 238–239). Ve výsledku pak nevíme, zda se máme při líčení té či oné situace smát, nebo brečet. Autorka do svého vyprávění zapojuje jakýsi velmi precizně vyvážený mix tragikomiky.

Co se týká užití slovní zásoby, Anna Bolavá se drží trendu, který nastolila již ve svém prvním románu. K vyprávění příběhu používá kombinaci spisovné a obecné češtiny. Použití této slovní zásoby odpovídá prostředí, v němž se román odehrává, a dodává jednotlivým postavám na autentičnosti.

Pomocí určitých jazykových prostředků pak autorka demonstruje neblahé dopady, jež má maloměstské prostředí na ryze velkoměstskou ženu, doktorku Borskou. Jako distingovaná a vzdělaná žena, kapacita ve svém oboru, totiž Borská vlivem okolního nepřátelského prostředí začíná během svého pobytu nadměrně používat vulgarismy.

Děje se tak například v momentě, kdy se společně s Jardou prodírá houštím směrem k vile Strnadových. „*A krucinál, rozlehne se krajinou, když funicí Borská spatří v dálce Strnadovic sídlo. To je ještě daleko. Hergot! Z ní vypadne, když se dostanou ještě blíž a ona na vlastní oči spatří kvalitu bydlení jednoho ze svých nejsložitějších pacientů*“ (Bolavá, 2020, s. 41–42).

Pro dokreslení děje či zvýšení napětí autorka používá například citoslovce, jejichž prostřednictvím do děje zakomponuje například srdeční arytmii Hedviky Vávrové. Hororová

atmosféra vily a přilehlých bažin a močálů je tak doplněna nepravidelným srdečním rytmem vetřelce, jenž z houštin pozoruje nadpřirozenou bytost, která vylézá ze studny na zahradě Strnadových Bolavá, 2020, s. 206–207):

„Hana sedícího Jardu z vody obejmě a pak ho stáhne z lodě dolů. Buch. Buch. BUCH. Ne!“ vykřikne Vávrová a vyráží. Mokrý tráva jí podklouzne a škube jí tělem bolest. (...)

„Ona ho tam stáhla!“ funí on.

„Kristepane!“ Buch buch BUCH. Ona ho tam stáhla!““

Anna Bolavá do textu svého třetího románu zakomponovala také lidovou píseň, jejíž nepatrná část se v románu několikrát opakuje a tvoří jakýsi refrén celého románu. Autorka zde vytváří dojem, jako by ke čtenáři skrze střípek písničky promlouvala sama řeka. Část písničky se objevuje také v situacích, kdy Hana vzpomíná na své dětství. Právě tato píseň v ní totiž evokuje staré časy a dávný idylický rodinný život.

Kromě ústřední zápletky a vystavění poutavého děje se autorka stejně jako ve svých předešlých knihách velmi intenzivně zaměřuje na vystižení patřičné atmosféry období, ve kterém se příběh odehrává. S tím souvisí lyrické líčení okolní přírody, tajemných lesů, bažinatých cestiček, ale také podvodního života, který negativně ovlivňuje lidská činnost.

Opět vnímáme využití barev, které dokreslují atmosféru jednotlivých lokalit a probouzejí čtenářovu představivost. Anna Bolavá také opět staví přírodu do role všeobjímající bytosti, jejíž prvky – stromy, řeka, rákosí, ryby – přemýšlejí a cítí emoce.

Autorka v díle *Před povodní* zůstává u vypravěčské perspektivy, kterou nastolila ve druhém díle trilogie. O událostech se čtenáři dozvídají prostřednictvím třetí osoby – vševidoucího vypravěče. Nyní se však jedná o er formu v její čisté podobě, neboť není narušována vyprávěním z pohledu některé z postav, jak tomu bylo v předchozím románu *Ke dnu*. I když by na první pohled vypravěč mohl působit tak, že jeho vyprávění je striktně nezaujaté, ve skutečnosti k příběhu přistupuje způsobem, jako by dané prostředí i postavy velice dobře znal. Určitou nápodobou může být například familiární označení Hany, o které vypravěč hovoří jako o Haničce.

Rytmus vyprávění a rychlost, s níž nám autorka sděluje jednotlivé kousky dějové skládačky, se ve třetím románu mírně proměňují. Anna Bolavá sice odhaluje pravou podstatu zápletky postupně, ale mystické či nadpřirozené jevy, jejichž reálnost ve svých předešlých prózách nechávala spíše na posouzení samotného vypravěče, nyní sama plně odhaluje.

Tempo vyprávění je poměrně rychlé a svižné, dějové linky jednotlivých postav se vzájemně prolínají a neustálá změna prostředí udržuje čtenáře konstantně v pozoru. Čas zde plyne poměrně pomalu, neboť autorka vystavuje svůj příběh v krátkém časovém úseku.

4.5 Motivy

Anna Bolavá se v závěrečném díle své románové trilogie věnuje především motivu vody, která v podobě řečovické řeky prostupuje veškerým dějem prózy *Před povodní*. Na rozdíl od jejích předchozích knih nepředstavuje řeka pouze přírodní kulisu popisovaných událostí, ale prostřednictvím Hany Strnadové, již je voda neodmyslitelnou součástí, ji autorka staví do role ústřední entity. „*Řeka je lákavá hlavně tím, že je uzavřená, neprůhledná, tajemná. Nikdy nedohlédneme na dno. Sice ji drancujeme a pořizujeme si rybářské polarizační brýle, ale dokud nemáme za ušima žábry, je to všechno skryté. A hrozné*“ (Novinky.cz, 2021).

V následujících odstavcích se tedy budeme detailněji zabývat právě motivem vody, ale také motivem pasti, lásky nebo rodiny, která hrála významnou roli doposud ve všech autorčiných prózách.

Voda

V rámci literární tvorby Anny Bolavé se význam motivu vody s každým novým románem stupňuje. Zatímco v díle *Do tmy* je voda zmíněna pouze mimochodem, ve druhé knize již zastává podstatnější roli a ve třetím románu Anny Bolavé je voda klíčovým motivem, od nějž se odvíjí téměř veškeré dění maloměsta Řečovice. Postupná gradace významu tohoto motivu tedy v knize *Před povodní* dosahuje vrcholu.

Voda zde figuruje především ve formě řeky, jež je přirozenou součástí jihočeské přírody. Řeka sice na první pohled působí jako pasivní přírodní síla, která poklidně protéká místní spleťtou krajinou, avšak ve skutečnosti je zdrojem nedožité přírodní moci, jež může během pár minut převrátit život obyvatel maloměsta naruby.

Dlouhá léta slouží tato řeka místním obyvatelům, kteří ji považují za bezedný odpadkový koš a pravidelně ji zásobují nejrůznějšími odpady. Zdejší ryby pak z tichého podvodního života vyrušují rybáři, kteří je chytají veškerými dostupnými metodami. „*Honit se musí opatrně, zvláště v okolí mostů, aby si svá hladká břicha nerozpáraly o rozbité lahve trčící z bahnitého písku. Až budou ochutnávat, co přinesl čerstvý proud, je třeba vyvarovat se rybářských háček*“ (Bolavá, 2020, s. 132).

Vodu, stejně jako kterýkoliv jiný prvek okolní přírody, autorka stylizuje do role osoby, jež je sice po dlouhá léta ochotna snášet příkoří od zdejších obyvatel, avšak jednoho dne pohár trpělivosti přeteče a lidé budou muset vyvinout vekou snahu, aby je temné vlny divokých povodní zcela nepohltily.

Podobně jako močály z předchozí knihy i řeka představuje pro místní obyvatele jistý zdroj obav a neklidu. Především tomu tak je v případě postav, které brojí proti ostatním a cítí, že by se jim za jejich zášť mohla řeka pomstít. Jejich opakem je Hana, která od mlada vnímá vodu jako součást svého života, od níž ji však proti její vůli izolovala vlastní matka.

Voda v podání Anny Bolavé představuje bezelstnou entitu, která útočí na suchozemský svět pouze v případě, že lidé překročí pomyslné hranice její trpělivosti. V takové situaci je připravena velmi tvrdě odpovědět a usměrnit lidskou pýchu tak, aby neohrožovala existenci světa pod vodou, ale také světa suchozemského. „*Každý, kdo se zlým úmyslem seaběhne pod most, spatří betonový hřbitov a své jméno splývající ve vitrínce utonulých*“ (Bolavá, 2020, s. 162).

V souvislosti se silou vody autorka zmiňuje také odvěký boj jednotlivých živlů a konstatuje, že voda vždy zvítězí nad ohněm. V tomto případě pracuje oheň ve prospěch lidských vetřelců, kteří se pokusili podpálit starou vilu. Hana však skrze své schopnosti ovládat vodu vyvolává povodeň, která dokáže zapálený benzín bez problému uhasit.

Past

Motiv pastí se v rámci románu Anny Bolavé objevuje hned v několika různých podobách. Jeho nejprostší formou je záliba Hedviky Vávrové v kladení pastí na své vlastní zahradě. V jejím neutěšeném životě představuje tento koníček jedinou kratochvíli, která ji přináší radost, ale také pocit kontroly nad nebohými životy polapených živočichů.

Její touhu po neustálé kontrole autorka převádí také do Hedvičiných mezilidských vztahů, především do vztahu k synu Jardovi. Hedvika ví o každém jeho kroku a je pevně rozhodnuta jej navždy chránit před nástrahami okolního světa. Tímto svým přístupem, ať už vědomě, či nevědomě, Hedvika svého syna také uzavírá do jakési pomyslné pasti, která sice udržuje ředitelku pily v klidu, ale Jardův osobní život je tímto faktem negativně ovlivněn.

V širším slova smyslu autorka ve svém románu hovoří o pastech, které proti sobě obyvatelé maloměsta používají každý den. Řečovice jsou totiž prolezlé pomluvami, vzájemnou nevraživostí, v některých případech dokonce bytostnou nenávistí. Podvodný Tlust'och na své klienty nastražil past v podobě podvodného e-shopu, Borská chystá injekční stříkačky, s jejichž pomocí chce dostat Hanu do ústavu, a zákeřná Pavlína hodlá svoji sokyni

v lásce uvěznit v bedně, nebo dokonce zastřelit. Lidmi kladené pasti však ve výsledku nemusí přinést kýžený efekt, neboť ten, kdo past nastražil, se do ní může lehce chytit. „*Pasti jsou nebezpečné a zbytečné, jen hromadí strach, který se později vyvalí proti nám*“ (Bolavá, 2020, s. 193).

U pastí, jež si lidé kladou navzájem, však autorka nekončí a motiv pastí vztahuje také na živočichy, kteří jsou součástí okolní přírody, především řeky. Odpadky, jež dopadají na dno pod řečovickým mostem, ale také háčky rybářů s připevněnými návnadami ohrožují životy stovek ryb. Vodní živočichové musí velmi obezřetně proplouvat mezi odhozenými pneumatikami a ostrými kusy rozbitého skla.

Následně Anna Bolavá připodobňuje k pasti i celý lidský život. Svoboda je pouze relativní, neboť lidé mají tendenci sebe i své okolí rozřazovat do tradičních škatulek, které ve svém vlastním zájmu lidští jedinci přijmou za přirozené. V důsledku toho je pak lidské společenství připraveno vypudit každého člověka, který by jen trochu vybočoval z norem „běžného“ životního stylu. Odlišného jedince je pak třeba buď izolovat od ostatních v nápravném zařízení, nebo jej zcela zničit.

Tím se lidé odlišují od živočichů žijících pod říční hladinou. „*Všichni tam dole pod hladinou jsou vězni svých vzduchových zásob. Spoléhají na to, co vymyslí ti nahoře. Ti, kteří sami sebe vězní už od narození*“ (Bolavá, 2020, s. 199).

Láska

Více než kdy před tím ve svém třetím románu Anna Bolavá vyzdvihuje také motiv lásky. Do centra dění se totiž dostává romantický vztah dvou hlavních protagonistů, který je trnem v oku nejednoho obyvatele Řečovic. Možnost, že by Hanka s Jardou tvořili pár, nepřichází v úvahu již ze samotné povahy Hančina původu. Lidé, kteří tento pár obklopují, v čele s Hedvikou a závistivou Pavlínou, nehodlají dopustit, aby se člověk spojil s tvorem, jehož podstatě nejsou schopni plně porozumět. Hana je cizí, tudíž velmi nebezpečný element, který je nutné urychleně odstranit. Samotná existence milostného vztahu mezi Hanou a Jardou je v přímém rozporu s nepsanou normou, kterou zdejší maloměstská společnost přijala za vlastní.

Jarda se však z vězení veškerých nenávistných přesvědčení vymaňuje. Je pevně rozhodnut strávit s Hanou zbytek svého života, a to i za cenu, že nikdy nebudou jako ostatní. Silný cit, jenž k ženě vodnického původu chová, dokáže rozbít veškeré předsudky maloměšťanů a spojit zdánlivě nespojitelné. Anna Bolavá vyobrazením shakespearovského

motivů zamilované dvojice, jejíž lásce okolí nepřeje, navazuje na staletou literární tradici. V tomto případě má však milostná zápleтка šťastný konec.

Hana a Jarda nejsou jediní milenci, jejichž příběh sledujeme. Velmi důležitou roli zde hraje také vztah vodníka a Hančiny matky Alžběty, který představuje samotný prvopočátek příběhu. I tato láska musí čelit nejrozumnějším nástrahám ze strany člověka, Alžbětín otec dokonce zaráží vodníkovi sekeru do zad. Její sestra pak lstí svede vodníka, neboť vodník netuší, že jeho milovaná Alžběta má identické dvojče. V momentě, kdy Alžběta i s malou Haničkou opouštějí rodinnou vilu, je vztah Haniny matky odsouzen k zániku.

Autorka však ve svém románu nepíše pouze o romantické lásce, ale také o lásce mateřské, lásce k přírodě nebo otcovské lásce. V případě Pavlíny pak máme tu čest s člověkem, který ve skutečnosti miluje pouze sám sebe. Hanin dědeček pak své dcery miluje natolik, že cítí neodbytnou potřebu zbavit se vodního stvoření, jež Alžbětu s Amálií láká k místní řece. Do vodníka sice zasekne sekeru, avšak tímto svým činem pouze rozetne vzájemné rodinné vazby.

Co se týká Pavlíny a Hedviky, máme možnost nahlédnout pod pokličku toxické lásky, jež nepřináší štěstí ani jednomu z partnerů. Hedvika úzkostlivě pečuje o svého syna a Pavlínu její toxický cit dožene až ke spáchání trestného činu. Do opozice vůči těmto ženám, které nedokázaly své vášně zkrátit a ublížili lidem ve svém okolí, autorka staví pracovníka pily Srostlíka, který je léta zamilovaný do Hedviky, ale nikdy své city neprojevil. „*Největším zlem je nuda. A závist. A někdy taky láska. On to drží už roky, umí potlačit sám sebe, je slušně vychovaný. Ale Pavlína by zasloužila pár facek*“ (Bolavá, 2020, s. 217).

Rodina

Anna Bolavá ve svém třetím románu vyobrazuje především rodiny s dočasně nebo trvale rozvrácenými vztahy jednotlivých členů. Do centra dění se nyní dostává rodina Strnadova, jejíž osud nám autorka prozrazuje v ucelené podobě. Sledujeme soužití dvou sester Alžběty a Amálie s jejich rodiči, ale také s malou Haničkou. Vzájemné vazby členů rodiny se však postupně rozpadají kvůli Alžbětěině poměru s vodníkem. Ze sester se stanou sokyně v lásce a otec pod tíhou viny, že nedokázal svoji rodinu ochránit před neštěstím, spáchá sebevraždu. V důsledku odchodu Alžběty z vily pak i Hana přichází o část své milované rodiny a klade to za vinu matce.

O rozvrácených rodinných vztazích můžeme bez váhání hovořit také v případě rodiny Vávrových. Důvodem rozpadu vzájemných vazeb byla smrt jednoho z Hedvičiných synů. Hedvika svého jediného syna dusí mateřskou láskou a nedovolí mu učinit jediný krok bez

jejího vědomí. „*Od té doby, co zemřel její první syn, si zesnulého představovala i toho druhého. Nedokázala na to nemyslet. Seběmrskáčské teorie o tom, co by bylo, kdyby přišla o oba*“ (Bolavá, 2020, s. 229).

Anna Bolavá však tentokrát nezůstává pouze u vyobrazení rozpadu nefunkčních rodin, ale zmiňuje také nově vznikající rodiny. Po povodních totiž následují hned tři svatby řeckovických žen – Milady, Marcely a Milušky. Vztahy v rodině Vávrových se také nakonec výrazně zlepši, Hedvika již nestojí v cestě synovu štěstí a Jarda s Hanou se připravují na společnou výchovu svého potomka. Také dříve naprosto osamělá Milada Vávrová si našla nového přítele, se kterým čeká dítě.

4.6 Vztah člověka a přírody

Anna Bolavá tentokrát staví do centra svého románu osudy postavy Hany Strnadové a akcentuje její komplikovaný vztah k okolnímu světu. Již od druhého dílu své trilogie autorka popisuje její proměňující se postoje vůči rodné obci Řečovice, zejména pak k řece, jež tudy protéká. Zjišťujeme, že její pevný, až iracionální vztah ke zdejšímu prostředí nepramení pouze z její vlastní vůle, ale je způsoben geny jejího otce – vodníka.

Vlivem svého původu žije Hana na hraně dvou diametrálně odlišných světů a ani do jednoho zcela nezapadá. Již od malička ji fascinuje vodní život a ráda jej pozoruje. Na zahradě vily kdysi bývala stará železná vana, do níž kladly svá vajíčka žáby. Na jaře byla nádoba plná malých pulečků, o které se Hanička tajně starala a toužila být součástí jejich světa, dokonce jednoho nedopatřením spolkla.

„*Proč nemůže dosáhnout toho, co chce! Je téměř na hranici, ale něco, a ona neví co, se jí nedaří. Chňapne do dlaní dalšího pulce a pevně zavře prsty. Mačká je a ví, že její ruce jsou prázdné. Nepatří k těm, co mají schopnost ztratit ocas. I kdyby v téhle vaně ležela do rána, nikdy nebude tak dokonale hladká*“ (Bolavá, 2020, s. 25).

Když ji však matka odvedla z rodné vesnice, daleko od jejího otce i mystické říční energie, projevíly se psychické problémy. Tyto problémy a tajemné vnitřní volání Hanu již v dětství dovedly na most nad řekou, z něho toužila skočit a splynout tak s vodní hladinou. Vnější svět jejím pohnutkám nikdy neporozuměl a pouze je utlumil množstvím silných léků.

Sama autorka však uvádí, že žádná antidepressiva nedokážou v člověku potlačit jeho vodnickou podstatu (Novinky.cz, 2021). O tom ostatně Anna Bolavá čtenáře přesvědčuje následným vývojem Hanina příběhu. I přes neustálou snahu zařadit se do běžného života a vmísit se mezi suchozemce nakonec Hana utíká zpět do vily. V momentě, kdy žena skáče z mostu, se po dlouhých letech strádání konečně propojuje se svojí pravou vodní podstatou,

mění se v obojživelného tvora a začíná nový život. „*Utopená žena klesne ke dnu břichem dolů a na moment neexistuje nic. Potom Haničce prasknou v kostech za ušima dvě díry a ústa nevědomky naberou další lok zčeřené řeky. Čím kalnější, tím výživnější*“ (Bolavá, 2020, s. 70). Stejně jako ryby v řece musí být i Hana obezřetná, aby se nestala kořistí zdejších suchozemců.

Autorka prostřednictvím postavy Hany Strnadové čtenářům připomíná, že byť nikdo z nás není vodnického původu, voda je pro nás stále klíčovým přírodním prvkem, jehož existencí je podmíněná i naše vlastní existence. Samo lidské tělo je přece z více než šedesáti procent tvořeno vodou, fantastických prvků v podobě pohádkových vodníků tudíž v běžném životě není třeba. Každý z nás v sobě má tu mystickou životní energii, díky níž nakonec obživlo i zchřadlé tělo Hany.

Zdroje této životadárné energie bychom měli chránit před veškerými negativními dopady lidské činnosti, jen jsme na to kvůli své touze přírodu překonat a vymanit se z jejího vlivu postupem času zapomněli. Tuto skutečnost Anna Bolavá ve svém románu také reflektuje, a to v momentech, kdy popisuje způsob, jakým obyvatelé Řečovic k řece přistupují.

Sledujeme tak bezohledné chování, jež vede k masivnímu znečištění místního vodního toku. Z kamenného mostu směrem do hlubin řeky padá téměř cokoli, včetně psích exkrementů, nepotřebných pneumatik nebo nebezpečných kusů skla. Tentýž problém se týká také zdejšího rybníka. „*Když se nikdo nedívá, všechen hnus se nahází do vody, kde to za pár minut sejde z mysli. Řeka se hýbe a proudí, ale rybník? Hedvika zaostří. Tohle se jí muselo zdát, přece to ty elegantně oblečené dámy nevyhodily do rybníka!*“ (Bolavá, 2020, s. 45).

Anna Bolavá však nezůstává pouze u znečišťování místních toků řek, ale upozorňuje také na lhostejnost vůči tomu, kam se odpad vyhozený zdejšími chataři dostává. Autorka zde zachycuje postoj, jenž lidé zauímají vůči přírodě a jejímu znečišťování. Nechtějí myslet na to, že jejich jednání nemá negativní dopad pouze na lokalitu, v níž se aktuálně pohybují, ale také na globální stav životního prostředí. Odpad, jenž končí v místní řece, totiž pluje dál a později ústí do některého z moří.

Obavy o životní prostředí však chataře nijak netrápí, blízcí se povodeň proto využívají k tomu, aby se nepozorovaně zbavili všeho nepotřebného. „*Listí, větve, prasklé střešní tašky, eternit a někdy i devět uhynulých králíků. Jejich zvadlá tělíčka poslušně plují a během hodiny opouštějí katastrální oblast obce. V moři se lidské omyly smísí a nemoci vyšumí*“ (Bolavá, 2020, s. 75).

Trpělivost zdejší řeky, ale i protagonistky Hany však má své jasně stanovené hranice. Když je lidé překročí, příroda dlouho neváhá a vysílá směrem k lidským obydlím ničivou reakci. Hana se v průběhu děje postupně sžívá s vodním prostředím, učí se ovládat vodu v řece, ale také tu, která je ukrytá v mracích nad hlavami nic netušících obyvatel Řečovic. V momentě, kdy je Haně bytostně ublíženo, sama se stává vodou, cítí bolest, kterou v sobě řeka již dlouho nese a rozhodne se proto všechno zlo smést z povrchu zemského.

Autorka zde chápe následnou povodeň jako nutnou, až zoufalou reakci přírodního prostředí reprezentovaného vodnicí Hanou, které již nehodlá snášet lidskou drzost a domýšlivost. Pomyslný pohár trpělivosti přetéká a přilehlé oblasti se noří do hnědavých hlubin řeky, jež po dlouhá léta bez odporu přijímala vše, co místní obyvatelé považovali za postradatelné či neužitečné.

Přírodní katastrofu, v tomto případě ničivou povodeň, si můžeme vykládat jako určité autorčino varování pro současný svět. Vztah dnešního člověka k přírodě je stále spíše destruktivní. Objevují se sice tendence k ochraně přírody a společenská debata se ekologií jen hemží, jako lidstvo jsme se rozhodně v mnohém posunuli vpřed, avšak pouze mluvit o problémech nestačí.

Autorka jasně naznačuje, že pokud nebudeme brát zřetel na potřeby přírody a budeme i nadále překračovat snesitelné hranice našeho vzájemného soužití, mohlo by se to lidstvu vymstít. Faktickým důsledkům našeho narušeného vztahu k přírodě ostatně čelíme již v současné době.

V jednom z rozhovorů hovoří autorka v této souvislosti například o ekologické katastrofě na řece Bečvě: „*Otrava Bečvy je ekologická i morální katastrofa, a ať se potrestání viníka táhne, nebo ne, tuny ryb zůstávají mrtvých. A podezřelí se hádají a lžou... To jsme přece celí my! Suchozemský svět, kterému bude němá ryba navždycky podřízená*“ (Novinky.cz, 2021).

Hana Strnadová však není jedinou postavou, jejíž specifický vztah k přírodě v románu pozorujeme. Autorka zde líčí také přístup doktorky Borské, která přijela do maloměsta za účelem rekreace. Anna Bolavá vykresluje doktorku jako ryze městskou ženu, workoholičku, jež posledních několik let neustále pracuje s klienty a na vlastní psychohygienu nemá čas. Jardovo pozvání ji tedy konečně donutilo vystrčit paty z „betonové džungle“ a okusit atmosféru přírodního prostředí (Bolavá, 2020, s. 135): „*Z hladiny se odrážejí paprsky a pocestná musí mhouřit oči. Je to jako droga. Kapalina se před ní tetelí a láká lidské ruce, aby se smočily víc. Doktorka si klekne a nabere vodu do dlaní. Pak ji vylije zpět a mokřými*

prsty si přejede po čele. Je to osvěžující, úplný elixír mládí. Kdy se naposledy takhle dotýkala přírody?“

Jde o ukázkový příklad člověka, jež byl dlouhá léta od přírodního prostředí naprosto izolován. Doktorka Borská však jistě není ojedinělým případem. Ve městech žije spousta lidí, kteří nemají možnost opustit své uspěchané městské životy a odjet alespoň na několik dní do přírody. Tento fakt je prvopočátkem a zároveň důsledkem lidského pocitu odcizení přírodě a životnímu prostředí. Příroda se pro nás stala něčím neznámým, s čím na první pohled naše moderní životy vlastně vůbec nesouvisí. Pokud však tuto problematiku zkoumáme hlouběji, pochopíme, že přírodu od člověka nebo člověka od přírody zkrátka odloučit nelze.

Dále zde sledujeme jakousi vzpouru Jardy Vávry, který je pro svou lásku schopen zbavit se veškerých pout, jež jej svazují se suchozemským světem. Nesoudí ji a je připraven respektovat Hančiny potřeby. Právě schopnost respektovat ostatní je to, co zdejšími lidem chybí. Na rozdíl od své matky, Pavlíny či doktorky Borské nemá tu nutkavou potřebu zkrátit nebo odstranit nepochopitelné, naopak, chce být jeho součástí. *„Pro Jardu právě přestal existovat městský svět. Zůstane tady. Poskakuje na jedné noze a vytřepává si vodu z uší. Pořád je jí plný. Pořád slyší hlasy vodoměrek a komárů a drhnutí schránek chrostíků o drobné kamínky na kraji tůňky. Sleduje, jak se otevírají pampelišky a hnědý pavouk jak se vyhřívá na kameni, když nastražil síť. Praskliny kmenů jsou zatmeleny chuchvalci ruměnic a ve spárách zdí putují mravenci. Jarda se usmívá“* (Bolavá, 2020, s. 179).

Anna Bolavá se ve své knize dotýká také problematiky sucha. Prodlužování období sucha je aktuálním problémem, který sužuje nejen Českou republiku, ale nespočet dalších oblastí po celém světě. Autorka zde opět upozorňuje na důležitou funkci přírody, jež člověk často pokládá za samozřejmou a neuvědomuje si, že svou aktivitou zemské vodní cykly narušuje. Opět se zde plně projevuje lidská závislost na životodárných přírodních procesech. *„Déšť, jenž nepřichází, a proto se teď o něm ve sdělovacích prostředcích nepřetržitě mluví. Každý ho potřebuje, každý na něj čeká. Nikdo ze světa na břehu ho však neumí zavolat“* (Bolavá, 2020, s. 146). S tím souvisí také lidská neschopnost předvídat specifické rozmary počasí, které nás pak mohou svým příchodem velmi snadno překvapit.

Autorka zde také vyobrazuje přístup člověka k plodům přírody. Činí tak v situaci, kdy pozorujeme Tlustocha, jak nakládá s potravinami, jež objednal ze zahraničí a plánoval je prodávat místním obyvatelům. Jeho obchodní záměr však neměl kýžený efekt, tudíž se musí nějakým způsobem zbavit neprodaného ovoce, které blokuje přeplněný sklad. Přebytečné zboží proto vyklápí do křoví za kravínem. Prostřednictvím exotických potravin se navíc do prostředí jihočeské přírody dostávají tři zástupci extrémně jedovatého pavouka palovčíka

brazílského. Tento pavouk dokonce zapříčiní úmrtí Marie Bartákové, která chtěla vyhozené ovoce zachránit. Anna Bolavá zde opět velmi autenticky vyobrazuje aktuální problém současné civilizace – plýtvání přírodními zdroji včetně potravin je totiž dalším z mnoha příkladů pokřiveného vztahu mezi člověkem a přírodou.

Závěr

V diplomové práci jsme se věnovali prozaické tvorbě české spisovatelky Anny Bolavé, interpretovali jsme její románovou trilogii a analyzovali způsob, kterým autorka vyobrazuje ve svých knihách vztah člověka a přírody. Definovali jsme také aktuální environmentální problémy, jimž se Anna Bolavá ve svých knihách věnuje.

V první kapitole jsme se zabývali životem Anny Bolavé a charakteristickými prvky její prozaické tvorby. Stručně jsme zde shrnuli dostupné informace o autorčině studiu a dosavadních profesích. Zmínili jsme také několik životních vášní a zkušeností, které Anna Bolavá následně vyobrazuje ve svých jednotlivých románech. Také jsme čtenáře seznámili s autorčinou dosavadní prozaickou i básnickou tvorbou. Následně jsme definovali stěžejní prvky autorčina spisovatelského stylu.

Ve druhé kapitole jsme se zaměřili na prozaickou prvotinu Anny Bolavé s názvem *Doty*, jež pojednává o sběračce léčivých bylin Anně Bartákové. Popsali jsme základní dějovou linii, seznámili čtenáře s postavami, které hrají v románu významnou roli, a analyzovali jsme kompozici, a to včetně časoprostoru, do něhož je románový příběh zasazen. Dále jsme charakterizovali styl a užití jazykové prostředky. Následně jsme se věnovali významným motivům románu, jako je *samota*, *nemoc*, *sběr*, *smrt* nebo *rodina*. Nakonec jsme se zaměřili na analýzu vztahu vyobrazených postav k přírodě, jež je obklopuje.

Ve třetí kapitole stejným způsobem interpretujeme druhou prózu Anny Bolavé s názvem *Ke dnu*, jež volně navazuje na předchozí román. Opět zde shrnujeme děj románu a věnujeme se také postavám, kompozici, jazyku a stylu, motivům *strachu*, *vody*, *práce* nebo *rodiny*. V rámci poslední podkapitoly pak definujeme způsob vyobrazení vztahu člověka a přírody a popisujeme environmentální problémy, jež autorka ve svém druhém díle tematizuje. Jedná se především o problematiku konzumního přístupu k přírodním zdrojům.

V poslední části práce pak výše uvedené aspekty literárního díla analyzujeme v kontextu závěrečného dílu trilogie Anny Bolavé s názvem *Před povodní*. V rámci analýzy vztahu člověka a přírody se zabýváme například problematikou znečišťování životního prostředí nebo vztahem hlavní protagonistky k vodě.

Cílem diplomové práce bylo analyzovat způsob, kterým česká autorka Anna Bolavá ve svých románech přistupuje k vyobrazení vztahu člověka a přírody, a popsat environmentální problémy, jimiž se ve svých prozaických dílech zabývá. Věřím, že se nám vytyčený cíl podařilo naplnit. V rámci jednotlivých podkapitol s názvem *Vztah člověka a přírody* jsme shrnuli přístup vybraných postav, které vystupují v tzv. řečovické trilogii, k přírodnímu

prostředí, jež je obklopuje. Také jsme popsali stěžejní environmentální témata, kterých se Anna Bolavá ve svých prózách dotýká. Jedná se například o problematiku návratu, ale také postupného odcizování přírodě, o způsob nakládání s potravinami, spotřebu živočišných produktů nebo o znečišťování vodních zdrojů.

Veškerá zmíněná témata úzce souvisí s tím, jak současný člověk vnímá svou pozici v rámci přírody. Anna Bolavá ve svých románech čtenáři předkládá rozšířené lidské přesvědčení, že jedinou funkcí přírody je to, aby sloužila člověku, a podrobuje ho kritice. Současně s motivem vztahu člověka k přírodě pak ve svých knihách autorka líčí také autentické prostředí maloměsta, jež hodlá všechna nepřizpůsobivá individua napasovat do stanovených norem podobně, jako to učinilo s místní přírodou. Výsledkem tohoto nelítostného procesu je sterilní, naprosto zcivilizované prostředí plné betonu, v jehož blízkosti již neexistuje žádný prvek nepokořené přírody. Uvnitř maloměsta pak nenajdeme člověka, jenž by jakýmkoliv způsobem vyčníval z řady.

Autorka skrze své romány nutí čtenáře zamyslet se nad vlastním postojem vůči životnímu prostředí, jež jej obklopuje a uvažovat nad možnými negativními dopady jeho činnosti. V současné době je důležité, abychom dokázali pojmenovat ty lidské aktivity, které přírodě neprospívají, a nahradit je postupy, jež zajistí zachování rozmanitosti přírodního prostředí. Tvorba Anny Bolavé vypovídá mnohé, a to nejen o vztahu člověka k přírodě, ale také o vztahu člověka k člověku. Proto by určitě neměla uniknout naší pozornosti.

Seznam použitých zdrojů

Seznam použité literatury

BOLAVÁ, A., 2015. *Do tmy*. Praha: Odeon. ISBN 978-80-207-1622-4.

BOLAVÁ, A., 2017. *Ke dnu*. Praha: Odeon. ISBN 978-80-207-1758-0.

BOLAVÁ, A., 2020. *Před povodní*. Praha: Odeon. ISBN 978-80-207-1979-9.

FOSTER, T. C., 2014. *Jak číst romány jako profesor*. Brno: Host. ISBN 978-80-7294-929-8.

Seznam použitých elektronických zdrojů

Anna Bolavá. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): WikimediaFoundation, 2001- [cit. 2022-06-16]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Anna_Bolav%C3%A1#cite_note-4

BOLAVÁ, A., 2013. *Černý rok* [online]. Praha: Plot [cit. 2022-06-02]. ISBN 9978-80-7428-165-5. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/knihy/cerny-rok-251276>

BOLAVÁ, A., 2015. *Do tmy* [online]. Praha: Odeon [cit. 2022-06-02]. ISBN 978-80-207-1622-4. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/knihy/do-tmy-do-tmy-240709>

BOLAVÁ, A., 2017. *Ke dnu* [online]. Praha: Odeon [cit. 2022-06-02]. ISBN 978-80-207-1758-0. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/knihy/do-tmy-ke-dnu-330755>

BOLAVÁ, A., 2020. *Před povodní* [online]. Praha: Odeon [cit. 2022-06-02]. ISBN 978-80-207-1979-9. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/knihy/pred-povodni-450433>

ČOPJAKOVÁ, K., 2017. Zkoumat hlubinu. In: *Respekt.cz* [online]. 3. 6. 2017 [cit. 2022-06-02]. Dostupné z: <https://www.respekt.cz/tydenik/2017/23/zkoumat-hlubinu>

DATABAZEKNIH.CZ, 2022. Bohumila Adamová. *Knihy. Databazeknih.cz* [online]. © 2022 [cit. 2022-06-02]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/vydane-knihy/bohumila-adamova-52533>

DEMELOVÁ, K. a J. ZBOŘIL, 2015. Liberatura s Annou Bolavou: O šílenství, sběru bylin a samotě. In: *Wave.rozhlas.cz* [online]. 6. 8. 2015 [cit. 2022-06-02]. Dostupné z: <https://wave.rozhlas.cz/liberatura-s-annou-bolavou-o-silenstvi-sberu-bylin-a-samote-5235963#volume>

LUŇÁKOVÁ, A. et al., 2021. *Pandezie*[online]. Praha: Sdružení pro vydávání revue Prostor[cit. 2022-06-02]. ISBN 978-80-11-00496-5. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/knihy/pandezie-485027>

MAGNESIA LITERA, 2022. Všechny oceněné knihy. *Magnesia-litera.cz*[online]. © 2022 [cit. 2022-06-02]. Dostupné z: <https://www.magnesia-litera.cz/historie/>

NAGY, P., 2015. Do tmy. In: *Iliteratura.cz* [online]. 15. 7. 2015 [cit. 2022-06-02]. Dostupné z: <https://www.iliteratura.cz/Clanek/35021/bolava-anna-do-tmy>

PILÁTOVÁ, M. et al., 2022. *Jedeme na dovolenou* [online]. Praha: Listen [cit. 2022-06-02]. ISBN 978-80-242-8121-6. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/knihy/jedeme-nadovolenu-496815>

VIZINA, P., 2021. Když neklid přeteče. Rozhovor se spisovatelkou Annou Bolavou. In: *Novinky.cz*[online]. 23. 2. 2021 [cit. 2022-06-02]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/kultura/salon/clanek/kdyz-neklid-pretece-rozhovor-se-spisovatelkou-annou-bolavou-40351376>

ZBOŘIL, J., 2017. Anna Bolavá: Někdy to ze mě vypluje jako temná řeka. In: *Wave.rozhlas.cz* [online]. 25. 5. 2017 [cit. 2022-06-02]. Dostupné z: <https://wave.rozhlas.cz/anna-bolava-nekdy-ze-me-vypluje-jako-temna-reka-5964328>

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Bc. Kamila Svobodová
Katedra:	Katedra českého jazyka a literatury
Vedoucí práce:	doc. Mgr. Jaroslav Vala, Ph.D.
Rok obhajoby:	2023

Název práce:	Vztah člověka a přírody v dílech Anny Bolavé
Název v angličtině:	The Relationship between People and Nature in Works by Anna Bolavá
Anotace práce:	Diplomová práce se věnuje české spisovatelce Anně Bolavé a zkoumá její přístup k vyobrazení vztahu člověka a přírody v rámci její dosavadní prozaické tvorby. První část obsahuje interpretaci románové prvotiny Anny Bolavé s názvem <i>Do tmy</i> , ve druhé části se věnujeme interpretaci románu <i>Ke dnu</i> a v třetí části interpretujeme román <i>Před povodní</i> . Jednotlivé kapitoly obsahují samostatnou podkapitolu, která se detailně věnuje vyobrazení vztahu člověka a přírody.
Klíčová slova:	Anna Bolavá, současná česká literatura, <i>Do tmy</i> , <i>Ke dnu</i> , <i>Před povodní</i> , člověk, příroda, byliny, řeka, voda, bažiny, rodina, konzum, environmentální problematika, Magnesia Litera
Anotace v angličtině:	The thesis is devoted to the study of the Czech author Anna Bolavá and her approach to depicting the relationship between humans and nature in her present prosaic works. The first part of the thesis contains the interpretation of Anna Bolavá's first work, <i>Do tmy</i> , the second part construes the novel <i>Ke dnu</i> , and the last part interprets the novel <i>Před povodní</i> . Each chapter then contains subchapters which focus on a detailed depiction of the humans-nature-relationship.
Klíčová slova v angličtině:	Anna Bolavá, present Czech literature, <i>Do tmy</i> , <i>Ke dnu</i> , <i>Před povodní</i> , human, nature, herbs, river, water, swamps, family, consuming, environmental issues, Magnesia Litera
Přílohy vázané v práci:	Bez příloh
Rozsah práce:	93 s.
Jazyk práce:	Český jazyk